

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

”Oliko kiva päiväkotipäivä?” Tutkimus alle kouluikäisten lasten kiusaamisesta

---

Snellman, Mari

2012 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

”Oliko kiva päiväkotipäivä?”
Tutkimus alle kouluikäisten lasten kiusaamisesta

Mari Snellman
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2012

Snellman, Mari

”Oliko kiva päiväkotipäivä?” Tutkimus alle kouluikäisten lasten kiusaamisesta

Vuosi 2012 Sivumäärä 78

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia päiväkodissa 4-6-vuotiaiden lasten kiusaamiskokemuksia lasten, työntekijöiden ja vanhempien näkökulmasta. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa lisäinformaatiota päiväkodin kehittämissä olevaan varhaiskasvatussuunnitelman kiusaamista käsittelevään osioon. Työssä selvitetään, miten päiväkodissa kiusaamistilanteisiin puututaan sekä, miten päiväkodin ryhmän aikuiset mieltävät kiusaamisen. Esille tuli myös eri osapuolten näkemyksiä siitä, minkä vuoksi kiusaamista tapahtuu sekä, miten sitä voitaisiin tehokkaammin ennaltaehkäistä ja vähentää.

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen tutkimus, joka perustuu kiusaamista käsittelevään tietoperustaan, osallistuvaan havainnointiin sekä teemahaastatteluun. Teemahaastatteluun osallistui 11 lasta, 12 työntekijää ja 5 lasten vanhempaa. Tutkimis- ja kehittämissympäristönä toimi pääkaupunkiseudun päiväkotia.

Tutkimuksen tuloksista ilmeni, että kiusaamista esiintyy jo päiväkodissa. Päiväkodin työntekijät eivät halunneet puhua varsinaisesta kiusaamisesta, vaan lievemmästä kiusanteosta. Päiväkodissa kiusaamistilanteisiin puututaan aktiivisesti. Kiusaamisen ennaltaehkäisyssä ja sen vähentämisessä nousi esille päiväkodin työntekijöiden tärkeä rooli osana lasten päivää sekä hyvän kasvatuskumppanuuden ylläpitäminen vanhempien kanssa.

Snellman, Mari

“Did you have a nice day at the day-care center?” A study of the bullying experiences of preschool aged children

Year	2012	Pages	78
------	------	-------	----

The purpose of this bachelor's thesis was to study the bullying experiences of 4-6 years old children in a day-care center from the children's, parents' and employees' point of view. The main goal of the study was to produce additional information for the early childhood education plan of the day care center. One aim was to find out different parties' points of view, on why bullying occurs and how it could be reduced. The study shows that there were different opinions between the interviewed parties.

The study was qualitative and based on data that was collected from different kinds of sources including literature, interviews and children's behavior observations in various day-care center situations. The interviews involved a total of 11 children, 12 employees and 5 parents. The interviews and observations of the children's behavior took place in a day-care center located in the Helsinki region.

The results showed that children had experienced bullying in the day-care center, although the employees did not consider bullying in the day-care center as actual bullying as the manifestations have not been acute. When bullying appears at the day-care center, the employees try to interfere as efficiently as possible to prevent these types of situations. The employees have an important role in dealing with situations where bullying occurs. Interfering at an early stage is very important because in that way bullying is prevented. The employees have an important role in maintaining good relationships and co-operation with parents.

Keywords: Bullying, daycare, early childhood education, preventing

Sisällys

1	Johdanto	6
1.1	Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimusongelmat	6
1.2	Opinnäytetyön viitekehys ja rakenne	7
2	Kiusaamisen määritelmiä ja muotoja	8
2.1	Kiusaamisen määritelmiä eri tutkijoiden mukaan	8
2.2	Kiusaamisen eri muotoja	9
3	Syitä kiusaamiselle	10
3.1	Kiusaaminen ja roolit	10
3.2	Lapsen varhainen vuorovaikutus ja kiintymyssuhde	12
3.3	Lasten vertaissuhteet ja ystävyyssuhteet	14
3.4	Tyttöjen ja poikien väliset erot	16
3.5	Kiusaaminen leikeissä	17
3.6	Negatiivisen vuorovaikutuksen kehäprosessi	20
3.7	Syrjäänvetäytyvät, torjutut ja aggressiiviset lapset	22
4	Kiusaamisen vähentäminen ja ennaltaehkäisy	23
4.1	Päiväkodin rooli	24
4.2	Kodin rooli	26
4.3	Kasvatuskumppanuus	27
5	Tutkimusmenetelmät	28
5.1	Havainnointi	29
5.2	Haastattelu menetelmänä	30
6	Tutkimuksen tulokset ja tulosten analysointi haastatteluryhmittäin	32
6.1	Lasten haastatteluiden tuloksia	33
6.1.1	Kiva päiväkotipäivä ja lasten käsityksiä kiusaamisesta	34
6.1.2	Aikuisen rooli kiusaamistilanteissa	38
6.1.3	Kaverisuhteet ja leikkiminen	39
6.2	Työntekijöiden haastatteluiden tuloksia	40
6.2.1	Kiva päiväkotipäivä työntekijöiden näkökulmasta	40
6.2.2	Kiusaamisen ilmeneminen	41
6.2.3	Lapsen varhainen kiusaamiskäyttäytyminen	43
6.2.4	Kiusaamiseen puuttuminen ja ennaltaehkäisy	44
6.2.5	Kodin rooli	48
6.2.6	Tietoisuuden lisääminen	49
6.3	Vanhempien haastatteluiden tuloksia	50
6.3.1	Kiva päiväkotipäivä lasten vanhempien näkökulmasta	50
6.3.2	Kiusaamisen kokeminen	51
6.3.3	Lapsen ystävyyssuhteet	51

6.3.4	Kiusaamisen ilmeneminen	52
6.3.5	Tietoisuuden lisääminen	53
6.3.6	Kiusaamisen ennaltaehkäisy	53
6.4	Osallistuvan havainnoinnin tuloksia	54
7	Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kysymykset	58
8	Yhteenveto	60
9	Pohdinta	62
	Lähteet	65
	Kuvat	68
	Kaaviot	69
	Taulukot	70
	Liitteet	71

1 Johdanto

Lapsuudessa esiintyvän kiusaamisen vaikutusta koko ihmisen elämään vielä aikuisiälläkin on alettu yhä enemmän tiedostamaan. Kouluikäisten lasten kiusaamista on tutkittu melko paljon. Sen sijaan alle kouluikäisten lasten kiusaamisesta on vain vähän tutkimusaineistoa, siksi aihe on haastava ja mielenkiintoinen. Alle kouluikäisten lasten kiusaamisen tutkimuksen tarvetta lisää myös 2010 voimaan tullut perusopetuslaki (628/1998, 29§) sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2010), jotka edellyttävät, että esiopetuksen opetussuunnitelman yhteyteen on laadittava suunnitelma. Tämän suunnitelman tarkoituksena on suojata lapsia kiusaamiselta, häirinnältä ja väkivallalta. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b: 9.)

Opinnäytetyön nimi perustuu pääkaupunkiseudun kouluissa tällä hetkellä meneillään olevaan KiVa koulu -hankkeeseen, joka on uusi kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma. KiVa on lyhenne sanoista kiusaamisen vastainen. (Turun yliopisto.) Tästä sainkin ajatuksen oman opinnäytetyöni nimeen. Opinnäytetyössäni ”kiva” sanaa pystyy katsomaan monelta eri kannalta. Lapsille se tarkoittaa konkreettisesti kivaa, kun taas aikuisille se tarkoittaa myös kiusaamisen vastaista.

1.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimusongelmat

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia alle kouluikäisten lasten kiusaamista. Tutkimis- ja kehittämisympäristönä toimi pääkaupunkiseudun kunnallinen päiväkotiryhmä, jossa olin työharjoittelussa kymmenen viikkoa. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat 4 - 6-vuotiaat lapset, heidän vanhempansa sekä työntekijät. Opinnäytetyöni kohteena toimiva päiväkotiryhmä on kehittämässä omaa varhaiskasvatussuunnitelmaa. Opinnäytetyö on toimeksianto. Tavoitteena oli tuoda toimeksi antavan päiväkodin kehitteillä olevaan varhaiskasvatussuunnitelman kiusaamista käsittelevään osioon lisäinformaatiota ja uusia näkökulmia.

Tarkoituksena oli tuoda lisää tutkimustietoa alle kouluikäisten lasten kiusaamisesta ja herättää työntekijöiden kiinnostus ja nostaa esiin asioita, joita he eivät ole ehkä itse ajatelleet. Tavoitteena oli myös tarjota informaatiota juuri kyseisen ryhmän lasten välisestä vuorovaikutuksesta sekä kiusaamisen muodoista.

Aineistoa kerättiin teemahaastattelulla ja osallistuvalla havainnoinnilla. Tutkittavan päiväkodin ryhmään kuului yhteensä 21 lasta: 1 koululainen, 11 esikoululaista ja 9 alle kuusivuotiaasta. Varsinaisen yksilöhaastattelun kohteena oli 11 esikouluryhmään kuuluvaa lasta, sekä 4 ryhmän hoitajaa ja 5 lasten vanhempaa. Ryhmähaastattelu tehtiin 8 päiväkodin työntekijän kesken pedagogisen palaverin yhteydessä. Kaikista haastatteluista kertyi yhteensä 68 litteroitua si-

vuja. Osallistuvaa havainnointia suoritettiin koko ryhmän 4 - 6-vuotiaiden lasten vuorovaikutustilanteista. Päiväkirjamerkintöjä kertyi osallistuvasta havainnoinnista 11 päivän ajalta.

Tehtyjen haastattelujen ja havainnoinnin pohjalta pystyttiin huomaamaan ja tunnistamaan helpommin ryhmässä ilmenevä kiusaaminen. Sitä kautta ryhmän henkilökunnan on helpompi lähteä yhdessä miettimään toimivia menetelmiä ryhmän kiusaamiseen puuttumiseen ja sen ennaltaehkäisemiseen.

Opinnäytetyön pääongelmana on:

Millaisena lasten kiusaaminen koetaan päiväkodissa lasten, työntekijöiden ja vanhempien näkökulmasta?

Tutkimuksen alaongelmat ovat:

- 1) Millainen on kiva päiväkotipäivä?
- 2) Esiintyykö kiusaamista päiväkotiryhmässä?
- 3) Millaista kiusaamista esiintyy?
- 4) Miten kiusaamista voisi ennaltaehkäistä?

Jokaista alaongelmaa tarkasteltiin jokaisen kohderyhmän näkökulmasta erikseen.

1.2 Opinnäytetyön viitekehys ja rakenne

Alle kouluikäisten lasten kiusaamista on tutkittu verrattain vähän. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a.) Sen vuoksi opinnäytetyössä käytetyt lähteet käsittelevät suurimmaksi osaksi kouluikäisten lasten kiusaamista.

Pääasiallisimpina lähteinä on työssä käytetty Mannerheimin lastensuojeluliiton ja Folkhälsanin tekemiä Kiusaavatko pienetkin lapset? sekä Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa tutkimuksia. Tutkimukset ovat toteutettu sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamana ja toimivat osana Kiusaamisen ehkäisy alle kouluikäisten lasten parissa hanketta vuosina 2009 - 2010. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a.) Käytin kyseisiä tutkimuksia viitekehyksessä, sillä ne ovat uusimmat, ajantasaisimmat ja näin ollen luotettavimmat tutkimukset, mitä Suomesta on saatavilla. Olen hyödyntänyt myös aihetta käsitteleviä ruotsin- ja englanninkielistä kirjallisuutta.

Opinnäytetyö rakentuu siten, että ensimmäiseksi tarkastellaan eri tutkijoiden määritelmiä kiusaamisesta ja kiusaamisen eri muodoista. Sen jälkeen työssä selvitetään syitä, joiden vuok-

si kiusaamista esiintyy. Neljännessä luvussa perehdytään kiusaamisen vähentämisen ja ennaltaehkäisykeinoihin.

Tutkimusmenetelmäosiossa kuvataan tutkimuksessa osallistuvan havainnoinnin menetelmää, sekä haastattelumenetelmää ja perustellaan menetelmien käyttö. Tulosoiossa tarkastellaan ja analysoidaan haastattelujen tuloksia haastatteluryhmittäin.

2 Kiusaamisen määritelmiä ja muotoja

Harjukosket nostavat esille kirjassaan Kiusanhenki lapsen kengissä, että kiusaaminen on yhteisöllinen ilmiö ja että lapset ovat kautta aikain kiusanneet toisiaan. (Harjukoski & Harjukoski 1994:17.) Kiusaamisen tutkiminen on alkanut Skandinavian maissa 1970-luvun alusta lähtien. 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa kiusaamisilmiötä ryhdyttiin tutkimaan myös Espanjassa, Portugalissa, Ranskassa, Italiassa, Sveitsissä, Belgiassa, Uudessa Seelannissa sekä Saksassa.

2.1 Kiusaamisen määritelmiä eri tutkijoiden mukaan

Kiusaamismääritelmät vaihtelevat jonkin verran maittain ja eri tutkijoiden välillä. Norjalainen Dan Olweus(1973) on laatinut yleisen ja selkeän määritelmän kiusaamisesta: ”Henkilö on kiusattu, kun hän toistuvia kertoja ja tietyn ajan sisällä joutuu negatiivisten tekojen kohteeksi yhden tai useamman henkilön toimesta.” (Kirves & Stoor-Grenner 2010b: 4) Olweuksen määritelmään kiusaamisesta viitataan usein kansainvälisissä tutkimuksissa ja sitä pidetään yleisesti hyväksyttävänä tutkijapiireissä. (Hamarus 2006: 47.)

Myös Smith ja Sharp(1995) nimeävät kiusaamisen systemaattiseksi vallan väärinkäytöksi, johon sisältyy vallan epätasapaino sekä toistuvuus. Pikas(1990) käyttää kiusaamisesta ryhmäväkivallan määritelmää. Hän määrittelee kouluväkivallan ryhmäväkivallaksi. Pikasin mukaan väkivallalla tarkoitetaan psyykkistä ja fyysistä väkivaltaa, jota ryhmä käyttää yksilöön. (Pikas 1990: 31.) Koulukiusaamisesta käytettyjä yleisiä termejä ovat kouluväkivalta, kiusaaminen, ryhmäväkivalta, mobbaus ja aggressiivinen käyttäytyminen. (Hamarus 2006: 48 - 49.)

Kiusaaminen on toistuvaa voiman tai vallan väärinkäyttöä. Erimielisyydet sekä konfliktit kuuluvat väistämättä lasten väliseen kanssakäymiseen. Välienselvittelyissä lapsi oppii tunnistamaan ja hallitsemaan erilaisia tunnereaktioitaan sekä oppii riitojen selvittelyä ja sopimista. Lapset välillä kiusoittelevat ja härnäävät toisiaan, jolloin kiusoittelevan kohde saattaa tulkita tilanteen joko leikiksi tai loukkaantua. Tällaisissa tilanteissa olevat lapset kuitenkin vaihtuvat ja tilanteet ovat usein hetkellisiä. (Salmivalli 2010: 12 - 13.) Suomalainen Salmivalli näkee kiusaamisen näin: ”Kiusaaminen on aggressiivista käytöstä, joka vahingoittaa jotakuta fyysi-

sesti tai psyykkisesti ja joka on toistuvaa, tahallista ja kohdistuu puolustuskyvyttömään henkilöön.” (Salmivalli 1998: 30.)

Puolustuskyvyttömyydellä tarkoitetaan sitä, että kiusattu ja kiusaaja ovat keskenään epätasavertaisia, joka voi perustua fyysiseen voimaan, ikään, tukijoukkoihin tai asemaan ryhmässä. Kiusaajia saattaa olla useampia, kun taas kiusattuja on vain yksi henkilö. Kiusaajalla on yleensä voimaa tai valtaa, jonka avulla hän saa yllätteen kiusatusta. (Salmivalli 2010: 13.) Salmivalli toteaa, että väkivallalla viitataan usein fyysisen ja henkisen aggression muotoihin. Suomenkielessä kiusaamisanalla tarkoitetaan usein monenlaista, jopa harmitontakin kiusantekoa. Suomessa ovat vakiintuneet sanat koulukiusaaminen ja kouluväkivalta, jotka kuvaavat samaa ilmiötä, kuin ruotsinkielen mobbning ja englanninkielen bullying. (Salmivalli 1998: 30.)

2.2 Kiusaamisen eri muotoja

Tutkimuskirjallisuudessa yleensä erotetaan toisistaan epäsuoran ja suoran kiusaamisen muodot. Epäsuoralla kiusaamisella viitataan uhrin vahingoittamiseen kiertoteitse, kuten kiusaajan sabotoidessa uhrin vuorovaikutussuhteita tai pyrkiessä sulkemaan hänet pois joukosta. Kiusaaja voi puhua pahaa ja arvostella uhria hänen selän takana sekä levitellä hänestä perättömiä juoruja. Tällä tavoin kiusaaja pyrkii vaikuttamaan negatiivisesti muiden käytökseen ja ajattelutapaan uhria kohtaan. Suoralla kiusaamisella tarkoitetaan uhrin verbaalista sekä fyysistä satuttamista. (Autio, Eräranta & Myllyniemi 2008: 95.) Epäsuoraan kiusaamiseen voitaneen laskea kuuluvan sanaton kiusaaminen, jossa esimerkiksi kiusaaja kääntää selkensä kiusatulle eikä vastaa tämän puheeseen. Gunnar Höistadin mukaan hiljainen kiusaaminen on kaikkein yleisintä ja se aiheuttaa paljon vahinkoa. (Höistad 2001: 74.)

Tutkimuksessaan Kiusaavatko pienetkin lapset? Laura Kirves ja Maria Stoor-Grenner luokittelivat kiusaamisen muodot kolmeen eri luokkaan: Luokkia olivat 1) fyysinen kiusaaminen, 2) sanallinen kiusaaminen ja 3) psyykkinen kiusaaminen. Fyysiseen kiusaamiseen he luokittelivat muun muassa lyömisen, potkimisen, kamppaamisen, nipistelyn, leikkien sotkemisen sekä muun ruumiillisen väkivallan. Sanalliseen kiusaamiseen he luokittelivat haukkumisen, nimittelyn, lällättämisen, vaatteiden, hiusten ynnä muiden kommentoimisen, puhumatta jättämisen, sekä muut suulliseen solvaamiseen liittyvät asiat. Psyykkiseen kiusaamiseen eli epäsuoraan kiusaamiseen he luokittelivat uhkaamisen, kiristämisen, manipuloinnin ja pois sulkemisen sekä muut henkiseen hyvinvointiin vaikuttavat asiat. Lisäksi psyykkisessä kiusaamisessa he nostivat esiin kiusaajan tavoitteen sotkea ja pilata kiusatun kaverisuhteet. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b: 6.)

Kirveksen ja Stoor-Grennerin tekemissä lasten haastatteluissa kävi ilmi, että lapset olivat tietoisia päiväkotiryhmän dynamiikasta. Lapset osasivat kertoa muun muassa kuka jää ryhmän

ulkopuolelle, kuka määrää ryhmässä sekä kuka on ryhmän suosiossa. Kirves ja Stoor-Grenner huomasivat myös, että päiväkodissa lapset käyttivät valtaa ja manipuloivat toisten vertaissuh- teita synttäräkutsujen ja eväiden avulla. Lapsi, jolla oli tulossa syntymäpäivä, uhkaili olla kut- sumatta niitä lapsia, jotka eivät käyttäytyneet hänen tahtonsa mukaisesti. Eväiden avulla lap- set pystyivät lahjomaan kavereita ja halutessaan jättämään yhden lapsen muun porukan ulko- puolelle. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a: 18 - 21.)

Yhtenä kiusaamisen muotona toimi leikki-tilanteissa jollekin lapselle annettu epätydyttävä leikkirooli. Tällöin lapsi ei päässyt osallistumaan leikkiin kokonaisvaltaisesti. Sääntöjä saatet- tiin muuttaa kesken leikin, niin että joku jäi kokonaan leikin ulkopuolelle. (Kirves & Stoor- Grenner 2010a: 35.) Kaarina Kokkosen artikkelissa Laura Kirves toteaa, että kiusaaminen al- kaa jo varsin nuorella iällä ja useimmiten ilmenee myöhemmin mahdollisena koulukiusaami- sena. Tämän vuoksi kiusaamiseen olisi tärkeää puuttua mahdollisimman varhaisessa vaihees- sa. (Kokkonen 2010: 23.)

3 Syitä kiusaamiselle

Tässä luvussa käsitellään sitä, miksi kiusaamista tapahtuu eri tutkijoiden näkökulmista. Syitä kiusaamiselle on erittäin paljon. Aluksi paneudutaan kiusaamisen eri rooleihin, sitten käsitel- lään lapsen varhaista vuorovaikutusta ja kiintymyssuhteita. Kolmannessa osiossa käsitellään lasten vertais- ja ystävyyssuhteita. Sitten paneudutaan tyttöjen ja poikien kiusaamisen väli- siin eroihin, minkä jälkeen pohditaan kiusaamisen merkitystä lasten leikeissä. Sen jälkeen käsitellään Kaarina Lainen negatiivisen vuorovaikutuksen kehäprosessi ja lopuksi käsitellään syrjäänvetäytyvät, torjutut ja aggressiiviset lapset.

3.1 Kiusaaminen ja roolit

Pikas(1990) näkee kiusaamisen syntyvän siitä, kun kiusaaja haluaa leikinomaisella hännäämi- sellä testata, miten toinen käyttäytyy. Kohteeksi valitaan kaikenlainen erilaisuus. Testauksen avulla kiusaaja pystyy sijoittamaan uhrin tiettyyn luokkaan, mikä luo turvallisuuden tunnetta. Jos jo valmiiksi luokiteltu henkilö poikkeaa roolistaan, häntä testataan uudelleen ja näin ko- keillaan, onko hänen käyttäytymisensä pysyvää vai tilapäistä. Lapset, jotka poikkeavat roolis- taan, saattavat ajautua helpommin kiusatuiksi. Pikasin mukaan on tärkeää selvittää esikuva, josta kiusaaja ottaa käyttäytymismallinsa. Schein(1987) mukaan kiusaamisessa on kysymys ryhmän muotoutumisprosessiin kuuluvasta testaamisesta, jossa selvitetään ryhmän valtasuh- teita. Uuden jäsenen tullessa ryhmään muut kokeilevat sopiiko hän ryhmään ja noudattaako hän ryhmän normeja. (Hamarus 2006: 55 - 56.)

Olweuksen(1992) syntipukkiteorian mukaan kiusaaminen on seurausta tilannetekijöistä sekä yksilön persoonallisuudesta. Tähän vaikuttaa suuresti kiusatun kasvuympäristö sekä ulkoiset ja sisäiset tekijät. Olweus näkee kiusaamisen juontavan juurensa kiusatun varhaislapsuudesta, missä kiusattua ei ole hyväksytty ryhmään, eikä hänellä ole ollut ystäviä. Olweus(1992) määrittelee kiusatun tuntomerkeiksi epävarmuuden, puolustuskyvyttömyyden, ahdistuneisuuden ja fyysisen heikkouden verrattain kiusaajaan. Kiusatun pelokas käyttäytyminen ruokkii yleensä kiusaajan pätemisen tarvetta, kostotaipumusta sekä ylemmyyden tunnetta. Kiusaajan yleisiä tuntomerkkejä ovat impulsiivisuus, aggressiivisuus, pätemisen halu ja halu hallita muita sekä empatiakyvynpuute. (Hamarus 2006: 57.)

Smithin(1991) ja Salmivallin(1995) teoria selittää kiusaamisilmiötä roolien muodostumisella. Heidän tekemien tutkimuksien mukaan kiusaamistilannetta ei pidä tutkiskella vain kiusaajan ja kiusatun välisenä konfliktina, vaan useiden lasten vuorovaikutustilanteena. Kiusaamistilanteesta pystytään erottamaan tietyt roolit, joita ovat uhrin, kiusaaja-uhrit, kiusaajat, apurit, vahvistajat, ulkopuoliset ja puolustajat. (Aho & Laine 1997: 232.)

- Uhrin ovat itsetunnon heikkoja, muita ärsyttäviä tai reagoivat herkästi itseään kohdistuvaan toimintaan esimerkiksi itkemällä ja kantelemalla.
  - Kiusaaja-uhrit kiusaavat muita, mutta ovat myös itse kiusaamisen kohteina. He ovat varmoja ja vahvoja, mutta epäsuosittuja muun ryhmän keskuudessa.
  - Kiusaajat ovat itsestään varmoja ja vahvoja sekä suosittuja muun ryhmän keskuudessa. He keksivät syyn kiusaamiselle ja määrittelevät kiusaamisen paikat ja tavat.
  - Apurit eivät aloita kiusaamista ja ovat epävarmoja mutta saattavat olla todella innokkaita kiusaajia ja tehdä varsinaisen kiusaamistyön.
  - Vahvistajat osoittavat kiusaajalle, että hänen käyttöksensä on hyväksyttävää antamalla kiusaajalle positiivista palautetta.
  - Ulkopuoliset käyttäytyvät niin kuin kiusaamista ei tapahtuisi ollenkaan.
  - Puolustajat lohduttavat jälkeensä uhria tai yrittävät lopettaa kiusaamisen.
- (Aho & Laine 1997: 232.)

Yhteisössä roolien muodostumiseen vaikuttavat monet eri tekijät. Lapsi saattaa kokea rooliristiriitaa tällöin ympäristön asettamien paineiden takia, lapsi kokee oman minänsä ja roolinsa olevan epätasapainossa. Vuorovaikutustilanteissa lapsi tekee kompromisseja ja saattaa omaksua tällöin kiusaajan- tai uhrinroolin. Toinen käsitys on, että jos lapselle ei tarjota tarpeeksi haasteellista toimintaa, lapsi kokee tylsyyden ja tyhjyyden tunnetta, jonka seurauksena lapsi saattaa kehittää itselleen mielekästä tekemistä alkamalla kiusata muita. Sukupuolella on myös osoitettu olevan merkitystä roolien jakautumisessa. Uhrin rooli on yhtä yleinen pojille ja tytöille. Tytöt kuitenkin tyytyvät yleensä ulkopuolisen tai puolustajan rooliin, kun taas pojat omaksuvat helpommin ryhmässä aktiivisen roolin. Rooli voi vaikuttaa yksilön sosiaaliseen ase-

maan, toisaalta yksilön sosiaalinen asema voi vaikuttaa myös yksilön rooliin. Lasten omaksumien roolien on havaittu olevan pysyviä. Siihen millaisen roolin lapsi itselleen valitsee, vaikuttaa lapsen aikaisemmin kokemat sosiaaliset tilanteet ja kaveripiiri. Jos lapsen lähimmät kaverit eivät hyväksy kiusaamista, niin lapsi asettuu helposti puolustajan rooliin. Kun lapsi on huomannut että dominoivalla, alistavalla ja uhkaavalla käytöksellä saa arvostusta hän valitsee tällöin helpommin kiusaajan roolin. (Aho & Laine 1997: 232 - 233.)

Roland(1984) käyttää kiusaamisilmiön selittämiseen kahta strategiaa: 1) viitekehysten vääristelyä, 2) vähättelyä ja selittelyä. Aluksi kiusaaja kuvittelee kiusatun aikeet hyökkääviksi ja tulkitsee hänen käytöksensä tästä lähtökohdasta käsin. Kiusaaja luo itselleen ikään kuin kuvitteellisen mielikuvan, mistä hän saa todellisen syyn kiusaamiseen. Kiusaaja saattaa yrittää jatkuvasti ärsyttää uhria ja toivoa, että tämä menettäisi itsehillintänsä. Jälkeenpäin kiusaaja saattaa kokea syyllisyyden tunnetta, jonka hän torjuu vähättelemällä tilannetta ja myöhemmin turvautuu selittelyyn. Tällöin kiusaaja pyrkii vain oman edun tavoitteluun ja yrittää siirtää vastuun kiusaamisesta uhrille. Kiusaamisongelma pysyy yhteisössä yleensä piilevänä ja se aktivoituu vasta silloin, kun ryhmän tasapaino jotenkin järkkyy sisäisten tai ulkoisten tekijöiden vaikutuksesta. (Aho & Laine 1997: 233 - 234.)

Päivi Hamarus korostaa, että eettisyys on erityisen keskeisellä sijalla kiusaamisprosessissa. Eettisyys on toisen ihmisen kunnioittava kohtaamisen taito. Joskus kiusaajalla ei ole eettistä ymmärrystä siitä, miten kunnioittavasti kohdella toisia. Tällöin kiusaaja saattaa kiusata tietoisesti, eikä koe toimintaansa vääräksi, vaan uskoo kiusatun ansaitsevan kohtelunsa. Lapsessa eettisen tietoisuuden heräämien on edellytys sille, että lapsi ymmärtää tehneensä väärin toista kohtaan. (Hamarus 2008: 125.)

3.2 Lapsen varhainen vuorovaikutus ja kiintymyssuhde

Lapsi tarvitsee onnelliseen lapsuuteen läheisiä ihmissuhteita, vuorovaikutusta sekä huolehtivia aikuisia. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009: 8). Lapsen sosiaaliseen kehityksen osa-alueisiin kuuluu olennaisesti moraalinen ja empatiakyvyn kehitys. Empatialla tarkoitetaan lapsen taitoa asettua toisen asemaan eli kykyä eläytyä toisen tunteisiin ja tilanteeseen sekä kykyä ymmärtää toisen tunteita. Lapsi, joka on saanut rakkautta ja välittämistä osakseen ja hänelle on luotu rajojen kautta turvaa, niin hänelle muodostuu hyvä empatiakyky. Moraali taas pitää sisällään lapsen omat käsitykset oikeasta ja väärästä, hyvästä ja pahasta. Lapsen varhainen vuorovaikutus vanhempaan tai vanhempiin luo pohjan lapsen sosiaaliselle kehitykselle. Lapsen sosiaalinen kehitys alkaa heti syntymästä ja jatkuu läpi koko elämän. Sosiaalisen kehityksen perusta syntyy lapselle perusuottamuksen luomisen myötä. Jotta lapsi voisi kehittyä tasapainoiseksi yksilöksi, hän tarvitsee ainakin yhden turvallisen kiintymyssuhteen. (Järvinen ym. 2009: 54 - 55.)

John Bowlby(1907-1990) kehitti teorian pienen lapsen ja häntä hoitavan aikuisen välisestä kiinteästä suhteesta ja sen vaikutuksista lapsen myöhempään elämään. Kiintymyssuhde teorian mukaan lapsella on biologinen tarve muodostaa kiintymyssuhde. Pieni vauva ei pärjää yksin, vaan sen on elonjäämisen kannalta muodostettava läheinen suhde aikuiseseen. (Vilen, Lepämäki & Ekström 2008: 35.) Lapsi rakentaa varhaisen vuorovaikutuksen myötä äitiinsä tai muuhun ensisijaiseen hoitajaan kiintymyssuhteen, mikä vaikuttaa hänen myöhempiin vuorovaikutussuhteisiin. Kiintymyssuhde on luonteeltaan joko turvallinen tai turvaton. Turvallisesti kiintyneellä lapsella on käsitys siitä, että häntä rakastetaan. Lapsi uskaltaa tutkia ympäristöä ja osoittaa avoimesti myönteiset ja kielteiset tunteensa, jakaen ne aikuisen kanssa. Turvallisessa kiintymyssuhteessa äiti osaa tunnistaa lapsen tunteet ja on emotionaalisesti läsnä, tyydyttäen näin lapsen tarpeet. Tällöin lapselle muodostuu luottamus äidinrakkauteen ja lapsi saavuttaa perusturvallisuuden tunteen.

Turvattomasti kiintyneistä lapsista jotkut ovat ambivalentisti eli vastustavasti kiintyneitä ja toiset ovat välttelevästi kiintyneitä. Vastustavasti kiintyneiden lasten vanhemmat saattavat suhtautua välinpitämättömästi lapsen läheisyyden kaipuuseen ja vastaavat vain lapsen kielteisiin tunteisiin. Nämä lapset ovat yleensä itkuisia ja pyrkivät herättämään huomiota negatiivisella käyttäytymisellä. He eivät myöskään uskalla tutkia ympäristöään samalla tavalla kuin turvallisesti kiintyneet lapset. Välttelevän kiintymyssuhteen omaavat lapset eivät uskalla näyttää kielteisiä tunteitaan aikuiselle, sillä he eivät voi luottaa saavansa lohdutusta aikuiselta. Välttelevässä kiintymyssuhteessa on yleistä, että lapsi ei huomaa äidin poissa oloa tai hakeudu hänen seuraan. On myös huomattu epäjohdonmukaisesti kiintyneitä eli disorientoituneita lapsia. Nämä lapset hakeutuvat äidin luo turvaan ja heti hetken päästä osoittavat välttelevää käyttäytymistä äitiä kohtaan. (Himberg ym. 2003: 52 - 55.)

Lapselle muotoutuu oman perheen kautta malli, miten toimia muiden ihmisten kanssa. (Salmivalli 1998: 143.) Erwinin(1993) mukaan 12-19-kuukauden ikäisillä lapsilla turvallinen kiintymyssuhde ennustaa myönteistä sosiaalista vuorovaikutusta päiväkotiryhmässä kolme-neljä vuotta myöhemmin. Varhaislapsuudessaan turvallisesti kiintyneet lapset ovat yleensä itseensä luottavia, uteliaita, empaattisia, yhteistyökykyisiä ja ystävällisiä, minkä vuoksi heillä on ryhmässään usein paljon kavereita ja he ovat pidettyjä. Jude Cassidy(1996) tekemässä tutkimuksessa selvisi, että esikouluikäiset turvallisesti kiintyneet lapset näkivät omat ja muiden lasten tarkoitusperät myönteisimmiksi, kuin turvattomasti kiintyneet lapset. (Salmivalli 1998: 147 - 148.)

Michael Troy ja Alan Sroufe(1987) tutkivat esikouluikäisillä lapsilla kiusaamisen ja kiusatuksi joutumisen yhteyttä lapsen varhaiseen kiintymyssuhteeseen. Tutkimuksesta tuli ilmi, että kiusatut ja kiusaajat olivat tavallista useammin kuuluneet varhaislapsuudessaan turvattomasti

eli joko vastustavasti tai välttelevästi kiintyneisiin lapsiin. Louise Bowers kollegoineen (1994) ei löytänyt hieman vanhemmilla 8-11-vuotiailla lapsilla olevan mitään yhteyttä kiintymyssuhteen laadun ja kiusaamisen tai kiusatuksi joutumisen välillä. Salmivalli toteaa kuitenkin, että varhaislapsuudessaan turvattomasti kiintyneet lapset näyttävät kohtaavan useimmin ongelmia toverisuhteissaan, kun taas turvallinen kiintymyssuhde ennustaa myönteistä vuorovaikutusta lasten välisissä vertaissuhteissa. (Salmivalli 1998: 149.)

3.3 Lasten vertaissuhteet ja ystävyysuhteet

Maili Pörhölä nostaa esiin, että yksilön vertaissuhteilla on suuri merkitys henkilön psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin kannalta. Vertaisilla tarkoitetaan lapsen kanssa olevia henkilöitä, jotka ovat emotionaalisesti, kognitiivisesti ja sosiaalisessa kehityksessä suunnilleen samalla tasolla. Vertaissuhteista puhuttaessa viitataan yksilön vuorovaikutussuhteisiin vertaisensa kanssa. (Autio ym. 2008: 94.)

Lapsi viettää suurimman osan päivästänsä päiväkodissa samanikäisten lasten kanssa, minkä vuoksi vertaissuhteiden merkitys korostuu varsinkin lapsen varhaisiässä. (Laine & Neitola 2002: 13.) Vertaissuhteissa lapsi oppii taitoja, joita hän tarvitsee myöhemmin elämässään selviytyäkseen yhteiskunnassa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a: 28). Lasten vuorovaikutussuhteissa on keskeistä hyväksykö vai torjuuko vertaisryhmä lapsen. Hyvät vertaissuhteet auttavat lasta kehittymään monipuolisesti. Vähäinen myönteinen vuorovaikutus ikäkavereiden kanssa voi johtaa tulevaisuudessa sopeutumisongelmiin. Pitkittyneet ongelmat vertaissuhteissa saattavat aiheuttaa lapselle suuremman syrjäytymisriskin. Näin kasvaa myös lapsen riski tulla kiusaajaksi tai kiusatuksi. Riskiryhmässä ovat muun muassa syrjään vetäytyvät, yksin leikkivät ja aggressiiviset lapset. Näitä lapsia kutsutaan torjutuiksi lapsiksi, jotka eivät ole päässeet jostain syystä ryhmään. Torjutut lapset saattavat ajautua moniin ongelmiin myöhemmällä iällä, kuten tunne-elämän- ja käyttäytymisen ongelmiin, joita voi seurata huono koulumenestys ja masennus. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a: 22 - 23.)

Vertaissuhteissa lapsi muodostaa käsitystä itsestään suhteessa muihin. Vertaissuhteissa lapsi harjoittelee vuorovaikutustaitoja, kehittyy kognitiivisesti, saa palautetta omasta käyttäytymisestään sekä omaksuu erilaisia asenteita, arvoja ja normeja. Vertaissuhteissa lapsi pääsee käsittelemään suuria positiivisia ja negatiivisiakin tunteita. Saadessaan itse valita vuorovaikutuskumppaninsa lapsi hakeutuu yleensä samanlaisen arvo- ja ajattelumaailman omaavien seuraan. Pörhölä on eritellyt vertaissuhteet viiteen luokkaan niiden palkitsevuuden ja vahingollisuuden mukaan. 1) Ystävyysuhteessa vallitsee molemminpuolinen hyväksytyksi tulemisen, arvostuksen, yhteenkuuluvuuden sekä läheisyyden tunne. Ystävyysuhteeseen kuuluu myös toisen ymmärtäminen, vastavuoroinen itsestä kertominen, sitoutuminen, kiintymys ja toiseen luottaminen. (Autio ym. 2008: 94.) 2) Kaverisuhteissa vietetään paljon aikaa yhteisten aktiivi-

teettien merkeissä ja osoitetaan keskinäistä hyväksyntää toista kohtaan. 3) Neutraaleille vertaissuhteille on ominaista vastavuoroinen kiinnostuksen puute toista kohtaan. 4) Vihollissuhteissa vallitsee yleensä vastavuoroiset negatiiviset tunteet toista kohtaan sekä jatkuva molemminpuolinen toisen loukkaaminen konfliktitilanteissa. 5) Hyväksikäyttävissä vertaissuhteissa on yleistä yksipuolinen loukkaaminen sekä toisen kiusaaminen, alistaminen ja syrjiminen, niin ettei toinen osapuoli kykene vaikuttamaan saamaansa kohteluun. (Autio ym. 2008: 94.) Nämä hyväksikäyttävät vertaissuhteet, joissa vallitsee vallankäytön epätasapaino, ovat Pörhö-
län mukaan kaikista vahingollisimpia. (Autio ym. 2008: 95.)

Salmivallin(2005) mukaan ystävyysuhteessa puhuttaessa tarkoitetaan myönteistä, läheistä, vastavuoroista sekä tasa-vertaista suhdetta. Ystävyysuhteissa lapsi opettelee sellaisia taitoja, joita hän tarvitsee myöhemmällä iällä läheisissä ihmissuhteissa, esimerkiksi parisuhteessa. Jos lapsi on vertaisryhmänsä torjuma, niin yksikin ystävyysuhteiden voi suojella lasta kiusaamiselta. On todettakin, että siirtyminen päiväkodista kouluun sujuu parhaiten niiltä lapsilta, joilla on ystäviä. Lapsen ystävyysuhteilla on siis suuri merkitys lapsen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille sekä koulumenestykselle. Tämän vuoksi on tärkeää, että lapsen ystävyysuhteisiin kiinnitetään huomiota ja hyviä ystävyysuhteita yritetään vaalia jo päiväkotiiässä. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a: 28-29.) Mervi Juusolan mukaan ystävyysuhteissa 2-8-vuotiailla lapsilla korostuvat yhteiset leikit, joissa lapsi oppii oman vuoron odottamista, lelujen jakamista sekä tunteiden säätelyä. Leikki-ikäiset lapset hakeutuvat usein sellaisen lapsen seuraan, joka haluaa tehdä samoja asioita kuin he itse. (Juusola 2011: 184.)

Noin 5-6-vuotiailla lapsilla on yleistä lapsen halu ja pyrkimys tulla hyväksytyksi toisen lapsen ystävänä. Tässä iässä lapsi opettelee sosiaalisia taitoja saman ikäryhmän tovereiden kanssa. Lapsi tarkkailee sosiaalisia tilanteita ja oppii muiden lasten toiminnasta. Nyt lapsi alkaa kiinnostua muiden lasten oikeuksista, arvoista, vallasta ja tavaroista. Lapsi saattaa tuntea kateutta tai jopa mustasukkaisuutta toisia lapsia kohtaan. Käsirysyiltä, tappeluilta ja loukkaantumisilta ystävyysuhteissa ei voi välttyä. Riitoja syntyy ystävien välille, mutta ne sovitaan yleensä nopeasti ja haetaan taas kaveria mukaan leikkiin. (Cacciatore 2007: 115.)

Mannarino(1978) on kouluikäisiä lapsia tutkiessaan todennut, että vastavuoroinen ystävyysuhteiden kohentaa lapsen itsetuntoa sekä vähentää myöhemmän tunne-elämän riskiä. Ernest Hodgesin(1999) tutkimuksista tuli ilmi, että ystävyysuhteiden suojaa myös lasta kiusatuksi tulemiselta. Salmivalli korostaa, että merkityksellistä ei ole paljonko lapsella on ystäviä, vaan ystävyysuhteen laatu merkitsee. Ystävyysuhteiden vaikutuksia arvioidessa on pidettävä mielessä, että kaikenlaiset ystävät eivät välttämättä tue lapsen kehitystä. Aikuisen on hyvä kiinnittää huomiota siihen, onko lasten välinen ystävyysuhteiden tasa-arvoinen vai esiintyykö siinä vallankäyttöä? Hyvän ystävyysuhteen kuuluisi olla läheinen ja myönteisiä kokemuksia tarjoava. (Salmivalli 2008: 40 - 41.)

3.4 Tyttöjen ja poikien väliset erot

Sander ja Harper(1976) ovat havainneet, että päiväkodin ryhmän aikuinen pystyy suuresti vaikuttamaan siihen, leikkivätkö pojat ja tytöt keskenään, vai jakautuvatko leikkiryhmät sukupuolen mukaisesti. Kun leikkitilanteissa pojat ja tytöt ohjataan erilleen, syntyy uria, jotka syvenevät lasten myöhemmissä elämänvaiheissa. Helenius(1982) korostaakin, että olisi tärkeää, että tytöt että pojat laajentaisivat kiinnostuksensa kohteita yhteisissä leikeissä sekä saisivat kokemusta kummastakin sukupuolesta. (Helenius & Korhonen 2008: 63.)

Tytöillä ja pojilla esiintyy aggressiivisuutta eri tavalla. Aggressio on toiminta, jonka tarkoituksena on satuttaa toista fyysisesti tai psyykkisesti. Suoraksi aggressiiviseksi käyttäytymiseksi luokitellaan fyysiset ja verbaliset strategiat, jotka ovat pojille yleisiä. Tytöt taas käyttävät enemmän epäsuoria aggressiivisen käyttäytymisen strategioita, kuten esimerkiksi manipulointia. Epäsuorat aggression muodot ovat jääneet vähemmälle huomiolle, koska niitä on vaikea havaita. (Salmivalli 1998: 35.) Tavallisimmin koulumaailmassa pojat kiusaavat poikia ja tytöt kiusaavat tyttöjä. Poikkeuksiakin löytyy. Yleisin kiusaamisen muoto on aktiivinen ja suora kiusaaminen sekä poikien että tyttöjen keskuudessa. Poikien kiusaaminen eroaa kuitenkin siinä, että poikien kiusaaminen on sekä fyysistä, sanallista ja henkistä. Kun taas tyttöjen kiusaaminen on useimmiten sanallista ja henkistä. (Ljungström 2000:15.)

Juusola on havainnut, että tytöt kiusaavat epäsuorasti ja pojat taas harjoittavat enemmän suoran kiusaamisen muotoja, kuten fyysistä kiusaamista. (Juusola 2011: 186 - 187.) Lager-spetz ja Björkqvist ovat tutkimuksissaan todenneet, että tytöillä epäsuora aggressio on yleisempää, kuin pojilla ikäryhmään tai kulttuuriin katsomatta. Myös Yvonne Ahmad ja Peter Smith(1994) tutkiessaan kiusaamiseen liittyviä sukupuolieroja tekemän tutkimuksen tulokset vahvistivat käsitystä epäsuoran kiusaamisen yleisyydestä tyttöjen parissa. Myöhemmin samantlaisia tutkimustuloksia saivat myös Ian Rivers ja Peter Smith(1994). (Salmivalli 1998: 36 - 37.)

Aikuisen on helpompi huomata fyysinen kiusaaminen, mutta valitettavasti suurin osa kiusaamisesta tapahtuu piilokiusaamisena. Juusola korostaa, että tytöt osaavat jo nuorena sellaiset kiusaamiskeinot, joissa eivät itse suoraan sano kiusatulle mitään ikävää, vaan kääntävät ovelasti muut lapset uhria vastaan. Tytöt voivat sanoa toisilleen: ”Älä säkään kutsu sitä synttäreille” tai ”Älkää olko tuon kanssa.” Kuitenkin myös hyväkäyttöksiset pojat ja tytöt harrastavat yllättävän paljon piilokiusaamista. (Juusola 2011: 186 - 187.)

Syynä siihen, että tytöt kiusaavat eri tavoin, kuin pojat Kaukiainen(1996) on esittänyt, että tytöt ovat sosiaalisesti älykkäämpiä, kuin pojat. Epäsuoran aggression harjoittaminen edellyttää sosiaalista älykkyyttä, joten näin ollen tytöt osaavat taitavammin käyttää epäsuoran aggression strategioita, kuin pojat. Kun puhutaan sosiaalisesta älykkyydestä, niin sillä tarkoite-

taan yksilön kykyä tehdä havaintoja ympäröivästä sosiaalisesta maailmasta ja sillä tarkoitetaan tietynlaista henkilön ihmissuhdetietotaitoa. Sosiaalisesti älykäs lapsi osaa vetää oikeista naruista vuorovaikutustilanteissa ja tällä tavalla esimerkiksi saada halutessaan manipuloitua muut ryhmän jäsenet tiettyä ryhmäläistä vastaan. Björkqvistin tutkimustuloksista tuli kuitenkin ilmi, että epäsuoraa aggressiota ei juuri esiinny alle kahdeksanvuotiailla ja sitä nuoremmilla lapsilla. Syynä tähän oli, että sen ikäisillä lapsilla ei ole vielä sosiaalinen älykkyys kehittynyt tarpeeksi, jotta pystyisivät harjoittamaan epäsuoran aggression strategioita. (Salmivalli 1998: 39 - 41.)

Toisena syynä tyttöjen ja poikien kiusaamisen eroavaisuudeksi on esitetty johtuvan tyttöjen ja poikien vertaisryhmien erilaisesta luonteesta. Tyttöjen ja poikien toveri- ja ystävyysuhteiden merkitys on erilainen. Lagerspetz(1988) toteaa, että tyttöjen muodostamat yhteenliittymät ovat tiiviimpiä, kuin poikien muodostamat spontaanit isot vertaisryhmät. Pojilla yhteiset aktiviteetit, kuten esimerkiksi pelaaminen on tekemisen keskipisteessä, kun taas tytöt keskustelevat enemmän ja jakavat salaisuuksia sekä uskoutuvat toisilleen. Tytöt ovat riippuvaisempia ystävistään ja odottavat ystävyysuhteelta enemmän lojaalisuutta ja läheisyyttä, kuin pojat. Tyttöjen vertaisryhmien ominaisuudet tarjoavat enemmän mahdollisuuksia hyödyntää epäsuoran aggressiostrategioiden käyttöä, kuin poikien. Pojilla suoran aggression käyttö on jossain määrin ihannoitua ja se on hyväksytty tapa luoda sosiaalista järjestystä ryhmässä. Kulttuurissamme ei tytöillä avointa aggressiivista käyttäytymistä hyväksytä, eikä siihen kannusteta. Tämän vuoksi tytöt turvautuvat käyttämään hienostuneempia keinoja ilmaista suutumistaan. (Salmivalli 1998: 41 - 44.)

Rivers ja Smith(1994) ovat havainneet, että epäsuoran kiusaamisen kohteeksi joutuneet lapset kertovat siitä harvemmin, kuin suoran kiusaamisen uhriksi joutuneet. Lagerspetzin(1988) tutkimuksesta tuli ilmi, että lapset, jotka käyttivät epäsuoraa aggressiota, eivät itse myöntäneet sitä, vaikka kaverien mielestä sitä tekivät. Tytöt eivät helposti myöntäneet käyttävänsä suorienkaan aggressiokeinojen käyttöä, kun taas pojat myönsivät yleensä aggressiivisen käyttäytymisensä. Tyttöjen epäsuora kiusaaminen on hienovaraisempaa ja huomaamattomampaa, kuin poikien harjoittama suora fyysinen kiusaaminen. Tämän vuoksi se jää usein huomaamatta, siksi aikuisen tulisi kiinnittää enemmän huomiota erityisesti tyttöjen väliseen epäsuoraan kiusaamiseen. (Salmivalli 1998: 44 - 45.)

3.5 Kiusaaminen leikeissä

Vapaa leikki on erityisen tärkeää lapsen kehityksen kannalta, sillä se vahvistaa lapsen itsetuntoa, sosiaalisia taitoja, oppimisvalmiuksia sekä mielikuvitusta. Aikuisten tulisi varoa, ettei ohjatulla toiminnalla viedä liikaa aikaa pois lapsen vapaalta leikiltä. Leikkiessään lapset usein jäljittelevät aikuisia, mutta siinä samalla he tarkastelevat ihmisten välisiä suhteita ja luovat

omaa minäkuvaansa. Tutkimusten mukaan lapset omaksuvat leikeissään rooleja, joita he tulevat käyttämään myös aikuisiällä. (Juusola 2011: 141.)

Kreikkalaisen filosofi Platonin(427-347eKr) mukaan on tärkeää kiinnittää jo lapsen varhaisiässä huomiota lapsen leikkien esikuviin, sillä lapsi muodostaa leikin toiminnassa perustan koko elämäänsä varten. Lapsen henkiset ja fyysiset voimavarat kehittyvät yhdessä taitojen kanssa lapsen varhaisiän leikin toiminnoissa. Pestalozzin mukaan aikuisen tulisikin pyrkiä lapsen käden, pään sekä sydämen tasapainoiseen kehittämiseen. (Helenius 1993: 10 - 11.) Jopa YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa tunnustetaan leikin merkitys toteamalla, että jokaisella lapsella on oikeus leikkiin. (Helenius & Korhonen 2008: 99).

Aili Heleniuksen mukaan lapsi leikkii, koska hän yrittää leikin avulla ratkaista eteensä tulleita ristiriitoja omien voimien ja ymmärryksen sekä hänen toimintansa rajoitusten välillä. Lev Vygotskin(1933) mukaan lapsi haluaa jäljitellä hänelle merkityksellisten ihmisten tekemisiä. Lapsi haluaisi hoitaa vauvaa tai ajaa autoa, mutta huomaa ettei aina saakaan toteuttaa itseään. Näin lapsi heittäytyy kuvitteelliseen maailmaan ja omaksuu aikuisen roolin, jotta pääsee edes jollain tasolla kokeilemaan haluamaansa. Mitä täydellisemmin lapsi pystyy jäljittelemään kuvitteellisessa tilanteessa, mitä haluaisi tehdä, sitä enemmän leikki aiheuttaa lapselle mielihyvää. (Helenius 1993: 22 - 24.)

Aikuisen on luonnollista tukea lapsen vuorovaikutusta leikkitilanteissa. Aikuinen voi mennä mukaan lapsen leikkiin aluksi tekemällä samaa, mitä lapsikin tekee. Tällä tavoin aikuinen osoittaa lapselle, että hyväksyy sen, mitä lapsi tekee. Leikin edetessä, lapsen on helpompaa ottaa vastaan aikuiselta uusia leikki-ideoita. (Kontu & Suhonen 2008: 113.) Tutkimuksissa on ilmennyt johdonmukaisia eroavaisuuksia vanhempien ja lapsien välisissä leikeissä. Lapsi valitsee yleensä leikkikaverikseen isän, kuin äidin. Tämä johtuu usein siitä, että isien leikit ovat yleensä rajuja ja nopeasti eteneviä. Kun taas äidit leikkivät rauhallisemmin ja leikit ovat yleensä opettavaisempia ja sisältävät sanallista kanssakäymistä. (Koppinen ym.1989: 84.)

Aikuisen rooli leikissä on moniulotteinen, aikuinen toimii leikissä edellytysten luojana, osallistujana sekä havainnoitsijana. Aikuisen on ensisijaisesti huolehdittava lasten fyysisestä ja psyykkisestä turvallisuudesta leikin aikana. Aikuisen rooliin leikeissä kuuluu myös lasten ystävyyssuhteiden tukeminen. (Kalliala 2008: 50.) Aikuiselta vaaditaan tietynlaista tilannetaajua, jonka avulla aikuinen rakentaa rauhallista leikkiympäristöä, missä on aikuisilla ja lapsilla hyvä olla.

Aikuinen kasvattaa lasten välistä hyvää ryhmähenkeä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta tarjoamalla lapselle leikkiä sen eri muodoissaan: lorut, laulut, nukketatteri, lastenkirjallisuus. Antamalla lapselle mahdollisuus toteuttaa itseään musiikin ja kuvallisen ilmaisun keinoin sekä

luomalla liikkumiseen kannustavan ympäristön, lapset voivat nauttia toistensa seurasta. (Helenius & Korhonen 2008: 41 - 42.) Hyvät leikkijät ovat yleensä lapsiryhmän suosikkeja. Jos lapsella on puutteelliset leikkitaidot tai hänellä on puheessa vaikeuksia, on ryhmän aikuisen autettava lasta myönteisten ryhmäsuhteiden kehittämisessä. On hyvä huomioida, jos tarvitsee harjoitusta pienryhmässä tai erityistä tukea. Leikki- ja puhetaidot kehittyvät vain harjoittelemalla yhdessä aikuisen ja toisten lasten kanssa. (Helenius & Korhonen 2008: 65.)

Vygotskin(1933) mukaan ei ole leikkiä ilman sääntöjä. Lapsi oppii leikkiessä aikuisten toimintaa ohjaavat säännöt ja omaksuu ne. Roolileikeissä nuo säännöt ovat piiloutuneena roolien taakse. Jos lapsi rikkoo itselleen asettamat leikkimielikuvaan tai rooliin sisältyvät säännöt on leikki pilalla. (Helenius 1993: 24.) Jotkut lapset ärsyntyvät, kun toinen ei osaa leikkiä niin kuin muut. Jos lapsi ei sopeudu leikin sääntöihin ja sotkee jatkuvasti toisten leikit, lapsen auttaminen on aikuisen vastuulla. Aikuisen ei pidä rangaista lasta, joka joutuu leikistä pois, koska ei osaa leikkiä. Aikuisen tulisi pohtia, mistä lapsen käytös kumpuaa ja miten saisi luotua tällaiselle lapselle onnistuneita leikkihetkiä. Lasta ei saa missään nimessä jättää ryhmän ulkopuolelle ja eristää leikeistä. Jos leikki ei suju, niin aikuinen voi aluksi osallistua mukaan leikkiin ja kertoa heikot leikkitaidot omaavalle lapselle, miten kannattaisi toimia. (Juusola 2011: 143.)

Kirvesen ja Stoor-Grennerin tutkimuksesta selvisi, että kiusaamista esiintyy ”vapaiden leikien” aikana sisällä ja ulkona. Lapset kertoivat, että kiusaamista tapahtuu yleensä silloin, kun aikuinen ei ole paikalla tai näe kiusaamistilannetta. Kiusaamista esiintyy kuitenkin myös lepo- ja nukkumistilanteissa, joissa aikuinen on paikalla. Tämä saattaa johtua siitä, että kiusaamista on joskus vaikeaa havaita, vaikka aikuinen olisikin paikalla. Henkilökunnan mukaan kiusaamista tapahtuu myös aamupiirissä, missä yksi lapsi jatkuvasti häiriköi ja estää näin muiden oppimisen. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a: 21 - 22.)

Pienet riidat kuuluvat leikkeihin, eikä aikuisen pidä niihin aina puuttua. On hyvä, että lapset oppivat selvittämään riitoja myös keskenään. Jos kuitenkin näyttää siltä, että joku lapsi ei pääse leikissä toivomaansa rooliin tai lapsella on paha olla, niin aikuinen voi tulla ohjailemaan leikkiä ja ehdottamaan eri rooleja. Joskus aikuista tarvitaan kannustamaan ja rikastuttamaan leikkiä. Heti, kun leikki alkaa edetä, voi aikuinen vähin äänin vetäytyä leikistä. Kaikki lapset tahtovat leikkiä, mutta joillekin lapsille se on nykypäivänä vaikeata. Lapsi ei leiki, jos hän voi fyysisesti tai henkisesti huonosti tai hänen elämässään ei ole leikille tilaa. Jotkut lapset tahtovat leikkiä yksin, eikä siitä tarvitse olla huolissaan. Lapselle on kuitenkin hyvä järjestää ikäistensä leikkiseuraa, jos lapsi leikkii jatkuvasti yksin. (Juusola 2011: 142.)

Michael Boulton(1994) on erotellut tunnusmerkit, joista aikuinen pystyy havaitsemaan onko lasten välisessä kohtaamisessa kysymyksessä rajutteen leikki vai aggressiivisen käyttäyty-

minen, jonka tarkoituksena on satuttaa toista. Aikuinen pystyy tekemään päätelmiä lasten ilmeistä ja eleistä sekä sivustakatsojien määrästä. Kiusaamista on yleensä seuraamassa paljon yleisöä, mutta raju leikki ei yleensä houkuta ulkopuolisia katsojia. Mukana olevien lapsien määrästä ja episodin jälkeisistä tapahtumista voi myös tehdä päätelmiä. Rajuun leikkiin voi osallistua jopa kymmenen lasta samaan aikaan. Rajun leikin jälkeen leikin jäsenet pysyvät yleensä yhdessä, kun taas kiusaamistilanteessa osapuolet usein erkanevat toisistaan. Aikuisen tulee pitää silmällä myös roolien vaihtumista ja lasten välistä voimankäyttöä. Rajussa leikissä osapuolet yleensä vaihtelevat rooleja. Välillä toinen on takaa-ajaja ja toinen on takaa-ajettu tai painissa vuorotellen voitolla. Rajussa leikissä osapuolet rajoittavat voimankäyttöään niin, ettei lyöntejä tai potkuja viedä perille asti eli väkivaltaista fyysistä kontaktia ei esiinny. (Salmivalli 1998: 32 - 33.)

Joskus on vaikeaa erottaa, onko konflikti tilanteessa selvästi kiusattua ja kiusaajaa, esimerkiksi kun kaksi lasta kiusaa toisiaan. Tilanteen selvittelyssä kumpikin lapsista syyttää toista kiusaamisesta ja jos aikuinen ei ole ollut koko ajan paikalla, niin on vaikeaa saada selville, kumpi aloitti riidan. Tällaisessa tilanteessa toimii parhaiten molemminpuolinen anteeksipyyttäminen. Havaitakseen kiusaamisen Salmivallin mukaan aikuisen tulisi kiinnittää huomiota osapuolten roolijakoon ja voimasuhteisiin. Kiusaamistilanteissa toinen on selkeästi alistettu ja toinen on alistaja tai nöyryyttäjänä voi toimia kokonainen ryhmä. (Salmivalli 2010: 13.)

3.6 Negatiivisen vuorovaikutuksen kehäprosessi

Kiusaamisilmiöllä ja sen syntymisellä on todettu olevan yhteys lapsen torjutuksi tulemiseen. Kaarina Laine(2002) lähestyy ilmiötä negatiivisen vuorovaikutuksen kehäprosessin kautta. Eri-tyisesti syrjäänvetäytyvät ja aggressiiviset vertaisryhmässään torjutut lapset ovat riskiryhmässä ajautua kehään. Lapsi voi ajautua kehään monista syistä, esimerkiksi heikkojen vuorovaikutustaitojensa vuoksi. Lapsen on mahdotonta päästä kehästä omin avuin ja hän tarvitsee kehästä ulos pääsemiseksi aikuisen apua sekä tukea. Vaikeaa on erottaa onko kiusattuna oleminen syy ajautua kehään vai onko kehäprosessi syy joutua kiusatuksi. Näyttää siltä, että kiusaajan roolin omaksunut lapsi jatkaa käyttäytymistään vuodesta toiseen, jos aikuiset eivät puutu asiaan. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a: 27,28.)

(Lähde: Laine & Neitola 2002: 36.)

Kuvio 1: Negatiivisen vuorovaikutuksen kehäprosessi

Bemin, Elderin ja Caspin(1988) mukaan lapsen ja hänen sosiaalisen ympäristönsä välille syntyy vastavuoroinen sekä dynaaminen vuorovaikutus. Tämä tarkoittaa, että lapsi toimii omalla tavalla ja ympäristö vastaa siihen tietyllä tavalla, johon lapsi taas reagoi. Lapsen käyttäytymis- ja reagoimistapa saattaa vakiintua erillisine seurannaisvaikutuksineen lapsen tulevissa vuorovaikutustilanteissa sekä vahvistaa lapsen odotuksia omasta käyttäytymisestään. Marsh, Craven ja Debus(1998) ovat havainneet, että lapset jo neljä-viisivuotiaasta alkaen pystyvät oman minäkuvansa moniulotteiseen arviointiin. Lapset muodostavat sosiaalista minäkuvaansa verraten itseään muihin sekä muokkaavat omaa käsitystä itsestään muiden antamasta palautteesta.

Kaarina Laine kiteyttää, että lapsen sosiaalinen käyttäytymistapa näyttää saavan perustansa vauvaiästä alkaen vanhemman ja lapsen välisestä vuorovaikutuksesta. Positiiviset kokemukset kehittävät hyviä vuorovaikutusvalmiuksia lapselle, kun taas negatiiviset kokemukset saattavat heikentää niitä. Monet tutkimukset osoittavatkin, että lapsen vanhempaan muodostama turvallinen kiintymyssuhde, vaikuttaa positiivisesti lapsen tuleviin kaverisuhteisiin. Kun taas turvattomalla kiintymyssuhteella, saattaa olla kauaskantoisia negatiivisia vaikutuksia. Mikäli lapsi käyttäytyy epäsosiaalisesti kaveriryhmässä, niin se heijastuu kavereiden reagoimiseen ja sitä kautta vaikuttaa lapsen sosiaaliseen statukseen ryhmässä. (Laine & Neitola 2002: 32 - 34.)

Bierman ja Welsh(1997) sekä Wentzel ja Erdley(1993) tutkimuksista tuli ilmi, että lapsen käyttäytymistavalla ja sosiaalisilla taidoilla on merkitystä silloin, kun tarkastellaan hyväksyykö vai torjuuko vertaisryhmä lapsen. Ladd, Price ja Hart(1988) ovat osoittaneet, että päiväkotikäisten lasten käyttäytyminen sosiaalisten asemien kehitysvaiheissa vaikuttaa heidän

myöhempää sosiaaliseen statukseen ryhmässä. Kun lapsi saa tietynlaisen maineen sekä sosiaalisen statuksen ryhmässä, niin se saattaa vaikuttaa koko ryhmän suhtautumiseen lasta kohtaan. Tämä vaikuttaa myös lapsen suhtautumiseen itseensä sekä muihin lapsiin. Positiivisen statuksen saaneen lapsen on helpompi toimia ryhmän kanssa, kuin negatiivisen statuksen omanneen lapsen, sillä hänelle tarjoutuu enemmän positiivisia vuorovaikutustilanteita toisten lasten kanssa. Negatiivisen statuksen saanut lapsi ei myöskään pääse harjoittelemaan sosiaalisia taitojaan, koska ryhmä suhtautuu häneen jatkuvasti negatiivisesti. (Laine & Neitola 2002: 35 - 37.)

Tällöin lapsen sosiaaliset taidot, joissa hän tarvitsisi harjoitusta, eivät pääse kehittymään. Lapsen jatkuva vertaisryhmältä saama hyväksymättömyys, huomiotta jättäminen sekä kiusaaminen, lisäävät lapsen negatiivisia odotuksia muiden taholta ja murentavat hänen itsearvostusta. Lapselle muodostuneet kielteiset käsitykset muiden aikeista sekä heikko itsearvostus vaikuttavat siihen, että hän alkaa käyttäytyä negatiivisesti muita kohtaan. Tämän seurauksena lapsi jätetään jatkuvasti ryhmän ulkopuolelle. Epäonnistumiset muiden kanssa vuorovaikutustilanteissa vahvistavat taas lapsen heikkoa sosiaalista statusta vertaisryhmässä sekä lisäävät lapsen heikkoa itsearvostusta. Hymel ja Laine ovat havainneet, että muut lapset pyrkivät ylläpitämään torjutuista lapsista jo muodostuneen käsityksen, vaikka torjutut lapset alkaisivat käyttäytyä hyvin. Tämän vuoksi torjutuilla lapsilla on erityisen vaikeaa alkaa solmimaan vertaisryhmässä toveri- tai ystävyys-suhteita. (Laine & Neitola 2002: 35 - 37.)

3.7 Syrjäänvetäytyvät, torjutut ja aggressiiviset lapset

Syrjäänvetäytyvillä lapsilla tarkoitetaan niitä lapsia, jotka ovat vähän tekemisissä muiden vertaistensa ja samaan ikäryhmään kuuluvien lasten kanssa. Syrjäänvetäytyville lapsille on ominaista, että he eivät tee aloiteta, vaikka he haluaisivat ryhmän leikkeihin mukaan. Syrjäänvetäytyvät lapset ovat yleensä surumielisiä ja kokevat yksinäisyyttä, enemmän kuin muut lapset. Herää kysymys, ovatko syrjäänvetäytyvät lapset omasta tahdostaan yksin, vai ovatko he keksineet itselleen strategian välttää torjutuksi tulemiselta? Harvoin toistuvasti yksin olevat lapset valitsevat itse roolinsa, sillä jokainen lapsi haluaa kuulua ryhmään ja tuntea olevansa tärkeä ja hyväksytty. Päiväkodin henkilökunta seisookin haasteellisen ja tärkeän tehtävän edessä yrittäessä tunnistaa ryhmän ulkopuolelle jäävät lapset. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a: 25,27.) Lapset, jotka ovat syrjäänvetäytyviä tai aggressiivisiä joutuvat yleensä ryhmän torjumiksi. Tyypillisiä piirteitä molemmille on tilannetajun puute sekä virheellisten arviointien teko sosiaalisissa tilanteissa. (Juusola 2011: 177.)

Aggression voi kohdistaa hyvään tai pahaan. Aggressio positiivisena voimavarana voi olla rohkeutta puolustaa itseään, itseensä uskomista ja oman mielipiteen esiin tuomista. Aggression tunteeseen sisältyvät hyvä toimintakyky ja itsetunto. Aggression tunne on aivan eri asia, kuin

aggressiivinen teko. Cacciatoren mukaan lapsen aggressiokasvua voisi nimittää myös itsenäistymiskasvuksi, mikä on oleellinen osa lapsen sosioemotionaalisia taitoja. (Cacciatore 2008: 26.) Aggressio voidaan jakaa reaktiiviseen ja proaktiiviseen aggressioon. Reaktiivisessa aggressiossa lapsi ei yleensä aloita tappelua, mutta on hyvin äkkipikainen ja hermostuu helposti, jonka seurauksena hän saattaa olla jopa väkivaltainen. Proaktiivisen aggression omaava lapsi ajautuu helposti tappeluihin ja haukkuu, dominoi, uhkailee ja ärsyttää muita tahallaan. Dodge(1991) onkin sitä mieltä, että kiusaaminen voidaan luokitella proaktiiviseen aggression piiriin. Yhteistä näille molemmille aggression tyyppien omaaville lapsille on, että muut ryhmän lapset välttelevät heidän seuraan. (Salmivalli 1998: 31.)

Aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi on haitallinen itselleen sekä ympäristölleen (Kirves & Stoor-Grenner 2010a: 31). Aggressiivisille lapsille on tyypillistä kypsymättömyys ja heiltä puuttuu yleensä kyky itsehillintään. Aggressiiviset lapset saattavat sotkea ja pilata toisten leikit, sillä he yrittävät tällä tavoin päästä väkisin ryhmään sisään. Tämän vuoksi he joutuvat helposti päiväkodin muiden lasten torjumiksi. Aggressiiviselta lapselta puuttuu yleensä tietynlaiset taidot, joiden avulla hän pystyisi liittymään ryhmään ja muiden leikkeihin. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a: 23,25.)

Bellmore ja Cillesen(2003) ovat osoittaneet, että torjutuilla lapsilla on usein vääristynyt kuva asemastaan ryhmässä. Lapset, jotka ovat ryhmänsä torjumia että aggressiivisia omaavat kaikkein vääristyneimmän kuvan sosiaalisesta asemastaan. Salmivalli mukaan lapsi ei koe olevansa epäsuosittu, koska lapsi tulkitsee asemansa väärin, vaan tällä tavalla lapsi suojelee itseään. Lapsi haluaa kokea olevansa sosiaalisesti suosittu, vaikka ympäristö antaisi aivan erilaisia signaaleja. (Salmivalli 2008: 30.) Yhdessä päiväkodin henkilökunnan ja vanhempien kanssa lapselle pitää suoda parhaat mahdollisuudet oppia näitä taitoja.

4 Kiusaamisen vähentäminen ja ennaltaehkäisy

Salmivalli korostaa, että kiusaaminen voi olla erittäin traumaattista kiusatulle, sillä se yleensä on jatkuvaa ja kiusatun rooli seuraa kouluvuodesta toiseen. Kiusattu yleensä menettää kokonaisvaltaisesti ihmisarvonsa vertaisryhmässä. Suuremmalla todennäköisyydellä ryhmässä huonossa asemassa ja epäsuosiossa olevat lapset joutuvat kiusaamisen kohteiksi. Ajan mittaan koko ryhmän käsitys kiusatusta muuttuu yhä kielteisemmäksi. Huonoon asemaan joutuneen lapsen on vaikea päästä eroon kiusatun roolista. Dan Olweys(1978) on tutkimuksessaan havainnut, että vertaisryhmä alkaa pitää kiusattua lasta alempiarvoisena ja jopa ansaitsevan kiusaamisen. Käyttäytyipä torjuttu lapsi miten tahansa, niin ryhmä katsoo häntä kielteisesti ja hänen epäonnistumisensa johtuvan hänestä itsestään. (Salmivalli 2010: 25.) Lapset eivät itsestään vanhetessaan lopeta kiusaamista. Kiusaaminen täytyisi saada loppumaan mahdoli-

simman pian, jotta saataisiin estettyä sen pitkäaikaiset haittavaikutukset lapsen kehitykselle. (Salmivalli 2010: 30 - 31.)

Lähtökohtana kiusaamisen vähentämiselle on sen rehellinen myöntäminen ja tiedostaminen. Kiusaamisen vastainen työ ei voi lähteä kunnolla käyntiin, niin kauan kuin asiaa ei myönnetä ja sitä vähätellään. Tietoa tulisi lisätä informaation avulla. (Salmivalli 2010: 55.) Salmivalli kertoo, että kouluissa kiusaamistilanteet selvitetään niin, että kiusatun ja kiusaajan vanhemmat pyydetään yhteiseen keskusteluun, jossa sovitaan kiusaamisen lopettamisesta. Keskustelu ei onnistu, jos kiusaajan vanhemmat eivät myönnä, että oma lapsi saattaisi kiusata toisia ja alkavat syytellä koulua. (Salmivalli 2010: 86 - 87.)

Salmivalli pitää kiusaamistilanteiden systemaattista seuraamista ja kirjaamista hyvänä toimintamenetelmänä. Tämä on kuitenkin haasteellista, sillä nyt aikuisen pitää pystyä erottamaan, mikä on kiusaamista ja mikä ei. Aikuisen tulee päättää, mitkä tilanteet ovat lasten tilapäistä välienvälien selvittelyä, joita ei tarvitse kirjata ylös ja mitkä tilanteet ovat kiusaamista, mitä sitoo kirjaamisvaatimus. Näin aikuiset pääsevät selvittämään omaa kiusaamiskäsitystään ja mahdollisesti kehittämään ja muuttamaan sitä. Kun kiusaamistilanteet ja niiden selvittely kirjaataan ylös, niin kiusaamiseen puuttumisesta tulee systemaattista. Näin saadaan kallisarvoista materiaalia kiusaamiseen puuttumisesta ja hyvistä ja huonoista lähestymismenetelmistä. (Salmivalli 2010: 88 - 89.) Ennaltaehkäisevänä keinona voitaneen myös päiväkodeissa käyttää ”class mantraa” jonka jokainen päiväkotitoimittaja voi itse kehittää tarpeensa mukaiseksi. Tämän tarkoituksena on varmistaa, että kiusaamisen vastaiset toimintaperiaatteet jalkautuvat lasten käyttäytymiseen. Lapsille voidaan sanoa esimerkiksi, että kaikki ovat tärkeitä ja kaikki tässä ryhmässä huolehtivat toisistaan ja olemme kaikki erilaisia, Hurraa! (Macintyre 2009: 101.)

4.1 Päiväkodin rooli

Mattilan mukaan kaiken kasvatus- ja hoitotyön lähtökohtana toimii kohtaaminen. Kohtaaminen on toisen ihmisen nähdyksi tulemistä ja se voi joko vahvistaa tai haavoittaa ihmistä. Kohtaaminen onnistuessaan herättää luottamuksen ja luo yhteyden henkilöiden välille, kun taas epäonnistuessaan herättää epävarmuuden ja jättää etäisyyden. (Mattila 2011: 9,15.) Erityistä huomiota on kiinnitettävä lapsen vahvistamiseen ja hyvään kohtamiseen päiväkodissa. Jatkuvat turvattomat ja epäarvostavat kohtaamiset vaikuttavat negatiivisesti lapsen myöhäisempään elämään, kun taas hyvien kohtaamisten kautta lapsen minäkuva vahvistuu ja lapsi rohkaistuu elämään omaa elämäänsä. Tämä vaatii aikuiselta ymmärrystä ja kärsivällisyyttä. On aikuisen vastuulla että lapsi on turvassa, eikä tule loukatuksi vaan kauniisti kohdatuksi. (Mattila 2011: 18 - 19.) Keskeisempiä päivähoiton turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat ammattitaitoisen kasvatus- ja hoitohenkilökunnan riittävä määrä. Päivähoitoasetuksessa määritellyn henkilöstömitoituksen perimmäinen tarkoitus on taata lapsen hyvä hoito ja vastata lapsen yksilöllisiin

siin tarpeisiin. (Saarsalmi 2008: 55.) Joissakin päiväkodeissa on alettu järjestää ”salainen ystäväni” -toimintaa, jossa jokainen lapsi saa salaisen ystävän, jolle tuottaa hyvää mieltä päivän aikana. Salaista ystävää ei saa paljastaa kenellekään. (Juusola 2011: 184.)

Henkilökunnan tulisi tuntea lapset mahdollisimman hyvin, jotta he pystyisivät näkemään kiusataanko lasta säännöllisesti vai onko kyseessä hetkellinen välienselvittely. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a: 17.) Kiusaamista voidaan ehkäistä vahvistamalla lasten vuorovaikutustaitoja, luomalla turvallinen kasvuympäristö sekä puuttamalla lasten toimintaan. Aikuinen voi vaikuttaa kiusaamisen olemassa oloon omalla ymmärryksellään, asenteillaan ja suhtautumisellaan lapseen, lapsiryhmään sekä työyhteisöön. Aikuisen valinnat ja toiminnat vaikuttavat kiusaamistilanteiden mahdollistumiseen ja jatkumiseen. On aikuisen vastuulla puuttua määrätietoisesti kiusaamistilanteisiin ja näin ollen ennaltaehkäistä niitä mahdollisimman hyvin. (Mannerheimin lastensuojeluliitto.)

Artikkelissaan Ohjeistusta kieltojen sijaan Tellervo Katz kirjoittaa päiväkotikiukaan erityislastentarhanopettaja Kirsi Suttosen todenneen, että lapsia joilla on puutteita vuorovaikutus- ja tunne-elämän taidoissa tulisi ohjata positiivisin keinoin toimimaan oikealla tavalla. Lapsia tulisi ohjeistaa selkeästi jatkuvan kieltämisen sijaan. Suttosen mukaan hoitohenkilökunnan on hyvä pyrkiä välttämään ei-sanankäyttöä ja muotoilla sanansa positiiviseksi. Jos lapsi juoksee, niin hoitaja sanoo: ”Kävele omalle paikallasi.” mieluummin kuin ”Älä juokse!” Nämä lapset joilla on vaikeuksia vuorovaikutustaidoissa, eivät vielä osaa toimia oikein ja hoitohenkilökunnan tehtävä on opettaa sitä heille. (Katz 2012: 12.)

Aikuisen ja lapsen on hyvä miettiä yhdessä, miten ryhmässä toimitaan, kun havaitaan kiusaamista. Kiusaamisen vastainen työ edellyttää aikuiselta lapsiryhmän säännöllistä seuraamista. Lapsia on hyvä rohkaista selvittämään riitoja kuuntelemalla toisia ja kertomalla oman näkemyksensä asiasta, sekä yrittää yhdessä keksiä ratkaisuja. Lapselle on myös hyvä selvittää, ettei erimieltyä asioista oleminen ole kiusaamista. (Lajunen ym. 2005: 128.)

Väkivallan määrittely ja siitä keskusteleminen on tärkeää. Lapsille on hyvä opettaa, että kaikenlaiset tunteet ovat normaaleja ja sallittuja, myös vihan ja aggression tunteet. Aikuisen tehtävä on ohjata lasta hallitsemaan tunteitaan. Lapsen on hyvä ymmärtää, että tunne ei pakota toimimaan väkivaltaisesti toista kohtaan. Kaikenlaiset tunteet ovat sallittuja, kun taas kaikenlaiset teot eivät. Lapsen väkivaltakasvatukseen kuuluu opettaa lapselle, että väkivalta ei ole hyväksyttävää, ketään ei saa satuttaa, eikä mitään saa rikkoa. Lapsille opetetaan mikä on väkivaltaa ja mikä ei. Jokaisella on oikeus suuttumiseen ja omien puoliensa pitämiseen. Myös rakentava riitely tai peliin kuuluvat taklaukset eivät ole väkivaltaa. Toisen kiusaaminen, lyöminen, potkiminen, nimittely ja kaikki, mitä tehdään toiselle vahingoittamistarkoituksella tai mitä toinen kokee väkivallaksi, on väärin. Aikuinen toimii lapselle esimerkkinä ja omalla

toiminnallaan näyttää, että vastustaa väkivallan kaikkia muotoja ja puuttuu väkivaltatilanteisiin välittömästi. (Cacciatore 2007: 64.)

Kunnat ovat velvollisia huolehtimaan siitä että vanhemmat tai muut huoltajat saavat lapselleen päivähoitopaikan. (Hirvonen 2012: 35). Päivähoito kuuluu varhaiskasvatuksen piiriin. Helsingin varhaiskasvatus muodostuu hoidon, kasvatuksen, opetuksen, kasvatuskumppanuuden ja arvioinnin sekä osaamisen kehittämisen kokonaisuudesta. (Sarras 2011: 3.) Varhaiskasvatussuunnitelman eli VASU:n perusteet toimivat päivähoidon tärkeimpänä valtakunnallisena ohjauksvälineenä. Varhaiskasvatussuunnitelman keskeisenä tavoitteena pidetään lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Kasvattajien on oltava sitoutuneita, herkkiä ja läsnä olevia sekä luoda turvallinen ilmapiiri, missä lapsella on kaikki hyvin. (Kalliala 2008: 28 - 29.) Päivähoidossa mahdollisimman pysyvät ja turvalliset ihmissuhteet edistävät lapsen hyvinvointia varhaiskasvatuksessa. (Kalliala 2008: 28). Mäntynen kiteyttää, että päiväkodissa ryhmäkokoja tulisi pienentää, jotta voitaisiin varmistaa lapselle hyvät kasvuolosuhteet ja turvata pitkäaikaiset ihmissuhteet. Tämä edellyttää, että kunnat palkkaisivat enemmän hoitajia vakituisiin työsuhteisiin. Myös pieniä päiväkoteja tulisi lisätä lasten asuinympäristössä lakkauttamisen sijaan. Tällä tavalla lapset tutustuisivat naapuruston muihin lapsiin ja hoitomatkat pysyisivät pieninä. (Mäntynen 2012: 16.)

4.2 Kodin rooli

Laura Mäntynen toteaa artikkelissaan, Päivähoiton merkitys perhettä tukevana palveluna, että päivähoiton roolin tärkeänä osana on perheiden tukeminen. Tällä hetkellä jo joka neljäs vanhempi kokee vanhemmuuden taitonsa jollain tavalla puutteelliseksi. Päivähoiton on pyrittävä auttamaan vanhempaa ja lasta kehittämään turvallinen ja luottamuksellinen suhde. (Mäntynen 2012: 16.)

Vanhemmilla on tärkeä rooli auttaa omaa lastaan, jos häntä kiusataan. Hayes ja Herbert painottavatkin kirjassaan, että lapsen kokemusta kiusaamisesta tulemisesta ei saa vähätellä. Vanhempien ei pidä missään nimessä sanoa: ”Katso, minuakin kiusattiin koko ajan, kun olin lapsi. Siinä ei ole mitään väärää. Kyllä sinä selviät!” Vanhempien on tärkeä pystyä puhumaan omista tunteistaan ja näin kannustaa lasta puhumaan omistaan. Kiusaamisesta toipumisessa on erittäin tärkeää se, että lapsi pystyy puhumaan kiusaamisesta. (Hayes & Herbert 2011: 161 - 162.)

Cacciatoren mielestä vanhempien tehtävä on opettaa omalle lapselleen erilaisuuden hyväksymistä, toisten huomioon ottamista sekä reilua käytöstä. Cacciatore korostaa, että kiusaaminen on pahinta mahdollista väkivaltaa, koska se voi jättää pysyvät jäljet lapsen itsetuntoon. Kiusaamisen kohde saa jatkuvasti pelätä, milloin pilkka ja kiusaaminen toistuvat. Tämän

vuoksi lapsi tarvitsee Cacciatoren mielestä tietoa ryhmässä pärjäämisen säännöistä, kiusaamisesta ja toimintamalleja toisia alistamaan yrittävien varalle. Lasten on vaikea alkaa itse määrittelemään hyviä arvoasteikkoja ja tehokkaita käyttäytymismalleja. (Cacciatore 2008: 42 - 43.)

Suomalaisten asiantuntijoiden mukaan lapsi tarvitsee turvallisia rajoja, valvontaa sekä rakastavaa huolenpitoa. Elina Hermanson korostaa kirjassaan lapsilähtöisen kasvatuksen tärkeyttä ja curling-vanhemmuuden haitallisuutta lapsen kehitykselle. Vanhemmat, jotka noudattavat lapsilähtöistä kasvatustietoa ovat välittäviä, asettavat rajoja ja ovat kiinnostuneita lapsen tekemisistä. Vastakohtana lapsilähtöiselle kasvatukselle on vanhempien välinpitämättömyys, epäoikeudenmukaisuus ja mielivaltaisuus lasta kohtaan. Haitallinen lapsen kehitykselle on myös liian salliva kasvatustyyli. Psykologi Bent Hourgaard on kehittänyt curling-vanhemmuuskäsitteen, jossa vanhemmat haluavat raivata jokaisen vastoinkäymisen lapsen tieltä. Vanhemmat ikään kuin tekevät lasten elämästä yhtä sileää, kuin curling-rata. Vanhemmat tekevät tällöin omalle lapselleen karhunpalveluksen, sillä curling-lapsista kasvaa röhkeitä aikuisia, jotka eivät kestä vastoinkäymisiä. (Hermanson 2007: 83 - 84.)

Lapsilähtöisessä kasvatuksessa vanhemmat opettavat lapsilleen myös tapa-, normi- ja moraalikasvatusta, jotta heistä voisi kehittyä täyspainoisia yhteisön jäseniä. Lapsi ei voi vielä tietää, mikä on oikein ja väärin. Lapsilähtöisessä kasvatuksessa vanhemmat uskaltavat asettaa lapselle rajoja ja toimivat kaikessa toiminnassaan johdonmukaisesti. Lapsilähtöisen kasvatustieteen on todettu tukevan lapsen itsetuntoa, edistävän suoriutumista myöhemmin koulussa sekä helpottavan sopeutumista yhteiskuntaan. (Hermanson 2007: 83 - 84.)

Nykyvanhemmuuden tärkeimpiä ja haastavimpia tehtäviä on lapsen itsetunnon tukeminen. Kuitenkin vaikka vanhemmat kuinka tukisivat ja kannustaisivat lastaan koko lapsuusajan, niin he eivät voi suojella lapsen itsetuntoa kolhuilta, joita lapsi saa esimerkiksi kaveripiirissä. Lapsen yleisimmät itsetunnon kolhut ovat seurausta lapsen saamasta torjunnasta ikäistensä keskuudessa. Kiusaaminen saattaa jättää pysyvät jäljet lapsen itsetuntoon, jotka vaikuttavat vielä aikuisiälläkin. Kiusatulla saattaa esimerkiksi tulla suuri kynnys soittaa kaverille ja pyytää ulos, koska pelkää torjutuksi tulemistä. (Juusola 2011: 146.) Lapsen itsetunto kasvaa niistä vahvistavista ja lannistavista sanoista, joita lapsi saa koko lapsuusaikansa vanhemmiltaan, päiväkodin henkilökunnalta ja kavereiltaan. (Juusola 2011: 154.)

4.3 Kasvatuskumppanuus

Vanhemmilla ja päiväkodin henkilökunnalla on erilainen asiantuntijuus lapsesta. Varhaiskasvatuksen ammattihenkilökunnalla on asiantuntemusta lapsen varhaislapsuuden kehityksen, kasvun ja oppimisen yleisestä tuntemisesta. Perheellä on taas yksilökohtaista asiantuntemusta

lapsen asioista. Vanhemmat tietävät parhaiten lapsensa luonteen, arjen kulttuurin sekä elämänhistorian. (Hujala ym. 2007: 67.)

Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan työntekijöiden ja vanhempien vastavuoroista ja keskinäistä vuorovaikutusta lapsen varhaiskasvatuksessa. Hyvä kasvatuskumppanuus rakentuu vanhempien ja työntekijöiden väliseen yhteiseen luottamukseen, kuulemiseen, kunnioitukseen sekä dialogiin. (Kaskela & Kekkonen 2006: 5.) Kasvatuskumppanuuden tavoitteena on, että lapsi tulee oman elämänsä kokijana ja toimijana ymmärretyksi ja kokonaisvaltaisesti nähdyksi sekä kannatelluksi. (Kaskela & Kekkonen 2006: 17). Kasvatuksen ammattilaisen tärkein tehtävä on saada mahdollisimman hyvä suhde lapseen sekä auttaa lasta löytämään oma paikkansa lapsiryhmässä. Juusolan korostaa miten tärkeää on, että lapsella on päivähoitossa sensitiivinen, lapsen tunteita ja yksilöllisyyttä ymmärtävä aikuinen, johon lapsi voi luottaa. Kun ammattikasvattajilla ja vanhemmilla on hyvä suhde, niin se lisää lapsen turvallisuuden tunnetta. Juusola nostaa esiin, miten tärkeää on koulujen, päivähoiton sekä vanhempien välinen kasvatuskumppanuussuhde ja uskoo sen mahdollisuuksiin. (Juusola 2011: 232.)

Päivähoitossa tiedotetaan hyvin lapsen päivittäisistä asioista vanhemmille. Juusola korostaa kuitenkin, että olennaista olisi kuunnella enemmän lapsia ja vanhempia, sillä joskus työntekijät ottavat liian ammatillisen näkökulman asioihin ja unohtavat kuunnella kaikkia osapuolia. Kasvatuskumppanuuden toiminnan tavoitteena on perhelähtöisyys ja hyvän vuoropuhelun muodostaminen. Vaikka ammattikasvattajilla ja vanhemmilla olisi ristiriitaisia näkemyseroja lapsen asioihin, niin yhteinen kunnioitus pitäisi silti säilyä. Hankalissa tilanteissa on tärkeää kuunnella loppuun, mitä toisella osapuolella on sanottavana, eikä alkaa heti puolustelemaan omaa kantaansa. Hyvä kasvatuskumppanuus muodostuu myös omien asenteiden, ajatusten ja toiminnan jatkuvasta tutkiskelusta. Lapsi viettää suuren osan ajastaan päiväkodissa ja siihen aikaan kuuluu paljon erilaisia tunteita. Näitä tunteita on hyvä käsitellä kasvatuskumppanuushengessä yhdessä vanhempien ja kasvatustilaisuuksien kesken. On myös hyvä muistaa, että ihmisillä on eriäviä näkökulmia asioihin, eikä oma ajattelutapa ole välttämättä se oikea ja paras, vaan pitää antaa tilaa myös uusille näkökulmille. (Juusola 2011: 233 - 234.) Vanhempien tutustumistilaisuudessa on hyvä selvittää kiusaamisen vastaiset toimintaperiaatteet, jolloin ne tulevat tutuiksi. Näin vanhemmat ja työntekijät pysyvät yhtenäisesti toimimaan niiden mukaan. Olennaisinta on muistaa, että vanhempia ei saa tuomita. (Mosley & Sonnet 2006: 44 - 45.)

5 Tutkimusmenetelmät

Tässä luvussa kerrotaan työssä käytettävistä menetelmistä. Tutkielmassa käytettiin kvalitatiivista teemahaastattelua. Tietoa kerättiin yksilö- ja ryhmähaastatteluin, sekä osallistuvalla

havainnoinnilla. Haastattelut ja havainnointi toteutettiin päiväkodin normaaliin arkeen mukautuen.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa selvitetään tutkimuskohde, esitettävät kysymykset, tutkijan ja tutkittavien väliset suhteet sekä tutkimuksen etenemisprosessi. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimustapa mahdollistaa tutkittavan ilmiön avaamisen sisältäpäin ja siihen tarttumisen uusilla ammatillisilla menetelmillä. Kvalitatiivinen lähestymistapa hyödyntää käytännön kentässä kerääntynyttä kokemusperäistä tietoa. Monien tutkijoiden mielestä laadullinen tutkimus on tehokkaimmillaan uusien käsitteiden syntyä, teoreettista selittämistä sekä ymmärrystä siitä, miksi jokin ilmiö tapahtuu ja millaisissa olosuhteissa. Pitkällä tähtäimellä laadullisen tutkimuksen tavoitteina ovat toiminnan tieteen kehittäminen sekä ymmärtämisen verkostojen rakentaminen. (Ruoppila ym. 1999: 180 - 181.)

Creswellin mukaan kvalitatiiviselle tutkimukselle on ominaista se, että se etenee yksityisestä yleiseen eli se perustuu toisin sanoen induktiiviseen prosessiin. Kvalitatiivinen tutkimus on kiinnostunut monesta yhtäaikaista tekijästä ja sen lopullinen tutkimussuunnitelma muokkautuu tutkimuksen edetessä. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 25.) Layderin(1993) mukaan, mitä lähemmäksi sosiaalista vuorovaikutusta ja yksilöä tullaan, sitä enemmän tulisi hyödyntää tutkimusta tehdessä kvalitatiivisia menetelmiä. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 27).

5.1 Havainnointi

Jos tutkija haluaa selvittää, miten päiväkodissa toimitaan, hänen on syytä mennä tapahtumien keskipisteeseen. (Kalliala 2008: 69). Havainnointi toimii yhtenä tieteenaloille yhteisenä ja jopa välttämättömänä perusmenetelmänä. Sanotaan, että kaikki tieteellinen tieto perustuu todellisuudessa tutkijan tekemiin havaintoihin. Havainnointia eli observointia voidaan käyttää tarkkailtaessa kohteen käyttäytymistä ja kielellisiä ilmaisuja. Hurme(1989) painottaa, että eri havainnointityyppejä on useita. Observointi voi olla reaktiivista eli havainnoinnin kohde on siitä tietoinen tai se voi olla ei-reaktiivista, jolloin havainnoinnin kohde ei ole siitä tietoinen. Havainnointia käytetään yleensä kvantitatiivisessa tutkimusmenetelmässä. Tieteellinen observointi vaihtelee hyvin systemaattisesta ja kontrolloidusta havainnoinnista haastattelujen yhteydessä tehtyyn tarkkailuun. Kulttuuriantropologi Malinowski kehitti osallistuvan havainnoinnin menetelmän. Osallistuva havainnointi tarkoittaa sitä, että osallistuu havainnoitavien arkeen ja laatii siitä muistiinpanoja. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkijan roolia on vaikea salata. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 37 - 38.)

Havainnointia voidaan käyttää yhdessä muiden tiedonkeruumenetelmien kanssa esimerkiksi, silloin, kun henkilöillä on kielellisiä rajoitteita. Tämän vuoksi, se sopii hyvin käytettäväksi esimerkiksi lasten vuorovaikutuksen analyysin tekemisessä. Brannen(1992) ja Robson(1995)

ovat sitä mieltä, että eri tutkimusmenetelmät täydentävät toisiaan. Monet tutkijat puhuvatkin eri menetelmien yhdistämisen puolesta, sillä lisäämällä menetelmiä saadaan esille laajempia näkökulmia ja näin lisätään tutkimuksen luotettavuutta. Brannen(1992) on kritisoinut tutkimuksia liian yksitoikkoisista menettelytavoista. Brannenin mukaan erityisesti kenttätutkimukset, joissa ei yhdistetä havainnoinnin ja haastattelujen tuloksia, pidetään liian heikkoina ja kapea alaisina. Tutkijoiden tulisi joustavasti valita sellaisten menetelmien joukko, mikä palvelee parhaiten tutkimusongelman ratkaisua. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 37 - 39.)

5.2 Haastattelu menetelmänä

Yksi tiedonhankinnan perusmuodoista on haastattelu. Sen avulla voidaan saada syvällistäkin tietoa ja se soveltuu monenlaisiin eri tarkoituksiin, lähes kaikkialla. Tämän vuoksi tutkimushaastattelu, eri muodoissaan, on käytetyimpiä menetelmiä yhteiskunta- ja käyttäytymistieteissä. Haastattelu perustuu menetelmänä ihmisten väliseen kielelliseen vuorovaikutukseen. Haastattelu on keskustelutilanne, jossa yksi henkilö puhuu ja toinen kuuntelee. Keskustelunomaisissa haastatteluissa tutkijalla on oivallinen mahdollisuus lähestyä vaikeita asioita, esimerkiksi sitä, miten ihmiset näkevät maailman ja elämänsä sekä, millaisia merkityksiä he antavat asioille, joita heille on tapahtunut. Vapamuotoiset keskustelut saattavat paljastaa asioita, joita ei muilla keinoin olisi ollut mahdollista saada selville. Haastattelussa on hyvä ottaa huomioon, soveltuuko se tutkimustarkoituksiin ja kokeilla haastattelun sujumista käytännössä. Koska haastattelu on konteksti- ja tilannesidonnaista, niin on hyvä pitää mielessä, että haastattelun tuloksiin sisältyy aina tulkintaa ja on harkittava tarkoin tulosten yleistämistä. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 11 - 12.)

Teemahaastattelu eroaa hyvin paljon kohdennetusta haastattelusta. Menetelmän esikuvan luoneet Merton, Fiskin ja Kendall(1956) kuvaavat The Focused Interview kirjassaan kohdennettua haastattelua näin: Vaikka kohdennettu haastattelu näyttää ensi silmäykseltä samanlaiselta, niin se eroaa monessa suhteessa muista tutkimushaastattelun lajeista. Ensimmäisenä ominaispiirteenä pidetään sitä, että kohdehenkilö on kokenut jonkin tietyn tilanteen. Toiseksi haastattelija on ottanut selvää aluksi käsiteltävästä ilmiöstä. Haastattelija päätyy tietynlaisiin oletuksiin saadun sisältöanalyysin johdosta ja tämän pohjalta laatii haastattelurungon. Viimeiseksi haastattelu kohdistetaan haastateltavan subjektiivisiin kokemuksiin, joita haastattelija on jo aikaisemmin analysoinut. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 47.)

Teemahaastattelulle ominaista on, että haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa, yksityiskohtaisten kysymysten sijaan. Näin korostuu haastateltavan oma ääni, kokemukset ja tulkinta asioista. Näin ollen haastattelijan oma näkökulma ikään kuin jää haastateltavan elämysmaailman varjoon. Teemahaastattelu voidaan luokitella puolistrukturoiduksi haastattelun menetelmäksi, sillä haastattelujen teema-alueet sekä aihealueet ovat kaikille

haastateltaville samat. Eskolan ja Suorannan(1998) mielestä puolistrukturoidussa haastattelussa vastauksia ei ole sidottu vastausvaihtoehtoihin, vaan haastateltavilla on vapaus vastata omin sanoin haastattelijan esittämiin kysymyksiin. Robson(1995) näkee asian niin, että haastattelija voi vaihdella kysymysten sanamuotoa, vaikka kysymykset on määrätty ennalta. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 47 - 48.) Teemahaastattelussa haastattelijan on tärkeä motivoida haastateltavaa ja pitää keskustelua yllä. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 102). Teemahaastattelulle ominaista on sen tallentaminen nauhurille. Haastattelijan on hyvä kysyä lupa haastateltavalta nauhurin käytöstä ennen haastattelun alkua. Haastattelijan on tärkeää osata teema-alueet ulkoa, niin haastattelutilanne sujuu jouhevammin. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 92 - 93.)

Haastattelun jälkeen seuraava työvaihe on aineiston purkaminen. Aineiston purkamisella tarkoitetaan sen sanasta sanaan puhtaaksikirjoittamista, jota kutsutaan toisella sanalla litteroinniksi. Litterointi voidaan kirjoittaa koko haastatteludialogista tai se voidaan tehdä valikoiden, esimerkiksi pelkästään haastateltavan puheesta tai teema-alueista. Toinen vaihtoehto on, että aineistoa ei kirjoiteta tekstiksi, vaan tutkija kirjoittaa päätelmiä suoraan tallennetusta aineistosta, esimerkiksi ääni- tai videonauhoilta. Yleisimpänä menetelmänä on käytetty kuitenkin aineiston litterointia. Päätelmien tekemistä tallenteista on hyvä käyttää silloin, kun haastateltavia on ollut vain muutamia ja haastattelujen kestot ovat pysyneet pieninä. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 138.)

Teemahaastatteluista kertyy usein runsaasti aineistoa. Kaikkea materiaalia ei ole tarpeen analysoida, sillä joskus aineisto on niin laaja, ettei tutkija pysty hyödyntämään kaikkea keräämäänsä tietoa. Teemahaastattelun analysointitapaa on hyvä pohtia jo aineistoa kerättäessä. Analyysivaihe on yleensä pitkä ja voi viedä useita viikkoja tai jopa kuukausia. Tutkijan on hyvä aloittaa analyysin teko mahdollisimman pian aineiston keruuvaiheen jälkeen, jolloin tiedot ovat vielä tuoreessa muistissa ja tutkijan motivaatio on korkea. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 135.)

Hughesin ja Bakerin(1990) mukaan lasten haastatteluissa puhuminen voi olla sivuosassa, toisin kuin aikuisten haastatteluissa. Lasten haastattelutilanteissa tietoa saadaan helpoiten ei-kielellistä tietä, kuten esimerkiksi leikkien ja piirtämisen avulla. Doverborg ja Pramling(1985) ovat havainneet, että alle neljävuotiailla lapsilla on paljon kielessä sanoja, joilla on heille ominainen merkitys. Tällöin pelkkä suullinen haastattelu ei toimisi. Pienten lasten haastatteluiden helpottamiseksi voidaan hyödyntää esimerkiksi kuvamateriaalia. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 129.)

Esikouluikäisten lasten haastatteluissa on hyvä ottaa huomioon lasten pienempi sanavarasto, joka saattaa rajoittaa haastattelutuloksia. Garbarino ja Scott(1992) suosittelivat, että lapselle esitettävät kysymykset olisivat lapselle jo entuudestaan tuttuja ja että kysymykset olisivat

vain 3-5 sanaisia. Esikouluikäisten lasten haastatteluiden vastaukset ovat yleensä lyhyitä ja aika pintapuolisia. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 129.)

Tutkijan ei pidä olettaa, että lapsi tuntee käsitteitä. Haastattelijan tehtävänä on selittää aikuisesta tutultakin tuntuvat käsitteet lapsille ja näin varmistaa, että lapsi ymmärtää kysymyksen. Haastattelijan on myös otettava tutkijan rooli eli hän ei saa järkyttyä kuulemastaan vaan toimii haastattelutilanteessa mahdollisimman neutraalisti. Haastattelijan on tärkeää olla aidosti kiinnostunut siitä, mitä lapsi sanoo. Haastattelijalla ei saa painostaa lasta puhumaan ja hänen tulee muistaa, mitä lapsi on sanonut, sillä lapsilla on todella hyvä muisti. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 131.) Haastattelutilanteessa on myös muistettava, että asiakaslain 17§ mukaan sosiaalialan ammattihenkilöä sitoo vaitiolovelvollisuus, jolla hän suojaa asiakassuhteen luotamuksellisuuden. (Talenttia 2010: 19).

6 Tutkimuksen tulokset ja tulosten analysointi haastatteluryhmittäin

Tässä luvussa selvitetään tutkimuksen tulokset haastatteluryhmittäin. Olen laatinut haastatteluryhmien kysymykset (liitteet 1-4) käyttäen apuna Laura Kirveksen ja Maria Stoor-Grennerin Kiusaavatko pienetkin lapset? tutkimusta, sillä he ovat jo omassa tutkimuksessaan tutkineet kiusaamista ja saaneet perustietoa siitä, miten lapset kokevat ja suhtautuvat kiusaamiseen. He myös huomasivat tutkimuksessaan, että kysymysasettelu on tärkeää, sillä esimerkiksi monille lapsille tuotti vaikeuksia selittää kiusaamista yleisellä tasolla. Perusteellisemmän vastauksen sai kun kysymys oli yksinkertainen ja liittyi johonkin tilanteeseen, jonka lapsi oli itse kokenut tai havainnut.

Olen pyrkinyt luomaan omat kysymykseni siten, että lasten olisi helppoa ja yksinkertaista vastata niihin, mutta että ne silti avaisivat kiusaamista lasten näkökulmasta tutkimuksen kohteena olevasta päiväkotiryhmästä. Haastattelutilanteessa pitää kysymyksen asettelua ehkä muuttaa lapsen tietotaidon varassa ja sen takia joitakin asioita on kysytty monelta kannalta. Haastateltavien nimiä ei mainita analyysien yhteydessä, jotta haastateltavien anonymisyys säilyisi. Haastateltavista käytetään numerokoodia. Ensimmäiseksi tarkastellaan lasten yksilöhaastattelujen tuloksia ja tuodaan esille myös keskeisimmät tulokset toiminnallisesta lasten haastattelumenetelmästä, jossa käytettiin apuna piirtämistä tarkemmin sanottuna sormivärimaalustekniikkaa. Seuraavaksi käsitellään tuloksia työntekijöiden yksilöhaastatteluista sekä pedagogisesta palaverista saatuja tuloksia. Viimeisinä haastattelujen tuloksina tarkastellaan vanhempien yksilöhaastatteluja. Lopuksi tuodaan esille keskeisimmät osallistuvasta havainnoinnista kertyneet tulokset.

6.1 Lasten haastatteluiden tuloksia

Ensimmäisenä päivänä työharjoittelussa esittelin itseni esikouluryhmän lapsille ja kerroin, että tulen haastattelemaan heitä. Vanhemmilta pyydettiin lupa lasten haastatteluun ja kysyttiin halukkuutta itse osallistua tutkimukseen (liite 6). Jokaiselle vanhemmalle jaoin pienen infopaperin (liite 5), missä kerroin itsestäni sekä käsittelemästämme aiheesta eli kiusaamisesta. Näin vanhemmat olivat tietoisia, jos lapset pohtivat aihetta myös kotona. Tällä tavoin toteutin hyvää kasvatuskumppanuutta vanhempien kanssa. Ennen haastatteluja en itse käsitellyt kiusaamisaihetta lasten kanssa, jotta lasten vastauksista tulisi selville sen hetkinen tilanne ja millä tavalla päiväkodissa aihetta on käsitelty. Pysin luomaan haastattelutilanteet mahdollisimman mukaviksi, jotta lapsille jäisi niistä positiivisia kokemuksia ja otin huomioon sen, että lapsella oli myös oikeus kieltäytyä osallistumasta toimintaan. Tällä tavoin pidin huolta, että saan lasten suostumuksen tutkielman tekemiseen.

Ruoppila korostaa, että kun on saatu tutkimusluvat, niin on tärkeää kertoa lapsille oikealla tavalla tutkimuksen luonne, jolloin he ymmärtävät, mitä heiltä odotetaan. Jokainen lapsi täytyy kohdata yksilönä, annettava tutkimukseen osallistuneille tunnustusta ja kiitettävä jälkeenpäin. Lapsilla, jotka ovat täyttäneet 5-6-vuotta alkaa jo muodostua tutkimukseen osallistumista koskevia muisti- ja mielikuvia. Tämän vuoksi on tärkeää luoda mahdollisimman positiivinen kuva tutkimustilanteesta, jotta seuraavat tutkijasukupolvet voisivat päästä vielä tutkimaan nyt tutkimukseen osallistuneita. (Ruoppila ym. 1999: 38 - 39.)

Tutkimusryhmässä oli 21 lasta, johon kuului yksi koululainen. Rajasin haastattelut koskemaan ryhmän esikouluikäisiä lapsia, joita oli 11. Ajattelin, että yksilöhaastattelut kannattaa teettää vanhemmille lapsille, koska heidän sanallinen ilmaisukykynsä on kehittyneempi. Esikouluryhmän lapsista kuusi oli tyttöjä ja viisi oli poikia. Teetin haastattelut teemahaastatteluina nauhuria apuna käyttäen ja myöhemmin litteroin nauhoitukset kirjalliseen muotoon, joista otin otannat opinnäytetyöhöni. Lasten haastatteluista litteroituja sivuja kertyi yhteensä 37. Keskusteltuani ryhmän työntekijöiden kanssa päädyimme mieluummin lasten kodalla yksilöhaastatteluihin, kuin alun perin suunnittelemaani pienryhmähaastatteluihin. Esikouluryhmän lapsista oli muutama erityistä tukea tarvitsevia ja senkin takia pienryhmähaastattelu olisi ollut lasten kannalta haastavampi. Koin myös hyväksi, että läsnä oli jo entuudestaan lapsille tuttu resurssierityislastentarhanopettaja (Relto). Tällä tavoin menettelemällä lasten oli helpompi kertoa minulle vaikeasta aiheesta.

Lapset vastasivat kysymyksiin hyvin lyhytsanaisesti. Kuitenkin haastateltavien ja litteroidun aineiston suuresta määrästä johtuen, koin tärkeimpänä olennaisten tulosten esille tuomisen. Tämän vuoksi nostin otsikoihin ne teemat, jotka nousivat esille vastauksista. Aikuiset pystyivät enemmän pohtimaan ja antamaan aiheisiin sisältöä, kuin lapset. Sen takia lasten vastaus-

ten analyysissä oli paljon enemmän tulosten laskemista. Suorien lainausten halusin tuovan lisäinformaatiota kappaleiden aiheisiin.

6.1.1 Kiva päiväkotipäivä ja lasten käsityksiä kiusaamisesta

Lasten yksilöhaastattelussa suurin osa lapsista kertoi, että viihtyy päiväkodissa. Kivan päivän teki jokin erityinen tekeminen ja olla kaverien kanssa: jumppahetket ja lelupäivät olivat suosittuja. Samoja tuloksia saatiin lasten toiminnallisesta ”Kiva päiväkotipäivä” sormivärimaalaustuokiosta, joka pidettiin 2.2.2012 klo: 9.00 - 10.00. Aluksi tarkastellaan lasten toiminnallisen sormivärimaalaustuokion tuloksia ja sen jälkeen yksilökohtaisten teemahaastattelujen tuloksia.

Sormivärimaalaustuokion toteuttamiseksi olin pyytänyt luvan lapsilta sekä lasten vanhemmilta, että saan käyttää lasten kuvia opinnäytetyössäni. Kuvien 1-4 lasten lainauksia ei ole numeroitu ja nimet on muutettu, jottei lapsia voisi tunnistaa. Sormivärimaalaustuokioon osallistui yhdeksän esikouluikäistä lasta. Kerroin lapsille, mitä tulemme tekemään ja kirjoitin liitetaululle maalaustuokion aiheen ”Kiva päiväkotipäivä” sekä keskustelimme mikä tekee lasten päiväkotipäivästä kivan. Jokainen lapsi sai omalla vuorollaan saatuaan työnsä valmiiksi kertoa, mitä työ esitti ja millainen on kiva päiväkotipäivä. Lasten vastauksista tuli esille ystävät ja jokin kiva tekeminen yhdessä kavereiden kanssa.

Kuusivuotias tyttö kuvasi päiväkotipäivää värikkääksi ja nimesi kivoiksi tekemisiksi muun muassa kotileikin ja maalaamisen kertoessaan sormivärimaalauksestaan (kuva 1.)

Tyttö 6 v: ”Värikäs.. sitten tässä on kaikkia värejä. Kiva päiväkotipäivä on värikäs.” Mikä tekee päivästä kivan? ”Kotileikki ja maalaus ja sitten pelejä ja piirtämistä.”

Kuva 1: Lapsen sormivärimaalaustyö *Kotileikki*

Päiväkodissa viihtymistä kuvanee myös se, että sormiväriytyössä näkyy lasten yhteisen tekemisen tärkeys. Alla olevassa kuvassa (kuva 2) kuusivuotias poika on maalannut piirrokseensa suosittun pelin, jota lapset mieluusti yhdessä pelasivat.

Kuva 2: Lapsen sormivärimaalaustyö *Inkan aarre*

Poika luonnehtii sormivärimaalaustaan seuraavasti:

Poika 6 v: "Tää kertoo sellaisesta, et tää on Inkan aarre ja täs on paljon pelinappuloita. Pelaaan kavereiden kanssa."

Lapset kokivat erittäin tärkeänä kaverisuhteet. Esimerkiksi alla olevan kuusivuotiaan pojan mielestä kivan päiväkotipäivän teki olla parhaan kaverin kanssa. Hän kuvasi sormivärimaalauksessaan jättiläisravun, jonka selässä hän kaverinsa kanssa ratsasti (kuva 3.)

Kuva 3: Lapsen sormivärimaalaustyö *Jättiläisrapu*

Jättiläisravun selässä ystävänsä kanssa ratsastava poika kuvasi teostaan seuraavasti:

Poika 6 v: ”Se esittää, että siinä on puu ja siinä on nurmikko ja puussa on oranssia. Siellä on jättiläisrapu, jossa mä ja Matti ollaan seläs ja sit ruohikol on leegolonna ja pilvenhattara. Taivas on valkoinen, sillä se on valkoisten pilvien peitossa. Kivan päiväkotipäivän tekee olla Matin kanssa.”

Lapset viihtyivät hyvin yhteisissä leikeissään sekä ulkona että sisällä. Seuraavassa esimerkissä kuusivuotias tyttö kuvaa maalauksessaan yhteistä lumilinnaleikkiä. (kuva 4.)

Kuva 4: Lapsen sormivärimaalaukset *Lumilinna*

Maalauksen tekijä kuusivuotias tyttö kertoo työstään:

Tyttö 6v: ”Tässä on lumilinna ja sumua. Eetu, Milla ja minä olemme lumilinnassa sisällä. Kivan päiväkotipäivän tekee olla kaverien kaa ulkona.”

Teemahaastatteluuissa yksi lapsista sanoi, että haluaisi olla mieluummin kotona, kuin päiväkodissa. Jos lapsi ei viihdy päiväkodissa, on henkilökunnan syytä miettiä tilannetta. Tässä tapauksessa sama lapsi nousi esille yhä uudestaan selvästi heikoilla sosiaalisilla taidoilla. Haastattelutuloksista tuli ilmi, että hieman yli puolet haastateltavista lapsista oli kokenut itseensä kohdistuvaa kiusaamista päiväkodissa. Huomattavasti suurempi osa eli yhdeksän yhdestätoista haastateltavasta oli nähnyt jonkin tyyppistä kiusaamista. Vastanneista kuitenkin kaksi, eivät ehkä ymmärtäneet kiusaamiskäsitettä, koska eivät osanneet vastata aiheeseen liittyviin kysymyksiin. Kun lapset tunnistivat kiusaamisen, niin he osasivat myös kertoa millaista kiusaamista he ovat kohdanneet. Vain muutamassa tapauksessa kävi niin, että lapsi tunsi, että häntä on kiusattu, mutta ei osannut sanoa missä ja miten se tapahtui. Mannerheimin lastensuojeluliiton tutkimuksessa todetaan, että lapset kertovat helpommin kiusaamisesta, kun heiltä kysyy:

”Mistä asioista sinulla tulee päiväkodissa paha mieli?” Myös tekemissäni haastatteluissa neljä lapsista alkoi kertoa, että heitä on kiusattu.

Lapsi nro 2, poika 6 v: ”Että tota ku jotkut kiusaa mun hyviä kavereita ja että ku mua kiusataan tai nimitellään.”

Lapsi nro 11, tyttö 6 v: ”Ketä satuttaa mua, lyö jalkaan, ketä tulee mun käsien päälle.”

Lapsi nro 7, poika 6 v: ”Jos mua kiusataan. Vaikka sillein, et pyytää muita kavereita pois siitä leikistä ja sit et tulee ilman lupaa siihen leikkiin.”

Lapsi nro 1, tyttö 6 v: ”No, siitä ku kaverit kiusaa. Ne voi vaikka lyödä tai jotain.”

Lapsien kertoessa, miten heitä itseään on kiusattu tai millaista kiusaamista he ovat nähneet, tuli ilmi erilaisia kiusaamismuotoja. Suurimmaksi osaksi lapset kokivat, että kiusaaminen ilmeni fyysisenä: töniminen, potkiminen, lyöminen. Lisäksi kiusaamista esiintyi sanallisessa muodossa: lällättely, korvaan huutaminen, nimittely, haukkuminen ja toisen päälle puhuminen. Muista kiusaamismuodoista lapset mainitsivat: syrjimisen ja leikeistä poissulkemisen. Se, mitä lapset kokivat kiusaamiseksi oli hyvin subjektiivista. Voi miettiä onko ilman lupaa leikkiin tuleminen kiusaamista? Useassa tapauksessa kiusaamisen tunnusmerkit eivät toteudu vaan kyse on ennemminkin kiusanteosta, joka ei ole toistuvaa tai kohdistu samaan tai heikompaan osapuoleen.

Lapsi nro 2, poika 6 v: ”Kiusaaja voi lällättää tai sitten voi tehdä kaikkea sellaista mikä ei ole kivaa.”

Lapsi nro 7, poika 6 v: ”Tuli ilman lupaa leikkiin ja sen sellaista puhua tai pölpöttää päälle, ku toisen puheenvuoro on.”

Lapsi nro 6, tyttö 6 v: ”Vaikka potkasta, niin ku tahalleen ja sit sanoa, et mä en tehnyt sitä tahalleen.”

Joissakin tapauksissa kiusaamisen tunnusmerkit kuitenkin täyttyvät. Varsinkin jos tapaukset ovat toistuvia ja tapahtuvat saman henkilön toimesta. Kuitenkin alla olevassa haastattelu otoksessa kiusaaminen on tapahtunut omalla pihalla. Tällöin henkilöt ovat ehkä jo kouluiässä, jolloin aletaan siirtyä pelkästä kiusanteosta kiusaamiseen.

Lapsi nro 3, poika 7 v: ”Joo oon mä jossain päivinä huomannu mun pihal, ku mä oon mennyt ulos yks mun kaverin kaveri on ollu sen kaa vaan kahestaan.”

Suurin osa lapsista sanoi, ettei ole itse kiusannut muita. Kukaan tytöistä ei myöntänyt kiusanneensa muita. Yhdestätoista kolme lasta myönsi, että on joskus kiusannut muita. Mielenkiintoista oli huomata, että ne lapset, jotka muut lapset olivat nimenneet kiusaajiksi, myönsivät myös itse kiusanneensa joskus muita. Kuitenkaan vastausta kysymykseen: ”*Millä tavalla olet kiusannut?*” ei löytynyt. Herää kysymys: Oliko tietoisuus kiusaamisesta tullut aikuisten tai toisten lasten palautteesta?

6.1.2 Aikuisen rooli kiusaamistilanteissa

Kiusaamista tapahtui suurimmaksi osin päiväkodin pihalla. Muita paikkoja, joita lapset nimesivät, olivat: leikkihuone ja vessa. Haastatteluista tuli ilmi, että viiden lapsen mielestä aikuinen on tullut aina puuttumaan kiusaamistilanteisiin. Kolme haastateltavaa koki, ettei aikuinen ole puuttunut kiusaamistilanteisiin ja kolme lasta kertoi, että aikuinen puuttuu kiusaamistilanteisiin aina välillä. Lasten sanoin, kun kysyttiin:

”Onko aikuinen tullut auttamaan ja millä tavalla?”

Lapsi nro 2, poika 6 v: ”Ei kyllä aina, mutta joskus, välillä. Niin ku sanoo, ettei saa kiusata.”

Lapsi nro 6, tyttö 6 v: ”Tulee. Ettei saa lyödä.. pitää sanoa anteeks.”

Lapsi nro 8 ,tyttö 6 v: ”Se sanoo, et pitää päästää mukaan.”

Lapsi nro 7, poika 6 v: ”En ihan muista kaikkia kertoja, mutta usein miten.”

Tässä on yksi haastatteluotos tilanteesta, jossa lapsi on ehkä kokenut, että aikuisen puuttuminen on ollut riittämätöntä.

Haastattelija: ”Jääkö joku joskus leikkien ulkopuolelle?”

Lapsi nro 2, poika 6 v: ”Mitä sä niin ku tarkoitat?”

Haastattelija: ”Et jotain ei oteta mukaan leikkiin. Niin ettei pääsekään siihen leikkiin vaikka haluisikin tulla, mut sitten ettei pääsekään. Onko sellaista käynyt?”

Lapsi nro 2, poika 6 v: ”On, mullekin.”

Haastattelija: ”Ootko mennyt sanoo aikuiselle siitä?”

Lapsi nro 2, poika 6 v: ”Se aikuinen sanoo vaan, keksi oma leikki.”

Kuitenkin oheisesta tapauksesta on vaikea vetää muita johtopäätöksiä, kuin että aikuisten tehtävä leikkien jakajana ja kaikkien osapuolien huomioijana, on erittäin haastava. Onko lapsilla oikeus valita leikkikaverinsa? Onko aina hyväksyttävä kyselemättä kaikki mukaan leikkeihin? Entä jos leikkiin haluja on juuri se joka saa leikin sotkettua. Joskus lapsi jota kiusataan tai jota ei haluta leikkeihin mukaan, saattaa kiusata ja ärsyttää tahallaan muita. Tämä kertoo usein lapsen puutteellisista sosiaalisista taidoista ja vääränlaisista yrityksistä päästä kaveripii-riin ja leikkeihin mukaan.

Melkein kaikki haastateltavat kertoivat, että kiusaaja oli saanut jonkinlaisen rangaistuksen. Tämä kertoo siitä, että aikuiset ovat jollain tavalla asiaan puuttuneet. Se, onko aikuinen reagoinut tilanteeseen lasten mielestä oikein, on jokaisen subjektiivinen kokemus. Jos lapselle jää tunne, että kiusaaja on saanut riittämättömän rangaistuksen, kokeeko hän, ettei aikuinen ole puuttunut asiaan lainkaan. Yleisin lasten nimeämä rangaistusmuoto oli sanallinen kieltäminen ja anteeksi pyytäminen. Vain joissain tapauksissa aikuinen oli käyttänyt jäähylle lait-

toa, leikistä poistamista tai yhteydenottoa kotiin. Tästä voi pohtia kokevatko lapset jo aikuisen puuttumisen asiaan ja sanallisen kieltämisen rangaistuksena ja onko se heistä riittävä?

Monen lapsen kohdalla kiusaamisesta oli puhuttu joko kotona tai päiväkodissa. Huolestuttavaa kuitenkin oli, että viiden lapsen mielestä kiusaamisaihetta ei ollut käsitelty päiväkodissa. Kaksi heistä kertoi, että kiusaamisesta oli puhuttu vain kotona, yksi lapsi ei osannut sanoa ja kaksi lasta oli sitä mieltä, että kiusaamisesta ei ollut puhuttu ollenkaan. Kolme lasta kertoi, että kiusaamisesta oli puhuttu vain päiväkodissa.

6.1.3 Kaverisuhteet ja leikkiminen

Haastatteluista tuli ilmi, että myös kaverit voivat kiusata toisiaan. Eräs poika kertoi, että on nähnyt tyttöjen kiusaavan toisiaan. Tyttö, joka kertoi, että häntä kiusataan, nimitti myös kiusaajan parhaaksi kaverikseen. Tytön kiusaaja ei kuitenkaan nimennyt häntä parhaaksi kaverikseen. Tällaisessa tilanteessa lapset voivat olla juuri sellaisessa eriarvoisessa asemassa, että vakavampaa kiusaamista pääsee tapahtumaan. Useimmat lapsista halusivat leikkiä sekä poikien, että tyttöjen kanssa. Tuli kuitenkin ilmi, että pojat ottivat selvästi enemmän tyttöjä leikkeihin, kuin tytöt poikia. Ryhmän pojilla on enemmän fyysistä yhteenottoa, kun taas tyttöjen keskuudessa käytetään enemmän psyykkistä kiusaamista, kuten leikistä pois sulkemista. Tämä tuli myös esille MML:n tutkimuksesta ja kertoo juuri tyttöjen varhaisemmasta kypsymisestä. Sen takia tyttöjen keskuudessa kiusaaminen on hienopiirteisempää ja vaikeammin havaittavaa. Mielenkiintoista on huomaavatko tai ymmärtävätkö tytöt itse tekevänsä kiusaa, kun he eivät kuitenkaan kukaan sitä haastattelussa myöntäneet:

Lapsi nro 6, tyttö 6 v: "No, Linda ärsyttää mua koska mä en pääse mukaan ja jos Elisa on mukana niin ne ei päästä mukaan leikkiin, mut jos Elisa ei oo mukana niin sit mä pääsen mukaan leikkiin."

Suosituimmiksi leikeiksi pojat mainitsivat kirkonrotan ja tytöt kotileikin. Suosituin peli tyttöjen ja poikien mielestä oli Inkan aarre. Kun lapsilta kysyttiin: *"Muuttaako joku leikin sääntöjä kesken leikin niin, että joku joutuisi leikistä ulos?"* kaksi lasta vastasi, että todella harvoin. Kolme oli sitä mieltä, että tällaista tapahtuu ja loput olivat sitä mieltä, ettei sääntöjä muutettu. Suurin osa lapsista koki, että heillä on kavereita päiväkodissa ja moni osasi nimetä parhaan kaverinsa. Suurin osa kertoi leikkivänsä mieluummin kavereiden kanssa kuin yksin. Jotkut lapset olivat sitä mieltä, että jäävät joskus leikkien ulkopuolelle. Seitsemän lasta pystyi kertomaan, että jotkut lapset jäävät leikin ulkopuolelle. Kolme koki, että joutuu joskus itse leikin ulkopuolelle ja vain yhden lapsen mielestä kukaan ei jää leikkien ulkopuolelle. Vain kaksi lasta koki, että heillä ei ole kavereita päiväkotiryhmässä. Toinen heistä osoittautui ryhmässä sosiaaliseksi ja laajan ystäväpiirin omaavaksi, kun taas toinen heistä oli selvästi ryhmässä ulkopuolinen. Useat ryhmän lapset kertoivat, etteivät haluaisi leikkiä tämän saman

lapsen kanssa, koska hän usein sotki toisten leikit. Kun puhuttiin jääkö joku yksin, nimettiin tämä sama lapsi. Myös lapsi itse koki jäävänsä leikkien ulkopuolelle, vaikka hän haastatteluvastausten perusteella olisi halunnut leikkiä kavereiden kanssa.

6.2 Työntekijöiden haastatteluiden tuloksia

Teetin teemahaastattelun neljälle ryhmän työntekijälle. Ryhmässä työskenteli yksi lastentarhanopettaja, kaksi lastenhoitajaa sekä resurssierityislastentarhanopettaja. Yksi ryhmän työntekijöistä oli tutustunut Mannerheimin lastensuojeluliiton ”Kiusaavatko pienetkin lapset?” materiaaliin. Analyysiin on koottu myös koko työyhteisölle järjestämäni tunnin kestänyt pedagoginen palaveri 14.2.2012, johon osallistui kahdeksan työntekijää. Heistä kaksi oli lastentarhanopettajia ja loput olivat lastenhoitajia. Kaksi oli lukenut Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Folkhälsanin tekemän: ”Kiusaavatko pienetkin lapset?” tutkimuksen ja kukaan ei ollut vielä tutustunut ”Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa” teokseen. Jotkut MLL:n tutkimuksessa esitetyt esimerkit herättivät hämmennystä, koska ei kerrottu, miten asia oli edennyt. Kuitenkin tutkimus herätti uusia ajatuksia kiusaamisesta. Työntekijä myös tunsu, että luettuaan teoksen hän paremmin havainnoi ja huomasi kiusaamistilanteet. Ryhmän työntekijöiden yksilöhaastatteluista kertyi yhteensä 14 ja pedagogisesta palaverista kertyi yhteensä 7 litteroitua sivuja.

Kun käsittelin teemahaastatteluista saamaani aineistoa, huomasin, että vastaukset eivät aina liittyneet haastattelurunkona olleisiin teemoihin. Pyrin välillä palauttamaan keskustelun takaisin suunnittelemiini haastattelun teemoihin, kuitenkin työntekijöiltä tuli niin paljon erilaisia ajatuksia, että keskustelu eteni miltein ilman antamiani apukysymyksiä. Sen takia myös aineiston kokoamisessa päätin käyttää otsikkoina eri teemoja kuin haastattelurungossa. Kootessani analyysiä otsikoin kappaleet analyysistä saamieni tulosten mukaan. Suorat lainaukset olen valinnut niiden kappaleeseen sopivuuden mukaan ja halusin, että ne joko antavat aiheeseen lisäinformaatiota tai syventävät sitä.

6.2.1 Kiva päiväkotipäivä työntekijöiden näkökulmasta

Työntekijöiden mielestä kivan päiväkotipäivän tekee huumori ja pienet onnistumisen hetket. Kivaan päiväkotiin lapset ja aikuiset tulevat mielellään. Ryhmän työntekijät olivat yhtä mieltä siitä, että kivan päiväkotipäivän luo kiireetön ja kodikas ilmapiiri, jossa ehtii keskustella ja olla lasten kanssa. Aitoa vuorovaikutusta pidettiin tärkeänä päivän onnistumiselle.

”Kun jälkikäteen päivän lopuksi muistaa, et on käynyt lapsen kanssa sille lapselle ja mulle merkityksellisen keskustelun tai ollaan pelattu joku peli. Tulee sellainen olo, et on saanut yhteyden siihen lapseen. Se on silloin mulle hyvä päiväkotipäivä.” Työntekijä nro 5.

Mainittiin myös rutiinit ja se että lapsilla olisi mahdollisuus ideoida ja toteuttaa itseään. Kaksi työntekijää mainitsi, että kivana päiväkotipäivänä saa järjestettyä jonkun kivan tuokion esim. laulutuokion, jossa ei synny lasten välille paljon riitoja. Tähän vaikuttaa paljon henkilökunnan riittävä määrä. Kun on tarpeeksi työntekijöitä, niin toinen saa vetää tuokion toisen katsoessa, että lapset pystyvät keskittymään.

6.2.2 Kiusaamisen ilmeneminen

Kiusaamista tapahtuu päiväkodissa paljon leikin varjolla ja sen takia työntekijät kokivat, että sitä on erittäin vaikea havaita:

”Se nyt on ihan selvää, että kun lapset yhdessä touhuaa, telmii ja tekee, niin ainakin kiusantekoa ilmenee. Ei sitä estää voi, mutta miten sen kanssa opitaan elämään, asioista keskustellen ja kiusaamista vähentämällä.” Työntekijä nro 3.

Mietittiin, miten tärkeää lapselle on ystävyysuhteet ja niiden ylläpito. Kuinka tärkeää on olla hyväksyty, joskus omallakin kustannuksella. Erityisesti nousi huoli siitä, uskaltaako lapsi kertoa, jos hän saa epätydyttävän roolin, koska haluaa miellyttää kanssalleikkijää:

”Meil tyttöporukka, joka leikkii aina samaa ja niillä on aina samat roolit.. ja näennäisesti näyttää siltä, et kaikki on tyytyväisiä niihin rooleihinsa, mut mikä sit on se totuus? et harmittaaks sitä yhtä, et se on aina se koira.. haluisko se kerran olla se äiti? Meneekö roolit oikein? Mitä jos lapsi ei kerro? Onko se jonkinlaista vallankäyttökiusaamista?” Työntekijä nro 5.

Joskus lapsi antaa vahvemman sortaa itseään, koska hänen ystävänsä halutaan olla. Huomattiin, ettei vahvempi osapuoli saa oikeita viestejä kanssalleikkijöiltä, eikä hänenkään taidot pääse tällöin kehittymään.

Päiväkodin työntekijät nimesivät aivan samoja kiusaamisen muotoja, kuin haastatellut lapset ja ryhmän työntekijät. Nousi esille ajatus, että kiusaamisella aiheutetaan pahaa mieltä toiselle. Kiusaamiseksi luettiin fyysinen, henkinen ja psyykinen kiusaaminen. Fyysinen kiusaaminen ilmeni työntekijöiden mielestä lyömisenä, tönimisenä, hännäämisenä ja muuna fyysisenä ärsyttämisenä.

”Kiusaamista on niin monenlaista. Fyysistä: lyödään, hännätään, ärsytetään fyysisesti. Pahempaa on kuitenkin henkinen kiusaaminen.” Työntekijä nro 1.

Kohderyhmässä fyysistä kiusaamista pidettiin vähäisenä kun taas henkistä kiusaamista pidettiin suurempana uhkana. Henkiseen kiusaamiseen lueltiin sanaton ilmeily ja toisen haukkuminen sekä kiristäminen eri tavoin. Tuli ilmi, että lapset kiusaavat toisiaan jättämällä toisen pois leikeistä tai uhkaamalla, ettei kutsuta syntymäpäiville. Ruokapöydässä lapset saattavat äänettömästi ärsyttää toisiaan esim. vääntelemällä naamaa, niin ettei aikuinen sitä aina edes huomaa. Henkinen kiusaaminen syntyy esim. pelitilanteissa toisen kateudesta, kun toinen pärjää pelissä paremmin kuin toinen. Lisäksi mainittiin toisen loukkaaminen, esimerkiksi puuttamalla jatkuvasti puheessa oleviin virheisiin. Psykkisenä kiusaamisena pidettiin toisen tekemisen seuraamista ja jatkuvaa raportointia aikuiselle, niin ettei toinen pääse rentoutumaan. Oli huomattu myös, että jotkut lapset hakivat huomiota huonolla käytöksellään ja näin häiritsivät muita. Tätä pidettiin vallankäyttönä, jossa evätään muilta mahdollisuus kivaan tekemiseen.

Työntekijät olivat sitä mieltä, että ulkoilutilanteissa ja leikkihuoneessa tapahtui eniten kiusaamista, sillä pihalla aikuinen ei kuule ja näe joka paikkaan. Muita päällimmäisiksi nousseita tilanteita olivat lasten vapaat leikit ja pelitilanteet. Lapset osasivat myös käyttää sellaiset tilanteet hyödyksi, missä ei ollut aikuisen valvontaa, jolloin kiusaamistilanteet mahdollistui-
vat. Lapsissa ja erityisesti pojissa heräävää kilpailuhenkeä ja halua olla paras, muiden kustannuksella, pidettiin yhtenä kiusaamiseen johtavista syistä. Kilpailuhenkisyys ei itsessään ole paha asia, vain silloin kun lapselta puuttuu empatiakyky. Juuri empatiakyvyn ja toisen asemaan asettumisen puutetta pidettiin suurimpana tekijänä kiusaamiseen.

Työyhteisössä alettiin pohtia, onko päiväkotikäisten lasten kiusaaminen tiedostamatonta vai tahallista.

”Ryhmässä lapsen leikkitaidot on heikkoja eli lapsi ei välttämättä tahdo kiusata, vaikka muut kokee sen kiusaamisena.” Työntekijä nro 7.

Kiusaaminen on usein pitkäjänteistä, johdonmukaista ja yksilöön kohdistuvaa. Vaikka työntekijöiden mielestä kiusaamista esiintyy, päädyttiin siihen, että päiväkodissa ei niinkään voida puhua varsinaisesta kiusaamisesta, vaan kiusaamisen esiasteesta ja harjoittelusta. Mietittiin, että kiusanteko sanana olisi lempeämpi kuvaamaan päiväkotimaailmassa tapahtuvaa kiusaamista, joka on satunnaisempaa. Kiusaamiskäsitettä pidettiin niin laajana ja abstraktina, että sitä pitäisi avata ja selittää lapsille enemmän. Päiväkotiikäisille lapsille ei haluttu puhua suoranaisesti kiusaamisesta, vaan nimetä sen eri muotoja ja siten käsitellä jokainen tilanne erikseen.

Koulumaailmassa tapahtuva kiusaaminen koettiin erilaiseksi ja saavan vakavampia piirteitä puutteellisemman valvonnan takia verrattuna päiväkotiin. Päiväkodissa lapset ovat vielä jatkuvassa aikuisen valvonnassa ja aikuisia on lisäksi enemmän myös saatavilla ja kuuntelemassa lasten huolia. Ajateltiin, ettei päiväkotikäisillä lapsilla ole vielä kehittynyt omatuntoa, jotta

he pystyisivät itse säätelemään käyttäytymistään. Tällöin aikuisen valvonta ja uhka, että aikuiselle kerrotaan ja asioihin puututaan, estävät vääränlaisen käyttäytymisen toisia kohtaan:

”Kun aikuinen tulee paikalle, niin esim. pelissä huijaaminen loppuu.” Työntekijä nro 4.

6.2.3 Lapsen varhainen kiusaamiskäyttäytyminen

Ei löydetty vain yhtä syytä, joka voisi olla merkki lapsen varhaisesta kiusaamiskäyttäytymisestä. Yhdellä työntekijöistä heräsi kysymys:

”Voiko sellaista ollakaan? Voiko kiusaamista ennustaa?” Työntekijä nro 3.

On ollut lapsia jotka ovat olleet impulsiivisia, mutta eivät kuitenkaan kiusaa. On myös hyvin kiltinoloisia tyttöjä, jotka osaavat todella nolata toisen. Kaveruksetkin voivat välillä kiusata toisiaan.

Työntekijät myönsivät, että on vaikeaa tunnistaa ketkä lapset kiusaa. Kaikki lapset yrittävät vähän kiusata, mutta osa oppii nopeammin, ettei se kannata. Työntekijöiden sanoin:

”Fiksu ymmärtää olla kiusaamatta, mutta jääräpäävät vaan eivät lopeta. Jos on oikein fiksu, niin osaa kiusata niin ettei aikuiset huomaakaan ja sehän on kaikkein kamalinta.” Työntekijä nro 2.

Löydettiin yhteys Kaarina Lainen negatiivisen vuorovaikutuksen kehäprosessiin:

”On lapsia, jotka ei juurikaan leiki itse vaan kulkevat ja sanan mukaisesti tekevät selvää toisten leikeistä. Sitten ne toiset rökittää sen ja sitten se taas kiusaa ja sit sellainen kehä on niinku valmis. Tähän pitää saada nopeasti tuki ja apu väliin.” Työntekijä nro 3.

Joiltakin lapsilta voi puuttua empatiakyky ja tunteidenkäsittelytaidot. Riskissä ovat ne, jotka eivät pysty ollenkaan asettumaan toisen asemaan, eivätkä pysty tunnistamaan, ymmärtämään tai nimeämään omia tunteitaan.

Sitä, että lapsi pystyy leikkimään välillä yksin, pidettiin hyvän itsetunnon merkinä. Jos lapsi haluaa omaa rauhaa ja leikkiä, niin se pitää hänelle suoda:

”Me aikuiset olemme vaan päättäneet, että kaikkien pitää olla seurallisia.” Työntekijä nro 2.

Kuitenkin kysymys: *”Mistä johtuu, että jotkut lapset leikkivät yksin?”* miellettiin vaikeaksi. Pidettiin huolestuttavana, jos joku lapsi leikkii aina yksin ja koettiin, että aikuisen on tällöin puututtava asiaan. Työntekijöistä on tärkeää miettiä, miltä lapsesta tuntuu ja miksi hän ei halua olla muiden kanssa. Joskus lapsi voi olla alakuloinen tai lapsella on jokin muu syy miksi hän ei ehkä osaa leikkiä ryhmässä:

”Jotkut lapset haluavat leikkiä yksin.. jotkut lapset koetaan kiusantekijöiksi, ärsyttäjiksi, pomoksi ja heitä syrjitään ja jos joku on oikein aggressiivinen lapsi, niin hän jää yksin, koska häntä pelätään.” Työntekijä nro 3.

Lapsen sosiaalisilla taidoilla koettiin olevan merkitystä siihen, että jotkut lapsista jäävät yksin:

”Lapsihan voi olla sosiaalinen, mutta hänellä ei ole sosiaalisia taitoja, keskustelun taitoa, sopimisen taitoa. Jos muut keskustelee ja sopii kauheasti, eikä itsellä ole niitä taitoja, niin ikään kuin putoaa ringistä ja itsetunto saa kolauksen ja lapsi voi ruvetakin vetäytymään.” Työntekijä nro 3.

Se että osaa ottaa muut huomioon nimettiin yhdeksi sosiaalisiksi taidoksi. Kielitaidon puuttuminen koettiin aiheuttavan eniten ongelmia lasten välisessä vuorovaikutuksessa.

Varsinkin pienien lasten ryhmässä työskentelevät työntekijät olivat sitä mieltä, että kiusaaminen esiintyy lasten välisenä fyysisenä kontaktinottona. Aggressiivisuutta esiintyy jonkin verran kaikissa lapsissa. Tällöin lapsen aggressiivisuudella ja kyvyllä hallita sitä on suuri merkitys:

”Aggressiivisuus on pahanolotila, joka purkautuu usein vieressä oleviin” Työntekijä nro 4.

”Joissakin lapsissa esiintyy toisia enemmän, esimerkiksi leikin varjolla saatetaan tönä toisia.” Työntekijä nro 1.

6.2.4 Kiusaamiseen puuttuminen ja ennaltaehkäisy

Kaikki työntekijät ottivat kiusaamisen vakavasti ja olivat yhtä mieltä siitä, että kiusaamiseen puututaan välittömästi. Työntekijät tunnistivat olevansa erilaisia ihmisiä ja huomaavan eri asioita. Päättavoite kuitenkin oli yhteinen: ettei kiusaamista tapahtuisi. Kiusaamiseen puututaan päiväkodissa monin eri tavoin tilannekohtaisesti. Esimerkiksi fyysisesti aggressiivisten lasten kanssa pysäytetään tilanne, otetaan naama käsien väliin ja katsotaan silmiin. Lievissä tapauksissa keskustelu ja anteeksipyyttäminen olivat yleisimpiä puuttumiskeinoja:

”Mä pistän lapset useasti kuiteskin silleen, et jos ne on vähän isompia niin, et te voitte nyt ottaa kaveria kädestä kiinni ja kattoo silmiin. Must tuntuu, et siinä vaiheessa ku ne

joutuu kattoo sitä kaveria naamaan ja oikeesti näkee sen toisen, niin siinä vaiheessa ne tajuu, et täs nyt ehkä jollain henkisellä tasolla pyydetään anteeks.” Työntekijä nro 5.

Yksi työntekijöistä kertoi, että joskus lasten annetaan itsekkin yrittää ratkaista kiusaamistilanteita, mutta aikuisen on hyvä olla kuulolla. Jos lapset eivät osaa ratkaista tilannetta, niin aikuisen on hyvä tulla auttamaan. Välillä hoitajista tuntuu, että vaikka on konfliktin selvittänyt, niin se jatkuu myöhemmin. Hoitajien täytyy joka tilanteessa erikseen miettiä erilaisia toimintamalleja.

”Olisi kiva ohjata lapset uuteen leikkiin, jos on konflikti tullut, mutta sittenhän ne ei ikinä opi jatkamaan sitä normaalia vuorovaikutusta konfliktin jälkeen. Eli on tavallaan kiva, et ne menee siihen samaan leikkiin ja lapsilla on mahdollisuus saada juttu toimimaan, kuin että vain sanois, et älä leiki sen kanssa.” Työntekijä nro 5.

Työntekijät kokivat, että aikuisen aidolla läsnäololla saadaan kiusaamista vähennettyä. Joissakin tilanteissa aikuisia ei vain ole tarpeeksi, kuten ulkoilussa. Kiusaamisen puuttumiskeinoina nousi työntekijöiden haastatteluissa esille: keskustelu lapsien kanssa, jossa lapsi tai asianosaiset lapset otetaan eri paikkaan ja kuunnellaan kiusattua sekä kiusaajaa. Puhutaan lapsen kanssa esimerkiksi, miltä hänestä tuntuu, kun on nimitelty tyhmäksi tai toisin päin. Käydään lapsen kanssa läpi käytännön esimerkein, miten saa ja ei saa kohdella toista. Miettimällä yhdessä tilannetta kiusaaja tulee ohjata muunlaiseen tapaan toimia toisten kanssa. Kiusattua pitää huomioida ja tukea, ettei hän koe itseään huonoksi ja luule että vika on hänessä itsessään.

Lapsi saatetaan laittaa rangaistukseksi jäähyllä, jossa hän istuu noin kaksi minuuttia penkillä. Jos kiusaaminen on vakavampaa, niin sovitaan keskusteluaika vanhempien kanssa. Työntekijät eivät pitäneet nykyisiä keinoja riittävän tehokkaina:

”Ei ole aina kauhean tehokkaita keinoja. Välillä on ja välillä ei. Riippuu lapsesta ja siitä, millä tavalla vanhemmat tekevät yhteistyötä. Jos vanhemmat eivät ole mukana, niin ei onnistu niin hyvin. Joskus rangaistaan niin, että lapsi jää jostain kivasta paitsi, mutta näin käy harvoin.” Työntekijä nro 1.

Mietittiin miten suuri rooli päiväkodilla lastenkasvatuksessa on suhteessa koulukiusaamiseen sekä kiusaamisen ennaltaehkäisyyn. Todettiin, että päiväkodin hoitaja voi olla lapsen elämässä se tärkeä ihminen, joka uskoo lapseen, on kiinnostunut hänen tekemisistään ja osaltaan opettaa, mikä on oikein ja väärin. Tällöin lapselle tulee tunne, että hänen tekemisillään on merkitystä ja hänen on vaikeampi sortua kiusaamiseen. Ilman rajoja ja välittämistä jäänyt lapsi on riskissä tulla kiusaajaksi.

”Mut, jos sä oot aina päässy sillä, et kukaan ei oo ottanut vakasti, oot sä sitten tehnyt hyvässä tai pahassa. Niin, eiköhän sellaisen oo helpompi jatkaa sitä kiusaamista sit koulussa, jos siihen ei ole puututtu tai tehty niitä rajoja.” Työntekijä nro 5.

Samoin kuin sosiaaliset taidot, niin myös kieli, leikkitaidot, empatiakyky ja itsetunto koettiin tärkeiksi tekijöiksi, kun puhutaan lasten välisestä kiusaamisesta. Keskustelussa mietittiin paljon, miten juuri näitä taitoja pystysi lapsille päiväkodissa opettamaan. Miten lapselle opettaa empatiakykyä, itsevarmuutta sekä suvaitsevaisuutta ja toisaalta valmistaa siihen maailmaan, että kaikkien kaveri ei voi, eikä tarvitse olla, vaikka kaikkien kanssa pitää tulla toimeen? Pohdittiin: miten kasvattaa lapset niin hyvään itsetuntoon, että heillä olisi rohkeutta puolustaa itseään ja muita kiusaamistilanteissa? Leikki ja aikuisten läsnäolo tilanteissa koettiin tärkeäksi.

”Aikuisen kanssa pieni hetki kahden kesken tai siinä vuorovaikutuksessa. Et lapsella on tilanne, missä sitä kuunnellaan, jopa ehkä ymmärretään. Ja annetaan ymmärtää, että kiinnostaa, mikä sillä lapsella on.. oli se sitten ilo taikka suru.” Työntekijä nro 5.

Monia yksinkertaisia toimenpiteitä tehdään päivähoiton arjessa:

”Meillä ainakin tietoisesti sekoitetaan pakkaa, niin ettei kaikki aina valitse niitä samoja piirejä, samoja leikkejä, samoja kavereita. Et on mahdollisuus tehdä jotain iha muuta ja aikuinen on sit mukana leikissä. Ensin rikastuttamassa, tai ehkä ensiksi keksimässä sen leikin. Siinä tavallaan opitaan enemmän leikkitaitoja.” Työntekijä nro 5.

Muita toimenpiteitä, joita on tehty päiväkodissa kiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi, olivat: yhteiset säännöt, jotka lapsille on tehty, pienryhmätoiminta sekä työntekijöiden riittävästä määrästä huolehtiminen. Katsottiin, että kiusaamista ennaltaehkäisee, aiheen käsittely lasten kanssa juttelun, kirjojen ja nukketeatterin avulla. Tunteidenkäsittely ja opettaminen koettiin tärkeäksi.

Kaikenlaisen yhteisen tekemisten kautta koettiin, että on helpompi käsitellä kiusaamisaihetta lasten kanssa:

”Mä ite koen, et kaikkein eniten auttaa sellainen kohtaaminen ja sellainen kahdenkeskinen vuoropuhelu. Mut sit sä oot niiden kanssa tilanteessa ihan täs arjen keskellä. Lapsen tavoittaa kaikkein parhaiten jos aikuisella olisi aikaa ja malttia kuunnella lasta ja selvitellä konfliktitilanteita.” Työntekijä nro 4.

Tähän liittyy myös se, uskaltavatko lapset tulla kertomaan, jos heitä kiusataan. Työntekijöiden yksilöhaastatteluista kävi ilmi, että verrattuna viime vuoteen tutkimusryhmän lapset pystyivät avoimemmin kertomaan, jos kiusaamista oli tapahtunut. Tämä riippuu myös siitä, onko aikuinen rauhallinen ja helposti lähestyttävä. Jos aikuinen järjestelee papereita tai ei ole

muuten saatavilla, lasten on vaikeampi tulla kertomaan, jos heitä kiusataan. Tiimin jäsenten on luotettava omaan ja toistensa tilannetajuun, ammattitaitoon ja vaistoon lukea lasta sekä olla läsnä sellaisissa tilanteissa, joissa lapsella on tarve puhua. Tällöin rutiineista pitää pystyä joustamaan tilanteiden niin vaatiessa. Päiväkodin henkilökunta oli huomannut saman asian kuin kouluissa: ryhmähenki kannattelee lasten välistä vuorovaikutusta ja ennaltaehkäisee kiusaamista.

”On tärkeää, että koetaan olevamme samaa porukkaa omassa ryhmässämme.. oli se sitten pienten tai isojen ryhmä.” Työntekijä nro 8.

On alettu tunnistamaan miten tärkeää lasten osallistaminen on ja siihen halutaan entistä enemmän kiinnittää huomiota myös kiusaamisen ennaltaehkäisykeinona.

”Lasten osallistaminen ylipäättänsä siihen toimintaan ja siihen, et ne saa ite päättää, mitä tapahtuu. Että heillä on tavallaan kanava käyttää sitä energiaa ja omia taitojaan.” Työntekijä nro 5.

Esille tuli myös luottamuksen näyttäminen:

”Lapselle tulee sellainen tunne, et muhun luotetaan ja mä voin vähän itse vaikuttaa.. jotenkin huomaa, et sellaiset asiat on aika tärkeitä.” Työntekijä nro 5.

”Ehkä se, et me ei voida kauheesti kiusaajille opettaa, sitä ettei saa kiusata, vaan kaikille lapsille sitä, että oma itse on tärkeä ja oman itsensä puolustaminen. Sitä kautta me voidaan kitkeä sitä koulukiusaamistakin.” Työntekijä nro 4.

Lapsen itsetunnon tukemisesta ja positiivisen palautteen merkityksestä heräsi paljon keskustelua työntekijöiden kesken. Työntekijöiden mielestä positiivisen palautteen antamiseen kiinnitetään päiväkodissa erityistä huomiota. Mietittiin myös, voiko positiivista palauteta antaa liikaa tai vääristä syistä. Kuitenkin tiedostettiin, että lapset haluavat miellyttää aikuisia ja sen takia usein annettu positiivinen palaute kannustaa myös muita lapsia hyvään käyttäytymiseen.

”Musta juuri lapsen itsetunnon vahvistaminen ja kannattelu olis kaikkein tärkeintä, että lapsen ei tarvis kiusata ja ettei pitäis kaikkea kiusaamisena.” Työntekijä nro 6.

”Pitää muistaa kehua lapsen hyvää käytöstä, niin muut ottavat siitä mallia. Lapset haluavat kuitenkin miellyttää aikuista.” Työntekijä nro 2.

”Positiivista palautetta ei voi antaa lapselle liikaa. En usko, että lapsesta voisi tulla liian ylpeä ja hän sen takia kiusaisi muita.” Työntekijä nro 6.

”Täytyyhän lapsella kuitenkin olla tunne siitä, että positiivinen palaute on ansaittu ja aito.” Työntekijä 1.

”Miten saadaan eväät niille lapsille, et ne kokevat olevansa hyviä jossain?” Työntekijä nro 6.

”Sadut ja tarinat ja omien kokemusten avulla.” Työntekijä nro 1.

”Itsetunnon vahvistamista ja kehumista hyvässä ja pahassa. Puhutaan varhaisesta vuorovaikutuksesta ja myös siitä perheen tavasta olla.” Työntekijä nro 7.

Huomattiin, että joskus aikuisten tulee toruttua yhtä ja samaa lasta. Näin aikuiset voivat tiedostamatta yllyttää muitakin lapsia kiusaamaan. Yhden työntekijän havainto aikuisen roolista olikin oivaltava:

”Aikuisen roolista tai meidän kasvattajan roolista vielä se, että helposti, mä huomaan ainakin itestäni tulee vahvistettua sitä, että aina sä teet noin. Lapselle tulee sellainen olo, et ooks mä tällainen ja taas mä oon täällä aretissa. Mitä me viestitään silloin niille muille lapsille? Ehkä se yks, joka ei osaa liittyä tai sillä ei ole niitä taitoja, saa aikuiseltakin koko ajan negatiivista palautetta. Totta kai se nousee niiden lasten silmissä jos siks kiusaajaks, kun se tulee heti ovesta sisään huoneeseen, vaikka se ei ois ehtinyt vielä tehdä mitään.” Työntekijä nro 5.

”Aikuisen pitäisi osata ottaa se niin neutraalisti, jämäkästi, mutta näkymättömästi, ettei se kasvattaisi muiden ajatuksia siihen tiettyyn rooliin.” Työntekijä nro 7.

Työntekijät alkoivat miettiä omia resursseja ja mahdollisuuksia vaikuttaa riittävästi kiusaamisen ennaltaehkäisyyn. Kun mietittiin millaisia muita toimia voisi ryhtyä tekemään, jos huomataan, että joku lapsi on riskissä päätyä kiusaajaksi tai kiusatuksi? Toisaalta koettiin, että paljon olisi erilaisia keinoja, joita voisi kokeilla ja ottaa käyttöön, kuten turvataitoa, satutuolia, leikkikerhoja ja roolien kautta oppimista. Kuitenkin ajan ja resurssien riittämättömyyden koettiin estävän toimintaa. Suurimpana syynä tähän pidettiin liian isoja lapsiryhmiä ja työntekijöiden määrän vähäisyyttä. Heräsi keskustelu, mistä lisäresursseja saataisi? Pystyisikö joku muu ammattiryhmä kuten psykologit, perheneuvola tai erilaiset hankkeet tarjoamaan palvelua, joka tuotaisiin suoraan päiväkotiin lasten ja perheiden luo? Uhkana koettiin, että pystyvätkö lapset juuri tarjotulla hetkellä vastaanottamaan vieraalta aikuiselta annettua tukea ja opetusta?

6.2.5 Kodin rooli

Todettiin, että vaikka olisi kuinka paljon aikuisia, niin kaikkea ei pysty aina huomaamaan. Sen takia kodin ja vanhempien rooli koettiin tärkeäksi. Jos vanhemmat kertovat, että heidän las-

taan kiusataan päiväkodissa, se täytyy aina ottaa vakavasti. Samalla kun kodin osuus lasten kasvatuksessa vähenee, niin päiväkodin paineet kasvavat. Monet vanhemmat tarvitsisivat enemmän tukea lapsen kasvatuksessa. Lapsille ei osata asettaa rajoja:

”Turvaton lapsi, joka pelkää omasta puolesta, niin alkaa kiusaajaksi sen takia, että hän pystyy pitämään paremmin omia puoliaan, kun hänellä on joku jota hän sorsii. Se ei joudu ite silloin kiusatuks, ku se on se kiusaaja. Jotkut lapset ovat saaneet tahtonsa koton läpi ja yrittävät samaa päiväkodissa määrällen kavereita. Rajat on vähintään yhtä tärkeä kuin rakkaus. Pitää uskaltaa olla myös ilkeä aikuinen. Sillä tavalla voittaa lapsen luottamuksen, että lapsi ajattelee, että tuo on turvallinen aikuinen.” Työntekijä nro 5.

Henkilökunnan mielestä vanhemmilta tarvitaan asennemuutosta. Mietittiin varhaista vuorovaikusta ja perheiden tapaa olla lapsen kanssa ja näyttää omaa esimerkkiä. Pidettiin tärkeänä puhua rehellisesti asioista vanhempien kanssa. Myös jos havaitaan, että heidän lapsensa on riskissä tulla kiusaajaksi tai kiusatuksi.

6.2.6 Tietoisuuden lisääminen

Työntekijöiden mukaan kiusaamisen käsittely työyhteisössä vaihtelee vuosittain. Päiväkodissa on hyvin keskustelevalta ilmapiiri. Jos jokin asia nousee esille, niin siitä keskustellaan yhdessä tiimin kanssa sekä tarvittaessa koko työyhteisössä. Työntekijät kokevat, että toisilta työntekijöiltä saa hyviä vinkkejä, miten voisi toimia tilanteissa ja näin koko työyhteisön ammattitaito tulee hyödynnettyä. Koko työyhteisö piti tärkeänä työntekijöiden välistä pedagogista keskustelua ja pohdintaa, puhutaanpa sitten kiusaamisesta tai kiusanteosta. Koettiin, että vain keskustelemalla ja avaamalla kiusaamista ja kiusanteko käsitettä, saadaan työntekijät viritty-mään oikealle tajuudelle, huomaamaan ja puuttumaan asiaan.

”Mulla tulee sellainen olo, et ku aikuisten tietoisuutta lisää ja niinku työntekijöiden, niin ihmiset kiinnittäis enemmän huomiota siihen.” Työntekijä nro 6.

”Tällainen keskustelu avais uusia näkökulmia. Asia pitäisi kokea niin tärkeäksi, että siihen pystyttäisiin varaamaan riittävästi aikaa.” Työntekijä nro 4.

Kuitenkin heräsi huoli, että aika otetaan lapsilta pois.

Työntekijöiden mielipiteet siitä pitäisikö lapsille enemmän puhua kiusaamisesta ja sen vaikutuksista, jakautuivat. Sama ilmiö oli havaittavissa myös vanhempien haastatteluisissa. Jotkut kokivat, ettei lapsilla ole vielä resursseja käsitellä asiaa ja toiset taas pitivät tärkeänä tietoisuuden lisäämistä. Kun pohdittiin, millä tavalla lapsille kiusaamisesta pitäisi kertoa, niin esille tuli eriäviä kantoja:

”Mä koen et ne lapset, jotka on siin hiljaisen hyväksyjän roolissa ja sit siin yllyttäjän roolissa, on kaikista isommassa roolissa myös koulukiusaamisessa. Sen takia meidän pitäisi päiväkodissa saada lapset ymmärtämään tämä.” Työntekijä nro 6.

”Ei liika luennoimalla.. arjesta silleen jutustelemalla. Siit ei saa tehdä kauheen isoa numeroa.” Työntekijä nro 4.

Työntekijät olivat huomanneet, että lapsilla on eri näkemys kiusaamisesta kuin aikuisilla ja jokaisen lapsen kokemus kiusaamisesta on yksilöllinen. On niitä, jotka eivät vähästä hätkähdä, kun taas jotkut lapset ovat niin herkkiä, että he kokevat tulevansa kiusatuksi jatkuvasti.

”Joku lapsi kokee aina, että on kiusaamista, kun joku katsoo.. toiset on toisia herkempiä.” Työntekijä nro 2.

Ei haluttu niinkään kertoa lapsille kiusaamisesta ja sen seurauksista, vaan haluttiin lisätä lapsille tietoisuutta omasta arvokkuudestaan ja näin lisätä lasten itseluottamusta.

”Jos mietitään niitä jotka kiusaa tai tekee täällä sitä kiusantekoa, niin nehän on juuri näitä jolla on itsellä se heikko kohta, et eihän sellaisen tarvitse kiusata, joka tietää et tämä riittää, mikä minä olen.” Työntekijä nro 5.

6.3 Vanhempien haastatteluiden tuloksia

Teetin esikouluryhmän viidelle vanhemmalle teemahaastattelun. Opinnäytetyön kannalta vanhempien haastattelut antoivat laajempaa näkökulmaa aiheeseen ja arvokasta tietoa päiväkodin ulkopuolelta. Vanhempien haastattelukysymykset oli suunnattu niille vanhemmille, jotka suostuivat haastatteluun vapaaehtoisesti. Koin tärkeänä haastatella myös vanhempia, sillä usein lapset voivat olla kertoneet vanhemmilleen enemmän päiväkotipäivästä ja sen tapahtumista. Tällöin vanhemmat voivat olla paremmin tietoisia, millaista kiusaamista lapsi on kohdannut päiväkodissa. Vanhempien yksilöhaastatteluista kertyi litteroituja sivuja yhteensä 10, joka oli lähes sama määrä kuin ryhmän työntekijöiden haastatteluista. Olen tehnyt aineiston analyysin ja valinnut suorat lainaukset samalla periaatteella, kuin ryhmän työntekijöiden yksilöhaastatteluissa.

6.3.1 Kiva päiväkotipäivä lasten vanhempien näkökulmasta

Usean vanhemman mielestä lapsen kivaan päiväkotipäivään kuuluu lasten perustarpeista huolehtiminen. Konkreettisia asioita, joita nimettiin olivat: ulkoilu, sisäleikit, hyvä ruoka ja kiva tekeminen sekä yhdessäolo. Yhden vanhemman vastaus oli asiaa täydentävä:

”Kiva päiväkotipäivä on sellainen, et on kodinomaista, on selkeät rytmit ja toteutetaan lasten toiveita, et mennään lasten mukaan.” Vanhempi nro 2.

Kaikissa vastauksissa nousi tärkeimpänä esille se, että lapsi itse tuntee päivän sujuneen hyvin ja vanhempi saa lapselta siitä kotona palautteen.

”Lapsi on hyvällä mielellä ja kertoo, että kaikki on ollut kohdillaan ja kaikkea on ollut sopivassa määrin.” Vanhempi nro 4.

Päiväkodin aikuisten mukanaolo lasten kaikissa päivittäisissä toimissa koettiin tärkeäksi.

”Et lapsi kokee, et se on turvassa ja tuntee et joku välittää ja tukee.” Vanhempi nro 2.

6.3.2 Kiusaamisen kokeminen

Yhdessä vastauksessa tuli hyvin esille eri kiusaamismuotoja, kuten henkinen ja fyysinen kiusaaminen.

”Se voi olla vähän kaikenlaista.. henkistä, fyysistä.. halutaan toiselle ihmiselle aiheuttaa pahaa mieltä tai fyysistä pahaa oloa.. toinen ihminen ei tunne olevansa hyväksyty.” Vanhempi nro 2.

Haastatteluista nousi esille kiusaajan motiivi ja halu kiusata.

”Jos toinen sanoo, että lopeta ja toinen ei lopeta.. niin se luetaan kiusaamiseksi.” Vanhempi nro 4.

Tärkeimpänä kiusaamisen kriteerinä pidettiin teon toistuvuutta ja kiusatun itsensä kokemaa pahaa mieltä.

”Kiusaamiseksi koen sellaisen, että lapsi itse kokee sen vaivaavana ja ottaa toistuvasti esiin.. ehkä se lapsi on siinä se, joka sen määrittelee.” Vanhempi nro 5.

6.3.3 Lapsen ystävyssuhteet

Kaikkien vastanneiden lapset viihtyvät päiväkodissa ja ovat saaneet ystäviä ryhmästä. Yksi vanhempi, jolla on kaksi lasta samassa ryhmässä, kertoi, että toinen lapsi viihtyy toista paremmin. Tiedostettiin se, että lapsen viihtymiseen vaikuttaa monet eri tekijät, kuten kaverien paikalla olo ja että kaikilla lapsilla on päiviä, jolloin ei viihdytä niin hyvin. Yksi lapsi oli

tarvinnut ja saanut hoitajilta apua kaverisuhteiden muodostamiseen. Suurimmalla osalla lapsista ei vielä käy päiväkodin kaverit kylässä leikkimässä, mutta asiaa on mietitty.

6.3.4 Kiusaamisen ilmeneminen

Vanhempien mielestä varsinaista kiusaamista ei tapahdu päiväkodissa.

”En ole törmännyt varsinaiseen kiusaamiseen.. mutta täällä on iso kasa lapsia, jonka tavalliseen kanssakäymiseen kuuluu kaikenlainen kinastelu, nahistelu ja välillä on känkkäränpäivä, niin jokaisella se purkautuu omalla tavallaan. Mä uskon, että ei sitä juurikaan esiinny. Nopeesti nämä ammattitaitoiset kasvattajat siihen reagoi.” Vanhempi nro 5.

Kuitenkin vastauksista tuli esille vanhempien epävarmuus siitä, mikä määrittellään kiusaamiseksi ja päiväkodissa tapahtuvaa lasten välienselvittelyä pidetään kaukana koulukiusaamisesta. Yksi vanhemmista kertoi isomman sisaruksen kärsineen koulukiusaamisesta, joka oli saanut vakaviakin muotoja. Kiva-koulu ohjelman avulla asiaan oli saatu ratkaisu, vaikkakin kovin hitaasti. Saman vanhemman mielestä kiusaamista ei tapahdu päiväkodissa.

”On sitä, kun lapset eivät vielä osaa tai ymmärrä, miten ilmaista tunteita. Tän ikäiset elää vielä niin vilpittömässä maailmassa, että ne ei hirveesti resgoi sillä tavalla, että pitäisi kiusata.” Vanhempi nro 3.

Päiväkoti-ikäisten lasten ei uskota pystyvän kiusaamaan tai sitä asiaa ei ainakaan haluta ajatella. Neljän vanhemman mielestä heidän lastaan ei ole kiusattu päiväkodissa. Lisäksi luoteetaan siihen, että työntekijät huomaavat ja kertovat jos omaa lasta kiusataan.

”En ole vielä kuullut. Aikuiset eivät ole sanoneet vielä mitään. Vaikea huomata.” Vanhempi nro 1.

Yksi vanhemmista kertoi, että kiusaamista oli tapahtunut aikaisempina vuosina eri ryhmässä. Tässä tapauksessa lapsi oli niin herkkä, että koki kiusaamisena sen, että muut lapset tulivat liian lähelle. Myös toinen vanhemmista kertoi omaa lastaan ahdistavista tapahtumista, joihin henkilökunta oli puuttunut. Vaikka vanhemmat vastasivat, että kiusaamista ei ollut tapahtunut, niin joistakin vastauksista tuli esille tapauksia, joissa lapsi oli selvästi pahoittanut miensä. Näistä tilanteista lapsi oli itse kertonut vanhemmilleen. Vanhemmilla oli luottamus siihen, että oma lapsi kertoo, jos häntä kiusataan. Kuitenkin nousi epävarmuus tunnistaa teot kiusaamiseksi. Vanhempien mielestä tilanteisiin oli puututtu päiväkodissa nopeasti ja tehokkaasti. Suurimman osan mielestä näkemykset kiusaamisesta ovat yhteneväisiä henkilökunnan

ja vanhempien välillä. Yhden vanhemman mielestä joitakin näkemys eroja voi olla, varsinkin siinä tapauksessa, jos omaa lasta kiusataan.

6.3.5 Tietoisuuden lisääminen

Kolme vanhemmista piti tärkeänä kiusaamisesta tiedottamisen lisäämistä päiväkodissa. Heistä koulumaailmassa siitä puhutaan paljon enemmän. Neljä vanhemmista oli sitä mieltä, että ylimääräisiä tiedotustilaisuuksia ei tarvita, vaan aihetta on hyvä käsitellä vanhempainilloissa. Yksi vanhempi käsitelisi kiusaamisaihetta vain tarpeen vaatiessa. Eräs vanhempi nosti esille tärkeän huolen: miten saada ne perheet, jotka eniten tarvitsisivat tukea asiassa, osallistumaan vanhempainiltoihin?

Kaksi vanhempaa oli sitä mieltä, että kiusaamisesta ei pitäisi tiedottaa enempää:

”Kaks piippunen juttu.. kauheen paljon en silleen ottas esille.. me ainakin kotona varottas ettei käytetäs kiusaamis termiä, ettei me vanhemmat opetettaisi lapselle, et mitä on kiusaaminen.. opetetaan, miten tulee toisia kohdella.” Vanhempi nro 5.

”Varoisin kuitenkin ettei tehtäisi siitä isoa asiaa.. ettei lapsi ala itse kiinnittää huomiota, et olikohan toi nyt kiusaamista.. kiusattiinkohan mua?” Vanhempi nro 5.

Tässä on yksi näkökulma, joka on mielestäni ollut hyvin vallitseva vanhempien keskuudessa. Itse kiusaamistermi on pelätty ja uskotaan, että lapsi tuntiessaan kiusaamissanan ottaa siitä käyttäytymismallin tai kokee turhaan, että itseä kiusataan. Asenne on selvästi muuttumassa ja on alettu pitää tärkeänä kiusaamisesta puhumista kaikille, joita asia koskettaa, osana sen ennaltaehkäisyä.

6.3.6 Kiusaamisen ennaltaehkäisy

Kaikki vanhemmat olivat sitä mieltä, että päiväkodin arki on täynnä kiusaamista ennaltaehkäisevää toimintaa: perussosiaalista kanssakäymistä, lapsen yksilöllistä kohtaamista ja kaverisuhteiden tukemista. Tärkeänä pidettiin suvaitsevaisuuden ja empatiakyvyn opettamista. Kahden vanhemman mielestä tietoisuuden lisääminen ja kiusaamisen negatiiviseksi tekeminen nousivat esille kiusaamisen ennaltaehkäisyssä.

”Aina kun pidetään asiaa esillä ja ilmaistaan jyrkästi, et sellainen on kiellettyä ja jotenki niinku tosi un coolia, niin parempi se niin päin on.” Vanhempi nro 3.

”Keskustella lapsen kanssa, mitä kiusaamisesta voi seurata.. varsinkin se henkinen kiusaaminen ja myös fyysinenkin voi olla hyvin traumaattista.” Vanhempi nro. 2.

”On tärkeää opettaa lapselle, miten lapsi pystyy puolustamaan itseään kiusaamistilanteissa.. että sellaista kohtelua ei tarvitse kestää.” Vanhempi nro. 2.

Tämä on mielestäni avainasemassa, kun puhutaan kiusaamisen ennaltaehkäisyn keinoista. Kiusatulle voi tulla tunne, että hänessä on jotain vikaa ja kiusaaminen on jotenkin ansaittua. Lapsilla ei ole rohkeutta itse puuttua kiusaamiseen. Kiusatun puolia ei uskalleta pitää, kun pelätään itse joutuvansa kiusatuksi.

”Se on kiusaajalle, että kiusatulle ihan ratkaisevaa jaksamisen ja ihan elämässä selviytymisen kanalta, et siihen on joku aikuinen lähtenyt puuttumaan ja vaikka lapsikin sen tekee, niin sekin on hyväksi. Harva pystyy siitä itse pyristelemään irti.” Vanhempi nro. 3.

6.4 Osallistuvan havainnoinnin tuloksia

Kymmenen viikon osallistuvalla havainnointiajalta kertyi tarkkoja päiväkirjamerkintöjä yhteensä 11 päivästä. Päiväkirjamerkinnät koostuivat jatkuvasta kirjallisesta raportoinnista päiväkodin ryhmän lasten arjen vuorovaikutus- ja kiusaamistilanteista. Havainnoinnin kannalta tärkein aineiston keruu lähde olivat lapset, joiden nimet on tutkimuksessa muutettu. Roo-
lini tutkijana ryhmässä oli haastava. Kymmenen viikon aika lasten kanssa oli vähäinen, siihen että lapset pystyisivät kertomaan minulle avoimesti näin vaikeasta aiheesta, siksi havainnoinnilla kiusaamistilanteita sain paljon lisäinformaatiota lasten yksilöhaastatteluiden lisäksi. Olen ottanut joitakin otteita havainnointi päiväkirjastani opinnäytetyöhöni. Niistä tulee hyvin esille erilaisia lasten kiusaamistapoja. Tutkijan rooliini kuului osallistuva havainnoiminen, sillä havainnoinnin lisäksi osallistuin työharjoittelussani aktiivisesti ryhmän toimintaan. Valitsin tutkimusmenetelmäksi osallistuvan havainnoimisen, sillä se sopii hyvin päiväkotimaailmaan, jossa tilanteet jatkuvasti elävät ja muuttuvat. (Ruoppila ym. 1999: 221.) Päiväkirjan havainnointiesimerkeistä, jokainen lukija voi itse huomata ja oivaltaa erilaisia asioita, miten kiusaaminen ilmenee ja miten aikuinen voisi siihen reagoida.

Keskiviikko 4.1.2012

Kaksi tyttöä muovaili mehiläisvahasta hahmoja. Yksi tytöistä muovaili tikkarin. Toinen tyttö sanoi: ”Jos et anna tikkaria mulle, niin leikin yksin ulkona.” Tikkarin muovailut tyttö suostui lopulta sillä pelolla, että joutuisi leikkimään ulkona yksin ja antoi tikkarin toiselle tytölle. Tytöt näyttivät olevan kaveruksia ja leikkivän jatkuvasti keskenään. Toinen käytti valtaa uhkailemalla toista saadakseen haluamansa. Tytöillä oli myös yhteisiä kavereita, joita käytettiin myös vallan välineenä. ”Minä leikin ulkona yksin tai vain Suvin kanssa.”

Maanantai 9.1.2012

Aamupäivän ulkoilun aikana pihalla kolme poikaa painivat lumessa, tönivät sekä leikisti potkivat ja löivät toisiaan. Potkuja ja lyöntejä ei viety perille asti ja kaikki nauroivat. Leikissä tapahtui myös roolien vaihtoa eli pojat olivat vuorotellen alakynnessä. Tässä oli hyvä esimerkki rajusta leikistä, johon ei tarvitse aikuisen puuttua. Aikuisen on kuitenkin hyvä seurata tilannetta läheltä, ettei leikki yllä liian rajuksi ja aiheuta vaaratilanteita tai ettei kukaan lapsista jää alakynteen ja ala kokea tilannetta uhkaavaksi.

Keskiviikko 11.1.2012

Ulkona kaksi poikaa alkoivat lyödä toisiaan ja toinen uhkaili, ettei kutsuisi kolmatta poikaa syntymäpäiväkutsuille. Sen jälkeen poika otti toista poikaa kädestä kiinni ja sanoi: ”Tule! ei leikitä ton kaa.” Puutuin tähän tilanteeseen ja menin lapsen tasolle ja kysyin pojalta, että miltä hänestä tuntuisi, jos hänet jätettäisiin yksin eikä otettaisi leikkeihin. Selvitin, mistä riita johtui ja selvisi että toinen poika syytti toista, ettei ollut hipassa jäänyt, kun toinen poika oli koskenut toista sormella. Toinen poika sanoi, ettei sormi ollut osunut häneen. Sanoin että voin jäädä hipaksi ja sain pojat unohtamaan erimielisyytensä. Aloimme hippaleikkiä, joka vaihtui kuurupiiloksi, johon tuli muitakin lapsia mukaan. Jättyädyin itse pois, kun näin että lapset pystyivät leikkimään keskenään.

Torstai 12.1.2012

Aamupäivän leikeissä sisällä, kun neljä lasta pelasi leijonakuningas peliä syntymäpäiväkutsulla uhkailu tuli myös esille. Molemmat tytöistä halusivat olla Simba ja toinen tyttö sanoi: ”Jos, et anna Simbaa, niin mä en kutsu sua mun synttäreille.” Kolmas tyttö puuttui tähän ja sanoi: ”Jos annat Simban Saralle, niin saat leikkii mun koiral, ku tuut meille.” Tyttö, jolla oli Simba, aluksi epärovi, mutta lopulta myöntyi. Tässä voi miettiä, miksi kolmas osapuoli halusi lahjolla selvittää tilannetta. Halusiko hän miellyttää uhkailijaa vai saada pelin nopeammin jatkumaan.

Perjantai 13.1.2012

Päiväkodin pihalla kuusi tyttöä kaivoi lumilapioilla käytäviä lumeen. Huomasin, että yksi tyttö otti selvästi dominoivan roolin ja määräsi leikin tahdin. Leikittiin seuraa johtajaa, mutta yksi tyttö jätettiin heti leikistä ulkopuolelle. Huomattuani sen puutuin tilanteeseen ja sain lapset ottamaan tytön mukaan leikkiin. Samalla jouduin vahtimaan välillä myös muita lapsia ja minun piti hetkellisesti kiinnittää huomioni muiden lasten tekemiseen. Tällä välin leikin sääntöjä muutettiin, niin että tyttö, jota ei alun perinkään, haluttu ottaa mukaan leikkiin jätettiin

leikin ulkopuolelle sääntörikkomuksen vuoksi. Dominoiva tyttö keksi kesken leikin, ettei reuna lumiin saanut koskea ja näin tyttö, jota ei haluttu leikkiin, saatiin joka tapauksessa leikistä ulos, kun aikuinen oli poissa. Tässä huomataan miten tärkeää on seurata tilannetta pidempään, jottei kiusaaminen pääse jatkumaan.

Perjantai 13.1.2012

Aamupäivästä pelasin kahden pojan kanssa Inkan aarretta. Mikko ei halunnut tulla mukaan, koska pelkäsi saavansa pelissä rosvon. Mikko halusi toimia pankkina. Huomasin, että hän alkoi tahallaan ärsyttää toista poikaa ja minua. Mikko alkoi toistamaan, mitä sanoimme ja väittämään vastaan pelin kulusta ja säännöistä. Yritin olla huomaamatta asiaa ja sanoin vain ohimennen: ”Oletko joku papukaija, kun toistat kaiken?” Kun Mikon käytökseen ei kiinnitetty sen enempää huomioita, hän lopetti. Olen huomannut, että Mikko leikkii tai askartelea aika paljon yksin tai pelaa aikuisen kanssa erilaisia pelejä.

Kun vietettiin erään ryhmän pojan syntymäpäiviä. Hänelle laulettiin ja syntymäpäiväsankari sai puhalttaa kakusta kynttilät. Hän sai myös kortin ja valita rasiasta pienen lahjan. Poika mainosti kovaan ääneen, että hänellä on synttärät Hoplopissa lauantaina. Silloin yksi pojista kysyi: ”Miks sä et oo kutsunut mua?” ja tähän syntymäpäiväsankari ei vastannut mitään.

Harjoitteluni aikana ryhmäni hoitajat olivat tehneet vanhemmille infolapun, jossa pyysivät että syntymäpäiväkutsut annettaisiin suoraan ryhmän aikuisille, jotka antaisivat ne eteenpäin kutsutun lapsen vanhemmille. Tällä tavalla pyritään siihen, ettei lapselle koituisi turhaa surua eikä pääsisi esiintymään vallankäyttöä, jota ”Mä en kutsu sua mun synttäreille” tilanteet aiheuttavat. Pohdin onko tämä tehokas keino, sillä lapset ovat aina niin innostuneita lähestyvästä syntymäpäivästä ja puhuvat kuitenkin niistä keskenään, joten mielipahalta ei voi välttyä. Kutsut annetaan yleensä monta viikkoa ennen juhlapäivää. Kun kutsut jaetaan vanhempien kautta, varmistetaan kuitenkin se, ettei kutsuista aiheutuisi lapselle montaa kertaa pahaa mieltä.

Perjantai 20.1.2012

Aamupäivällä pihalla 4-v. tyttö. 5-v. poika ja 6-v. poika painivat keskenään. Leikki näytti rajulta, mutta kaikki nauroivat ja jokainen oli vuorollaan alakynnessä. Myöhemmin tyttö ja vanhempi poika alkoivat mennä kauemmaksi nuoremmasta pojasta ja sanoivat: ”Me ei leikitä sun kaa.” Nuorempi poika hermostui ja alkoi jahtaa vanhempaa poikaa ja tyttöä, jotka vain nauroivat. Nuorempi poika tönäisi tytön kumoon ja tähän puuttui pihalla ollut aikuinen. Tyttö sanoi, että poika kiusaa ja aikuinen otti pojan puhutteluun. Aikuinen sanoi pojalle, että jättää vanhemman pojan ja tytön rauhaan ja ettei ketään saa tönä. Nuorempi poika loukkaantui

puhuttelusta ja meni yksin istumaan pihan syrjäiselle penkille. Menin pojan luo ja kysyin harmittiko häntä jokin ja poika kertoi, että tyttö ja vanhempi poika olivat aikaisemmin kiusanneet häntä. Tällä tavalla hoitohenkilökunta saattaa saada väärän kuvan, jos lapsi ei ole vielä niin sanavalmis, että osaisi kertoa että häntä kiusataan. Tärkeää olisi selvittää, miksi lapsi käyttäytyy, niin kuin käyttäytyy, sillä yleensä sillä on jokin syy.

Maanantai 16.1.2012

Olen huomannut, että Mikko leikkii usein yksin. Hänellä on myös vaikeuksia tulla toimeen muiden kanssa. Aamupäivällä kaksi poikaa leikkii autoilla ja he olivat rakentaneet pahvilaatikosta hyppyrin, josta liuttivat autoja alas. Mikko alkoi väittää, että pahvilaatikko oli ollut aikaisemmin hänen rakentamassaan linnassaan ja että pojat ottivat sen ilman lupaa. Hän yritti väkisin tulla poikien leikkiin sotkemalla poikien leikin. Mikko alkoi myöhemmin leikkiä riehumisleikkiä tyttöjen kanssa. Hän alkoi jahdata tyttöjä, jolloin tytöt tulivat sanomaan, että Mikko kiusaa. Jumpan jälkeen en voinut pelata Mikon ja ryhmän tytön kanssa lautapeliä. Tyttö ei halunnut jäädä pelaamaan Mikon kanssa, koska aikuinen ei ollut läsnä. Tästä voidaan päätellä, että kun lapsella on puutteelliset sosiaaliset- tai leikkitaidot, niin muut lapset eivät halua leikkiä hänen kanssaan. Hoitohenkilökunta on suuren haasteen edessä etsiessään keinoja ja toimivia ratkaisuja, miten auttaa näitä lapsia.

Tiistai 24.1.2012

Eräs poika odotti kaveriaan leikkimään autoilla. Toisella pojalla ei ollut ketään kaveria, mutta kaverukset eivät halunneet leikkiä hänen kanssaan. Poika yritti väkisin mennä leikkiin mukaan, jolloin kaverukset tulivat sanomaan minulle hänen kiusaavan. Silloin sanoin kaveruksille, että tehän kiusaatte poikaa, kun ette ota häntä mukaan leikkiin. Yritin vedota lasten tunteisiin sanomalla, ajatelkaa miltä teistä tuntusi, jos teitä ei otettaisi mukaan ja joutuisitte leikkimään yksin? Kaverukset ottivat vastahakoisesti pojan mukaan. Eikä aikaakaan kun toinen heistä alkoi hakkaa omalla autolla poikaa sormille. Puutuin tähän ja sanomalla: ”Noin ei saa tehdä.” Poika kuitenkin jatkoi satuttamista hetken päästä, joten pidin hänelle puhuttelun. Päätin pyytää kiusattua poikaa pelaamaan kanssani toiseen huoneeseen. Kun pelasimme Inkan aarretta, kysyin pojalta: ”Jääkö hän usein ulkopuolelle leikeissä?” Poika kertoi välillä jäävänsä ulkopuolelle ja hän kertoi, että koulussa hänen päätään on lyöty maahan. Pyrin toimimaan tilanteessa mahdollisimman ammatillisesti ja kerroin heti asiasta hoitohenkilökunnalle, jotka olivat yhteydessä pojan vanhempiin. Koin turhauttavaksi sen, ettei minulla ollut keinoja saada poikia ottamaan syrjittyä lasta mukaan leikkiin. Emme voi pakottaa lapsia hyväksymään kaikkia leikkitovereiksi, kuitenkin aikuinen pystyy tarjoamaan syrjitylle lapselle seuraa ja hyvän vuorovaikutustilanteen ja näin vahvistaa hänen itsetuntoaan.

7 Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kysymykset

Etiikalla pyritään hyvään elämään ja oikean ja väärän erottamiseen. (Talentic 2010: 6). Ammattietiikkaa noudattava tutkija ylläpitää omakohtaista lähimmäisenrakkautta eli altruismia ja hyvää yhteiskunnallista velvollisuusmoraalia. (Särkelä 2001: 135). Tieteellisen tutkimuksen avulla pystymme selvittämään tosiasioita, jotka ovat luotettavampia sekä varmempia, kuin tekemämme omat rajoittuneet havaintomme ympäröivästä maailmasta. (Uusitalo 1999: 12 - 13.) Tieteellisen tutkimuksen eettisiin standardeihin kuuluu ottaa huomioon tiedon luotettavuus eli reliabiliteetti. Tämä tarkoittaa, että tiedonkeruutavat on valittava ja toteutettava johdonmukaisesti tuloksista saatujen tietojen riittävää luotettavuutta silmälläpitäen. Kvalitatiivisen aineiston on vastattava tutkimuskysymyksiin ja sen analysoinnin tulee tapahtua systemaattisesti ja asianmukaisesti. Tutkimuksen tekemisessä on pidettävä mielessä tutkijan puolueeton arviointi. Tämä edellyttää, että tutkimuksen tuloksiin ei saa antaa vaikuttaa kenenkään osapuolen tai tutkijan henkilökohtaiset tunteet, ennakkoluulot tai mielipiteet. (Robson 2001: 213.)

Tieteelliselle tutkimukselle ominaista on tutkijan kriittisyys omia tuloksia kohtaan ja hänen on osattava perustella tulostensa hyväksyttävyyttä. (Uusitalo 1999: 17.) Jokaisen tutkijan vastuulla on huomioida tutkimuksen tekovaiheessa tutkimuseettiset kysymykset sekä noudatettava hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. Tutkijan on myös muistettava välttää epärehellisyyttä tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009: 23 - 25.) Haastattelutilanteessa tutkijan on pidettävä huolta, että hän kunnioittaa ja suojelee lasten ja aikuisten ihmisarvoa sekä oikeuksia. Lapsilta ja vanhemmilta on saatava suostumus tutkimuksen tekemiseen. Haastatteluissa käytetty kieli ja menettelytavat on vastattava lasten kognitiivista ja sosiaalista kehitystasoa. Tämän vuoksi tutkijan on hyvä tunnistaa lapsen eri kehitysvaiheet sekä tiedostaa niille ominaiset tekijät. (Robson 2001: 63 - 64.) Tutkimuksen käyttökelpoisuudessa on huomioitava arviointiraportin riittävä selkeys, jotta siitä löytyy kaikki olennainen tutkimustulosten tieto helposti ymmärrettävässä muodossa. Tutkijan on pidettävä huolta merkittävien välitulosten sekä lopullisen arviointiraportin ajoituksesta ja asianmukaisesta levityksestä, jotta tutkimuksen osapuolet saavat siitä parhaan mahdollisen hyödyn. (Robson 2001: 210.)

Tieteenharjoittaminen vaatii tutkijoilta hyvää ammattitaitoa sekä edellyttää laadukasta tutkimusta, jonka seurauksena saadaan luotettavia tuloksia. Olen varmistanut ettei tutkimukseni tapahdu hyvän tieteellisen käytännön loukkauksia, joita ovat vilppi tieteellisessä toiminnassa sekä piittaamattomuus hyvästä tieteellisestä käytännöstä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta.) Työssäni on noudatettu tieteellisen toiminnan periaatteita, joihin kuuluu muun muassa se, ettei toisten kirjoittamia tekstejä plagioida, suorat lainaukset on myös asianmukaisesti merkitty, eikä tutkimuksen raportointi ole harhaanjohtava. (Hirsjärvi ym. 2009: 26 - 27.)

Luotettavuuden varmistamiseksi tutkimuksessa käytettiin kolmea eri tiedonkeruumenetelmää: tietoa kerättiin yksilöhaastatteluin, ryhmähaastatteluin, sekä toiminnallisen haastattelun avulla. Lisäksi tietoa kerättiin myös osallistuvalla havainnoinnilla. Monien tutkijoiden mielestä eri menetelmien yhdistämisen tuo esille laajempia näkökulmia sekä lisää tutkimuksen luotettavuutta. Erityisesti Brannen(1992) on kritisoinut kenttätutkimuksia, joissa ei yhdistetä havainnoinnin ja haastattelujen tuloksia. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 37 - 39.) Koska tutkimuksen tarkoituksena oli saada lisäinformaatioita päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman kehittämiseen, valittiin tutkimuksen kohderyhmiksi päiväkodin vuorovaikutustilanteisiin keskeisimmin vaikuttavat ryhmät: lapset, hoitohenkilökunta sekä vanhemmat.

Harjoittelin teemahaastattelua etukäteen haastatteleamalla päiväkodin johtajaa. Esitetasin tutkimuskysymykset ennen haastatteluja. Kaikki yksilöhaastattelut tapahtuivat kohderyhmittäin yhdenmukaisissa olosuhteissa. Lasten haastattelut toteutettiin rauhallisessa pienryhmätilassa, jonka sai suljettua muilta häiriötekijöiltä. Aikuisia haastateltaessa en aina saanut varattua pienryhmätilaa, jolloin pyrin järjestämään päiväkodin saliin rauhallisen ja mukavan haastatteluhetken. Ennen haastattelutilanteita perehdyin teemahaastattelua ja osallistuvaa havainnointia käsittelevään menetelmäkirjallisuuteen, jotta pystyin aidossa haastattelutilanteessa toimimaan oikein.

Perheen merkitys on suuri ja siksi kasvatuskumppanuuden hengessä toimiminen on tärkeää. Ottamalla vanhemmat mukaan avoimeen keskusteluun ja kertomalla heille päiväkodissa käsiteltävästä aiheesta varmistin, että lapset saavat tukea myös kotona, jos jokin asia alkaa heitä mietityttää. Lapset saattavat kertoa usein omille vanhemmilleen helpommin päiväkodin tapahtumista. Myös vanhempien huolen ja tunteiden huomioiminen on tärkeää. Hankin hyvissä ajoin tarvittavat tutkimusluvut lasten haastatteluja varten huoltajilta. Sain lapsilta luvan haastatteluiden tekemiseen sekä käyttää heidän tekemiään sormivärimaalauksia opinnäytetyössäni. Hankkeen tutkimusluvan sain Helsingin Kaupungilta. Olin myös yhteydessä Mannerheimin lastensuojeluliittoon ja Folkhälsaniini ja sain heiltä luvan toteuttaa samankaltaisen tutkimuksen, kuin he ovat aikaisemmin tehneet. He olivat kiinnostuneita ja innostuneita opinnäytetyöstäni ja sovimme, että lähetän heille valmiin työn.

Kunnioitin haastateltavien yksityisyyttä sekä tunnustin vaitiolovelvollisuutta teemahaastatteluita tehdessäni. Pyrin pitämään kaikki haastateltutilanteet mahdollisimman rentoina, jotta haastateltava ei jännittäisi tilannetta tai pitäisi sitä negatiivisena. Pyrin välttämään johdattelevien kysymysten kysymistä, jotta haastateltava saisi vastata haluamallaan tavalla. Huomioin ihmistä arvostavan lähestymistavan ja kannustin lapsia suvaitsevaisuuteen ja toisten huomioon ottoon. Koska aiheena käsiteltiin kiusaamista, täytyi tutkijan olla hyvin sensitiivinen ja aistia haastateltavien tunnetiloja. Koko ryhmän henkilökunnan yhteistyö oli tärkeää, jotta pystyttiin antamaan lapsille tarpeeksi aikaa ja mahdollisuuksia kertoa tunteistaan. Pääasiana

oli lasten hyvinvoinnin edistäminen. Aihe oli joillekin lapsille vaikea ja saattoi aiheuttaa hetkellistä mielipahaa, toisaalta taas itsevarmuutta ja tietoisuutta siitä, miten heitä itseään saa kohdella. Huomasin, että kiusaamisaihe oli pelottava lapsille. Varsinkin herkimät lapset jännittivät haastattelutilannetta, eivätkä osanneet vastata joihinkin kysymyksiin. Tähän saattoi vaikuttaa myös se, että olin lapsille vielä vieras aikuinen. Haastattelutilanteiden ulkopuolella lapset ottivat minuun avoimemmin kontaktia ja keskustelu muista aiheista oli helpompaa. Onko kiusaamisaiheesta tehty tietynlainen tabu? Onko se pelottava mörkö lapsille ja jokin sellainen asia aikuiselle, mitä ei haluta ajatella? Mitä enemmän kiusaamisesta puhutaan ja aihetta käsitellään, sen helpommin kiusaamisen ennaltaehkäisystä tulee arkipäivää.

Kiusaamissana ja kiusaaminen liittyvät vahvasti tunteisiin ja yksilön subjektiiviseen kokemukseen. Se, milloin pahaa mieltä on toiselle lapselle aiheuttanut, sitä ei tekijä itsekään usein helposti tiedosta. Vasta käymällä tilannetta läpi aikuisen avustuksella, alkaa lapsella herätä tietoisuus siitä, miksi toiselle on tullut pahamieli ja näin tapahtuu vähitellen oppimista. Lapsen on tärkeää huomata se, että toisella ei ole oikeutta pahoittaa mieltäni, mutta ettei toinen voi tietää, mistä juuri minulle tulee paha mieli, ellen itse sitä kerro. Lapsien pitäisi oppia kertomaan, mitä he tuntevat. Asian tekee haastavaksi se, että päiväkotiyössä lapset vasta harjoittelevat nimeämään, tunnistamaan ja hallitsemaan omia tunteitaan. Aikuisten on myös vaikea puuttua tilanteeseen, jos lapsi on itse kokenut, että häntä on kiusattu, mutta ei osaa kertoa siitä. On tärkeää pohtia, millä tavalla pystyisimme auttamaan ja miten saisimme sellaisen kokemuksen lapselle, että hän on tullut kuulluksi ja hänet on otettu vakavasti? Kiusaamistilanteisiin pitäisi pystyä puuttumaan heti, koska vaikka tilanne häviää lapsen muistosta, tunne kiusaamiseksi tulemisesta saattaa jäädä lapsen mieleen.

Tutkijalla on henkilökunnan kanssa vastuu siitä, ettei ketään lasta ei saa leimata mihinkään kiusaamiseen liittyvään rooliin, eikä kohdella haastatteluissa esille tulevien asioiden takia eriarvoisesti. Sekä kiusaaja että kiusattu ja ne lapset, jotka ovat olleet näkemässä kiusaamista, tarvitsevat asian käsittelyyn apua ja sen pyrin tutkijana ottamaan huomioon. Itse koen, että kymmenen viikkoa havainnointia ei ole riittävä, jotta saataisiin täysin oikea kuva siitä, kuka kiusaa ja ketä? Vielä pidempi aika tarvittaisiin, jotta voitaisiin ajatella jatkotoimia tai havainnoida niiden vaikutuksia. Kerroin ja keskustelimme havainnoistani ryhmän henkilökunnan kanssa. Oma aikani ryhmässä oli lyhyt, joten vastuu asioiden jatkotoimenpiteistä jäi ryhmän hoitohenkilökunnalle.

8 Yhteenveto

Tutkimuksen tuloksista ilmeni, että kiusaamista esiintyy jo päiväkodissa. Kiusaamisen ennaltaehkäisyssä ja sen vähentämisessä nousi esille päiväkodin työntekijöiden tärkeä rooli osana lasten päivää sekä hyvän kasvatuskumppanuuden ylläpitäminen vanhempien kanssa. Lapset,

vanhemmat ja hoitohenkilökunta kokivat kivan päiväkotipäivän lähes saman lailla. Mukava yhteinen tekeminen vuorovaikutuksessa oli avainasemassa myös kiusaamisen ennaltaehkäisemisessä. Suurin ero vastauksiin tuli kiusaamisen esiintyvyydessä. Lapset olivat omasta mielestään kokeneet tai huomanneet kiusaamista ryhmässä. Kun taas vanhemmat vastasivat, ettei kiusaamista esiinny tai ettei päiväkodin lasten väliset tavalliset konfliktit ole kiusaamista. Hoitohenkilökunta oli vanhempien kanssa samoilla linjoilla ja halusi puhua päiväkodissa tapahtuvasta kiusaamisesta kiusantekona. Lasten vastaukset olivat uskottavia ja he pystyivät nimeämään ketä kiusaa ja kuka jää ryhmästä ulkopuolelle. Lapset nimesivät myös täsmällisesti kiusaamisen tapoja, kun taas aikuiset pohtivat kiusaamista laajemmilla käsitteillä. Päiväkodin hyvä arki ja lasten itsetunnon tukeminen koettiin tärkeimmiksi tekijöiksi kiusaamisen ennaltaehkäisevässä työssä.

Tutkimuskysymykset	Lapset	Työntekijät	Vanhemmat
1) Millainen on kiva päiväkotipäivä?	<ul style="list-style-type: none"> - hauskaa tekemistä - leikit - kaverit 	<ul style="list-style-type: none"> - huumori - ilo - onnistuneet hetket - vuorovaikutus lasten kanssa 	<ul style="list-style-type: none"> - turvallisuus - perushoito - hauska tekeminen - palaute omalta lapselta
2) Esiintyykö kiusaamista ryhmässä?	<ul style="list-style-type: none"> - esiintyy 	<ul style="list-style-type: none"> - ei varsinaista kiusaamista, vaan kiusantekoa 	<ul style="list-style-type: none"> - ei esiinny
3) Millaista kiusaamista esiintyy?	<ul style="list-style-type: none"> - lyöminen, töniminen - lälättely - tulla ilman lupaa leikkiin - ei oteta leikkiin 	<ul style="list-style-type: none"> - fyysistä - psyykkistä - henkistä 	<ul style="list-style-type: none"> - normaalia pienten lasten välien selvittelyä
4) Miten kiusaamista voisi ennaltaehkäistä?	<ul style="list-style-type: none"> - lasten haastatteluita ei tullut ilmi 	<ul style="list-style-type: none"> - työyhteisön pedagoginen keskustelu - aikuisten riittävä määrä - aikuisen läsnäolo - yhteinen tekeminen ja vuorovaikutus - havainnointi - aktiivinen puuttuminen - leikkeihin osallistuminen - yhteistyö vanhempien kanssa 	<ul style="list-style-type: none"> - päiväkodin arki - lapsen yksilöllinen kohtaaminen - kaverisuhteet - suvaitsevaisuuden ja empatiakyvyn opettaminen - itsetunnon tukeminen

Taulukko 1: Tutkimuksen keskeisimmät tulokset

9 Pohdinta

Ensimmäisessä työharjoittelussa tutustuin Mannerheimin lastensuojeluliiton sekä Folkhälsanin tekemään tutkimukseen kiusaamisesta. Aihe oli kiinnostava ja ajankohtainen sekä haastava työstää, sillä lähteitä oli aluksi vaikea löytää ja ne koskivat suurimmaksi osaksi koulussa tapahtuvaa kiusaamista. Teorioissaan tutkijat olivat kuitenkin havainneet, miten kiusaaminen ja sen kokeminen liittyvät läheisesti jo päiväkodissa tapahtuvaan lasten väliseen varhaiseen vuorovaikutukseen sekä kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin.

Kolmas työharjoitteluni osui sopivasti opinnäytetyöni tekemisen ajankohtaan. Keskusteltuani tulevan ryhmäni lastentarhanopettajan ja päiväkodin johtajan kanssa huomasimme, että kiusaamisaihe oli myös heille ajankohtainen. Sain toimeksiannon toteuttaa opinnäytetyöni tutkimuksena kiusaamisesta ja sen esiintyvyydestä työharjoitteluryhmässäni. Päätin tutkia päiväkodissa 4-6-vuotiaiden lasten kiusaamiskokemuksia lasten, työntekijöiden ja vanhempien näkökulmasta. Tällä tavoin varmistin, että saisin mahdollisimman laajan näkökulman aiheeseen. Päädyin hyödyntämään kvalitatiivisesta tutkimusmenetelmästä teemahaastattelua sekä osallistuvaa havainnointia, sillä ne sopivat parhaiten tutkimuksen tarkoitukseen. Perehdyttyäni tutkimusteorioihin huomasin, että päätökseni yhdistellä monia eri tutkimusmenetelmiä antoi lisäluotettavuutta työlleni.

Työskentelyä vaikeutti se, että ensimmäisellä viikolla päiväkotia oli evakossa toisessa päiväkodissa. Huomasin, että varsinkin päiväkotimaailmassa tilanteet elävät ja suunnitelmat muuttuvat. Alkuinnostuksessa sain paljon aikaiseksi, mutta myöhemmin järkytyin materiaalin määrästä. Jouduin kauan pohtimaan, miten analysoisin ja jäsentelisin olennaiset tiedot teemahaastatteluiden litteroinneista. Kun aloin tekemään teoriaosuutta ja tutkimaan alan kirjallisuutta, aiheen mielenkiintoisuus sai minut taas innostumaan. Opinnäytetyöstäni oli tulossa liian laaja, sillä olin suunnitellut käyttäväni myös työharjoitteluni ajalta keräämiäni havaintoja sekä toiminnallista tuokiota lasten kanssa. Tutkimuksen rajaus oli vaikeaa. Halusin käyttää kaikki tärkeät aineistot, sillä mielestäni jokainen asia antoi hieman erilaista ulottuvuutta tutkimukseeni.

On lohdullista huomata, kuinka paljon jo päiväkodin arjessa tehdään kiusaamisen ennaltaehkäisevää työtä. Vanhemmat olivat myös sitä mieltä, että päiväkodissa tehtävä normaali työ lasten kanssa, on sitä tärkeää kiusaamisen ennaltaehkäisevää työtä. Työntekijät tarvitsisivat enemmän aikaa ajatusten jakamiselle ja jäsentämiselle, jotta kaikkien työntekijöiden havainnot ja koko päiväkodin ammatillinen osaaminen hyödynnettäisiin. Henkilökunnan tietoisuuden lisääminen kiusaamisen ilmenemismuotoihin ja tutustumalla esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliiton kiusaavatko pienetkin lapset materiaaliin auttaisi hoitohenkilökuntaa kiinnittämään enemmän huomiota ja puuttumaan rohkeammin kiusaamistilanteisiin. Jo yhden

ulkoilun aikana, satunnaisen lapsiryhmän toimintaa havainnoidessani, huomasin kolme eri kiusaamistilannetta. Koska tunnistin tilanteet kiusaamiseksi, minun oli niihin helpompi puuttua.

Olen huomannut harjoittelun aikana, päiväkodin arjen rutiinien keskellä, oman riittämättömyyden auttaa jokaista lasta, joka tulee kertomaan kiusaamistilanteesta. Ajoittain koin epätoivoa ja turhautuneisuutta kohdatessani lasten välistä kiusaamista. Uskon, että jokaisella työntekijällä on hetkittäin samoja tuntemuksia. Eri tilanteissa ei ole vain yhtä oikeaa tapaa toimia ja työntekijän pitää pystyä luottamaan omiin ratkaisuihin. Vasta jälkeenpäin kannattaa miettiä, olisiko tilanteessa voinut toimia vielä paremmin ja oppia omien onnistumisien ja virheiden kautta. Ammatillinen kasvu on sitä, kun kriittisesti ja jatkuvasti arvioi omaa toimintaa.

Halusin syventää opinnäytetyöni avulla aiheeseen liittyvää osaamistani, ammattitaitoani sekä omaa tietouttani lasten kiusaamisesta ja sen eri muodoista. Tavoitteena oli koko päiväkodin henkilökunnan ja varsinkin kyseisen ryhmän hoitajien kiinnostuksen ja pedagogisen keskustelun herättäminen liittyen pienten lasten kiusaamiseen. Yhteisen keskustelun ja pohdinnan kautta uskon henkilökunnan ammattitaidon ja tietotaidon edelleen kehittyvän. Oma ammatillisuuteni aiheeseen liittyen on mielestäni kasvanut ja olen kehittynyt haastattelijana.

Työntekijöiden yksilöhaastatteluista sekä koko työyhteisön pedagogisesta palaverista sain vahvistusta, että työntekijöillä on jo paljon ammatillista tietoa ja halua käsitellä aihetta. Työharjoittelussa sain omakohtaisesti kokea, miten työntekijöiden on kyettävä tekemään nopeita päätöksiä ja ratkaisuja, kun puuttuvat lasten välisiin konflikteihin sekä kiusaamistilanteisiin. Ryhmän työntekijöiden on vaikeaa toimia johdonmukaisesti, jos he eivät ole yhdessä pohtineet, mitä kiusaaminen heidän mielestään on ja, miten siihen ryhmässä puututaan. Vaikka kiusaamisen perusteellisempi pohdinta on tärkeää, riskinä pidettiin annettujen resursien ja ajan riittämättömyyttä.

Mielestäni oli hyvä miettiä, voisiko joku muu ammattiryhmä antaa lisätukea aiheen käsitteelyyn sekä henkilökunnan että lasten keskuudessa. Uhkana koettiin, pystyvätkö lapset juuri tarjotulla hetkellä vieraalta aikuiselta vastaanottamaan annettua tukea ja opetusta? Silti ammattihenkilön apu, joka olisi perehtynyt enemmän kiusaamisasiaan, olisi mielestäni tarpeellinen. Säännöllisesti järjestetyistä tuokiosta voisi jäädä lapselle ajatuksia, joita he sitten pystyisivät pohtimaan jälkeenpäin oman ryhmän aikuisten kanssa. Aikaa myöten henkilö tulisi lapsille tutuksi ja lasten olisi helpompi käsitellä aihetta myös hänen kanssaan.

Oli hienoa nähdä, miten moni vanhempi oli kiinnostunut aiheesta ja halusi osallistua haastatteluun. Selkeästi vanhemmilla ja työntekijöillä oli samanlainen näkemys siitä, että päiväkotikäiset lapset ovat vielä liian pieniä kiusaamaan, niin että kiusaamisen kriteerit täytyisivät.

Olweus(1973) ja Salmivalli(1998) ovat määritelleet, että kiusaamisen pitää kohdistua heikompaan osapuoleen ja sen pitää olla jatkuvaa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a: 6.) Mielenkiintoista oli, miten mielipiteen jakoutuivat siitä, kuinka lapsille pitäisi kertoa kiusaamisesta. Osa vanhemmista ja työntekijöistä kannattivat avointa asian puheeksi ottamista, kun taas osa halusi lähestyä aihetta varovaisemmin.

Ryhmän lapset käyttivät kiusaamissanaa ja haastatteluissa myönsivät kokeneensa tai nähneensä kiusaamista. Tässä esiintyi mielenkiintoinen ristiriita. Lapset käyttivät kiusaamissanaa, kun taas aikuiset halusivat välttää sitä. Lapset tulevat usein sanomaan aikuiselle: ”Et toi kiusaa,” mutta tietävätkö lapset itsekään, mitä kiusaaminen tarkoittaa? Vanhemmat ja hoitohenkilökunta tiedostivat, että näinkin pienillä lapsilla tapahtuu yhteydenottoja ja erilaisia konfliktitilanteita, silti ei haluttu puhua kiusaamisesta. Työntekijöiden keskuudessa päiväkodissa tapahtuvasta kiusaamisesta haluttiin puhua kiusantekona. Jos kiusanteko sana tulisi päiväkotimaailmassa yleisempään käyttöön, voisiko se osaltaan vähentää kiusaamiseen liittyviä pelkoja ja helpottaa aiheesta puhumista?

Päiväkodin ja vanhempien suuri rooli koulukiusaamisen ennaltaehkäisyssä myönnettiin. Kiusaamisen ennaltaehkäisevässä työssä esille nousi päiväkodin hyvä arki vuorovaikutuksessa lasten kanssa ja se, että henkilökunnalla olisi aikaa käsitellä aihetta enemmän. Pidempiaikaista tutkimusta pitäisi tehdä siitä, miten päiväkodin toteuttama kiusaamisen vastainen toiminta vaikuttaa myöhemmin lasten koulukiusaamiseen. Jokaisessa päiväkodissa on erilaiset työntekijät ja lapset, minkä vuoksi on hyvä, että päiväkodeilla on oma kiusaamista käsittelevä osio varhaiskasvatussuunnitelmassaan. Sitä pitäisikin kriittisesti tarkastella ja kehittää jatkuvasti. Toivon, että opinnäytetyöni herättää lukijassaan uusia ajatuksia aiheesta ja osaltaan auttaa kaikkia varhaiskasvattajia tärkeässä kiusaamisen vastaisessa työssä.

Lähteet

- Aho, S. & Laine, K. 1997. Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Keuruu: Otavan Kirjapaino.
- Autio, M., Eräranta, K. & Myllyniemi, S., Nuorisotutkimusseura, Opetusministeriö & Stakes 2008. Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot - vuosikirja. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Cacciatore, R. & Opetushallitus. 2007. Aggression portaat. Opetusmateriaali kouluille. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Cacciatore, R. & Väestöliitto. 2008. Kiukkukirja. Aggressiokasvattajan käsikirja - vauvasta kouluikään. Helsinki: Priimuspaino Oy.
- Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen. Huomaa, puutu, ehkäise. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Hamarus, P. 2006. Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Harjunoski, S-M. & Harjunoski, R. 1994. Kiusanhenki lapsen kengissä. Koulukiusaaminen haaste kasvattajalle. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.
- Hayes, R. & Herbert, C. 2011. Rising Above bullying. From Despair to Recovery. Great Britain.
- Helenius, A. 1993. Leikin kehitys varhaislapsuudessa. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Helenius, A. & Korhonen, R. 2008. Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Hermanson, E. 2007. Lapsiperheen oma kirja. Terveys syntymästä kouluikään. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Himberg, L., Laakso, J., Peltola, R., Näätänen, R. & Vidjeskog, J. 2003. Kehittyvä ihminen. Psykologia 2. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15 uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirvonen, A. 2012. Oikeuden ja lainkäytön teoria. Helsinki: Unigrafia Oy Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja.
- Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila, S. & Nivala, V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Hyvinkää: T-Print.
- Höistad, G. 2001. Mobbing och människovärde. Om förtryck, utanförskap och vad vi kan göra. Göteborg: Elanders Graphic Systems.
- Juusola, M. 2011. Vahvaksi rakastetut lapset. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Järvinen, M., Laine, A & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Yliopistopaino.

- Kaskela, M., Kekkonen, M. & Stakes Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. - Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Vaa-jakoski: Gummerus Kirjapaino oy.
- Katz, T. 2012. Monimuotoista päivähoitoa. UUSO Helsingin sosiaaliviraston henkilöstölehti 1/2012, 12.
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. MLL & Folkhälsan 2010a. Kiusaavatko pienetkin lapset? Helsinki: Fram. Viitattu 17.5.2012.
<http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/d475c0ffe78cbe632ae0f9d7dbd24002/1319464416/application/pdf/12510731/Kiusaavatko%20pienetkin%20lapset.pdf>
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. MLL & Folkhälsan 2010b. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Helsinki: Fram. Viitattu 17.5.2012.
<http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/37a2e981368fc2dcf389bd9daba237ed/1319464464/application/pdf/13271105/Kiusaamisen%20ehk%C3%A4isy%20varhaiskasvatuksessa%20B5%20-%20www.pdf>
- Kokkonen, K. 2010 Kiusaaminen on väkivaltaa. Mannerheimin lastensuojeluliiton Lapsemme jäsenlehti 2010/2. Viitattu 17.5.2012.
http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/5cddb586b8c4505c8472a97ab328bcd5/1319279964/application/pdf/12646652/Lapsemme_2_2010_nettti.pdf
- Kontu, E. & Suhonen, E. & Gaudeamus Helsinki University Press/Palmenia 2008. Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Yliopistopaino.
- Koppinen, M-L., Lyytinen, P. & Puttonen, H-R. 1989. Lapsen kieli ja vuorovaikutustaidot. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Laine, K. & Neitola, M. 2002. Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Turku: Painosalama Oy.
- Lajunen, K. Andell, M. Jalava, L. Kempainen, K. Pakkanen, M. & Ylenius-Lehtonen M. Stakes Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005. Turvataitoja lapsille. Turvataitokasvatuksen oppimateriaali. Helsinki: Erikoispaino Oy.
- Ljungström, K. 2000. Mobbing i skolan. Ett kompendium om mobbing samt om mobbingbehandling enligt Farstametoden. Nionde upplagan. Stockholm: Tabergs Tryckeri.
- Macintyre, C. 2009. Bullying and Young Children. Understanding the issues and tackling the problem. New York: Routledge
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. Verkkojulkaisut. Päiväkoti-ikäisten lasten kiusaaminen. Viitattu 17.5.2012.
<http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaaminen/varhaiskasvatus/>
- Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Juva: Bookwell Oy.
- Mosley, J. & Sonnet, H. 2006. Helping children deal with bullying. UK: Abbeygate House Cambridge.
- Mäntynen, L. 2012. Päivähoidon merkitys perhettä tukevana palveluna. Slal-lehti Suomen Lastenhoitoalan Liito ry julkaisu 1/2012, 16.
- Pikas, A. 1990. Irti kouluväkivallasta. Imatra: Oy Ylä-Vuoksi.

Robson, C. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Ruoppila, I. Hujala, E. Karila, K. Kinos, J. Niiranen, P. & Ojala, M. 1999. Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Saarsalmi, O. & Sosiaali- ja terveysministeriö ja Stakes 2008. Päivähoidon turvallisuussuunnitelu. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Salmivalli, C. 2008. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Juva: WS Bookwell Oy.

Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Juva: WS Bookwell Oy.

Salmivalli, C. 1998 Koulukiusaaminen ryhmäilmionä. Tampere: Tammer-Paino Oy

Sarras, S. 2011. Helsingin kaupunki sosiaalivirasto Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma. Lasten päivähoito. Oppaita ja työkirjoja 2. uudistettu painos. Helsinki: Star-Offset Oy.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry & Ammattieettinen lautakunta. 2010. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 4 painos. Helsinki: Kinestasis Oy/Star-Offset Oy.

Särkelä, A. 2001. Välittäminen ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Verkojulkaisut. 2002.

Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Viitattu 17.5.2012.
http://www.tenk.fi/hyva_tieteellinen_kaytanto/loukkaukset.html

Turun yliopiston. Oppimistutkimuksen keskuksen verkkojulkaisut. KiVa koulu (2006-2009) Viitattu 17.5.2012.
www.kivakoulu.fi

Uusitalo, H. 1999. Tiede, tutkimus ja tutkielma. 1.-6. painos. Juva: WSOY.

Vilen, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Kuvat

Kuva 1: Lapsen sormivärimaalaustuokio <i>Kotileikki</i>	34
Kuva 2: Lapsen sormivärimaalaustuokio <i>Inkan aarre</i>	35
Kuva 3: Lapsen sormivärimaalaustuokio <i>Jättiläisrapu</i>	35
Kuva 4: Lapsen sormivärimaalaustuokio <i>Lumilinna</i>	36

Kaaviot

Kaavio 1: Negatiivisen vuorovaikutuksen kehäprosessi.....	21
---	----

Taulukot

Taulukko 1: Tutkimuksen keskeisimmät tulokset	61
---	----

Liitteet

Liite 1: Lasten haastattelurunko	72
Liite 2: Työntekijän haastattelurunko	73
Liite 3: Pedagogisen palaverin haastattelurunko.....	74
Liite 4: Vanhempien haastattelurunko	76
Liite 5: Vanhempien infolappu	77
Liite 6: Lasten haastatteluiden lupalappu.....	78

Liite 1. Lasten haastattelurunko

Lapsen haastattelukysymykset

Lapsen käsityksiä kiusaamisesta

- Millainen on kiva päiväkotipäivä?
- Mistä asioista sinulle tulee päiväkodissa pahamieli?
- Mitä kiusaaminen on?

Lapsen omat kokemukset

- Onko sinua kiusattu? Missä? Milloin? Mitä tapahtui?
- Oletko itse nähnyt kiusaamista?
- Mitä kiusaaja on tehnyt? / Mitä kiusaaja voi tehdä?
- Onko aikuinen tullut auttamaan ja millä tavalla?
- Oletko itse kiusannut muita? Millä tavalla?

Aikuisen rooli kiusaamisen käsittelyssä

- Kiusaako joku lapsi muita päiväkodissa? Millä tavalla?
- Saiko kiusaaja rangaistuksen?
- Onko kiusaamisesta juteltu päiväkodissa tai kotona?

Kaverit

- Onko sinulla paljon kavereita päiväkodissa?
- Ketkä ovat kavereitasi?
- Onko sinulla parasta kaveria?

Leikkiminen

- Leikitkö vain kavereiden kanssa vai kaikkien kanssa?
- Saako tytöt/pojat tulla kanssa leikkimään?
- Kenen kanssa et halua leikkiä ja miksi?
- Mikä on paras leikki?
- Tykkäätkö leikkiä yksin vai kavereiden kanssa?

Kiusaaminen leikin aikana

- Sotkeeko tai pilaako joku toisten leikit?
- Jääkö joku joskus leikkien ulkopuolelle?
- Muuttaako joku leikin sääntöjä kesken leikin?

Liite 2. Työntekijöiden haastattelurunko

Työntekijöiden käsityksiä kiusaamisesta

- Minkälainen on kiva päiväkotipäivä?
- Mitä mielestäsi on kiusaaminen?
- Esiintyykö kiusaamista päiväkodissanne/ryhmässänne?
- Minkälaista kiusaamista esiintyy?
- Missä tilanteissa kiusaamista erityisesti esiintyy?

Kiusaamiseen puuttuminen

- Puututaanko mielestäsi kiusaamiseen heti?
- Miten kiusaamiseen puututaan? (rangaistus, keskustelu lapsen kanssa, yhteydenotto vanhempiin.)
- Puuttuvatko mielestäsi kaikki työntekijät kiusaamiseen yhtä tiukasti?

Kiusaamisen ennaltaehkäiseminen

- Mitä toimenpiteitä on tehty, jotta kiusaamista ennaltaehkäistäisiin päiväkodissanne?
- Millä tavoin kiusaamiseen pitäisi puuttua tai asiaa käsitellä työyhteisössä?
- Uskaltavatko lapset tulla kertomaan, jos heitä kiusataan?
- Millä tavalla kiusaamista on käsitelty lasten kanssa?
- Keskustelletteko lasten kanssa ystävydestä ja kiusaamisesta tai luetteko ”nukkarissa” aiheesta kertovia kirjoja?
- Ovatko aikuiset tarpeeksi läsnä lasten leikki-tilanteissa, jotta voisivat havainnoida kiusaamista?

18.4 Työntekijöiden lisäkysymykset

Syrjäänvetäytyvät lapset

- Mistä johtuu, että jotkut lapset leikkivät yksin?
- Miten voisi auttaa näitä lapsia?
- Onko lapsen sosiaalisilla taidoilla vaikutusta siihen, että lapsi jää yksin? Millä tavalla?

Aggressiiviset lapset

- Esiintyykö joissakin lapsissa enemmän aggressiivisuutta kuin toisissa?
- Millainen käytös on merkki lapsen varhaisesta kiusaamiskäyttäytymisestä?
- Miten voisi auttaa sekä kiusaajaa, että kiusattua lasta?

Liite 3. Pedagogisen palaverin haastattelurunko

Hei,

Tulemme käsittelemään kiusaamisaihetta tiistaina 14.2.2012 pidettävässä palaverissa. Tässä on pedagogisen palaverin haastattelurunko, mikäli haluatte ennalta perehtyä kysymyksiin.

Talvisin terveisin

Mari Snellman

(Sosionomiopiskelija)

Pedagogisen palaverin haastattelurunko

Työntekijöiden käsityksiä kiusaamisesta

- Minkälainen on kiva päiväkotipäivä?
- Mikä on kiusaamista?
- Esiintyykö kiusaamista ryhmässänne?
- Minkälaista kiusaamista esiintyy?
- Missä tilanteissa kiusaamista erityisesti esiintyy?

Kiusaamiseen puuttuminen

- Puututaanko kiusaamiseen heti?
- Miten kiusaamiseen puututaan? (rangaistus, keskustelu lapsen kanssa, yhteydenotto vanhempiin.)
- Onko nämä tehokkaita keinoja?
- Puuttuvatko kaikki työntekijät kiusaamiseen yhtä tiukasti?

Kiusaamisen ennaltaehkäiseminen

- Minkälaisia toimenpiteitä on tehty, jotta kiusaamista ennaltaehkäistäisiin päiväkodissänne?
- Millä tavoin kiusaamiseen pitäisi puuttua tai asiaa käsitellä työyhteisössä?
- Uskaltavatko lapset tulla kertomaan, jos heitä kiusataan?
- Millä tavalla kiusaamista on käsitelty lasten kanssa?
- Keskusteletteko lasten kanssa ystävydestä ja kiusaamisesta tai luetteko ”nukkarissa” aiheesta kertovia kirjoja?
- Ovatko aikuiset tarpeeksi läsnä lasten leikkitalanteissa, jotta voisivat havainnoida kiusaamista?

Syrjäänvetäytyvät lapset

- Mistä johtuu, että jotkut lapset leikkivät yksin?

- Miten voisi auttaa näitä lapsia?
- Onko lapsen sosiaalisilla taidoilla vaikutusta siihen, että lapsi jää yksin? Millä tavalla?

Aggressiiviset lapset

- Esiintyykö joissakin lapsissa enemmän aggressiivisuutta kuin toisissa?
  - Millainen käytös on merkki lapsen varhaisesta kiusaamiskäyttäytymisestä?
  - Miten voisi auttaa sekä kiusaajaa, että kiusattua lasta?
- Oletteko lukeneet Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Folkhälsanin tekemän: ”Kiusaavatko pienetkin lapset?” tutkimuksen tai ”Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa.”
- Jos olette, niin mitä piditte niistä?

Työntekijöiden pedagogisen palaverin lisäkysymykset

- Mikä on päiväkodin rooli lasten kasvatuksessa suhteessa koulukiusaamiseen, jos päiväkodissa kiusaamista ei niin vakavassa määrin tapahdu? Mikä muuttuu?
- Mitä kiusaaminen on? Pitäisikö päiväkodin linjata asiaan oma näkemys, mikä on sellaista käytöstä, josta voidaan puhua kiusaamisena ja johon on puututtava?
- Pitäisikö puhua eri sanoilla, kiusaaminen/koulukiusaaminen/kiusaaminen/kiusanteko?
- Millaisia toimia voisi ryhtyä tekemään jos huomataan jonkun lapsen olevan riskissä päätyä kiusaajaksi/kiusatuksi? Onko niitä?
- Entä miten saada ne hiljaiset hyväksyjät/yllyttäjät huomaamaan oman osuutensa?
- Miten lapselle opettaa empatiakykyä ja itsevarmuutta sekä suvaitsevaisuutta?

Liite 4. Vanhempien haastattelurunko

Vanhempien käsityksiä kiusaamisesta

- Minkälainen on kiva päiväkotipäivä?
- Mitä on mielestäsi kiusaaminen?
- Viihtyykö lapsenne päiväkodissa?

Lapsen kaverit

- Onko lapsenne saanut kavereita päiväkodin ryhmästä?
- Käyvätkö ryhmän lapset leikkimässä kotonanne?

Kiusaamisen ilmeneminen

- Onko lastanne kiusattu päiväkodissa?
- Miten kiusaaminen on tullut ilmi?

Kiusaamiseen puuttuminen

- Onko kiusaamiseen puututtu? Jos on, niin miten asia hoidettiin?
- Olisiko asian voinut hoitaa paremmin? Miten?
- Minkä verran päiväkodissa kiusaamista mielestänne esiintyy?
- Pitäisikö kiusaamisesta tiedottaa enemmän?
- Miten mielestänne kiusaamista olisi parasta ennalta ehkäistä?
- Pitäisikö kiusaamisesta pitää tiedotustilaisuuksia, jotta sitä voitaisiin ennaltaehkäistä?
- Onko teillä mielestänne samoja näkemyksiä kiusaamisesta kuin päiväkodin henkilö-kunnalla?
- Haluisitteko vanhempainillassa keskustella kiusaamisesta?

Liite 5. Vanhempien infolappu

Olen sosionomiopiskelija ja teen opinnäytetyötä alle kouluikäisten lasten kiusaamisesta ryhmässänne ajalla 2.1.-16.3.2012.

Tutkin aihetta havainnoimalla sekä haastatteleamalla ryhmän lapsia ja vanhempia, sekä työntekijöitä.

Päiväkoti on kehittämässä omaa Varhaiskasvatussuunnitelmaa, johon on tulossa kiusaamista käsittelevä osio. Henkilökunta toivookin, että tutkimukseni antaisi uusia näkökulmia aiheeseen.

Lisätietoa kiusaamisesta ja siihen puuttumisesta löytyy Mannerheimin lastensuojeluliiton sivuilta.

<http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaaminen/varhaiskasvatus/>

<http://www.mll.fi>

Voit myös ottaa esitteen tästä.

Ystävällisin terveisin Mari Snellman
(Laurea-ammattikorkeakoulu)

Liite 6. Lasten haastatteluiden lupalappu

Olen sosiaaialan opiskelija Tikkurilan Laureasta ja teen opinnäytetyötä alle kouluikäisten lasten kiusaamisesta. Tulen työharjoitteluun 2.1.-16.3.2012 Päiväkotiin 4-6-vuotiaiden ryhmään. Tutkin aihetta havainnoimalla sekä haastattelemalla ryhmän lapsia ja vanhempia, sekä työntekijöitä. Lapsia ei pystytä tunnistamaan työstä, eikä lasten mitään tietoja anneta eteenpäin. Pyytäisin palauttamaan alla olevan lomakkeen päiväkodin hoitajille.

Ystävällisin terveisin Mari Snellman

Rastita haluamasi vaihtoehdot:

- Lapseni saa osallistua tutkimukseen
- Lapseni ei saa osallistua tutkimukseen
- Olen itse halukas osallistumaan haastateltavaksi

Paikka ja aika

Huoltajien allekirjoitus ja nimenselvennys

Päivähoidossa olevan lapsen nimi/ nimet
